

باسمه تعالی

بررسی وضعیت صندوق های بازنشستگی در کشور

اردیبهشت ۱۳۹۹

بیان مسئله و ضرورت پروژه

نسبت های صندوق های بازنشستگی در داخل کشور مناسب نیست، به طوری که میانگین نسبت کارمند به مستمری بگیر زیر ۱ به ۴ است و در برخی از آن ها به نسبت ۱ به ۱ رسیده است. این در حالی است که نسبت مطلوب ۱ به ۶ است. برخی از صندوق ها در شرایط کنونی ورشکسته محسوب می شوند و اگر کمک های دولت نبود، نمی توانستند از پس تعهدات خود برآیند. این کمک ها به طور فزاینده ای در بودجه در حال افزایش است و اکنون به بیش از ۵۰ هزار میلیارد تومان رسیده است. در چنین شرایطی ضروری است نسبت به اصلاح صندوق های بازنشستگی اقداماتی صورت پذیرد تا وضعیت آن ها به سمت پایداری حرکت نماید؛ در غیر این صورت شاهد بحران صندوق های بازنشستگی و درگیر شدن بیش از ۳۰ درصد از جمعیت کشور خواهیم بود. بدین منظور بررسی وضعیت صندوق ها برای شناسایی نقاط آسیب زا و همچنین شناسایی صندوق های برشکسته و کسری آن ها از اهمیت بالایی برخوردار است. به همین منظور در این پروژه به دنبال احصای آسیب های پارامتریک مانند افزایش امید به زندگی و پیری جمعیت هستیم. در کنار اینکه نقاط آسیب زای موجود در قوانین مانند بازنشستگی های پیش از موعد هم در این پروژه احصا خواهد.

سوالات پروژه

در این پروژه قرار است به سوالات زیر پاسخ داده شود:

- هر صندوق بر اساس کدام قانون تشکیل شده و چگونه اقدام به دریافت حق بیمه و پرداخت مستمری می نمایند؟
- وضعیت ترازنامه ای صندوق ها به چه صورتی است؟ کدام یک ورشکسته محسوب می شوند؟
- پرتفوی سرمایه گذاری صندوق های ایران به چه صورتی است؟
- نسبت های پارامتریک صندوق های کشور به چه صورتی است؟
- عواملی که به بحرانی شدن شرایط صندوق ها منجر شده است چیست؟ باگ های موجود در قوانین چیست؟
- شیوه محاسبه حق مستمری به چه صورتی است؟
- بدهی دولت به صندوق ها چقدر است؟

فهرست

- فصل یک) پیشینه صندوق های بازنشستگی و بیمه اجتماعی در ایران..... ۸
- ۱ - ۱ سیر شکل گیری صندوق های بازنشستگی و بیمه های اجتماعی ۸
- ۱ - ۲ پایه گذاری بیمه اجباری کارگران ۱۰
- ۱ - ۳ تاریخچه تشکیل صندوق های بازنشستگی در ایران ۱۱
- ۱ - ۳ - ۱ تشکیل سازمان تامین اجتماعی ۱۱
- ۱ - ۳ - ۲ تشکیل سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح ۱۲
- ۱ - ۳ - ۳ تشکیل صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر ۱۲
- ۱ - ۳ - ۳ - ۱ ماهیت حقوقی و وظایف صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر ۱۲
- ۱ - ۳ - ۴ تشکیل صندوق بازنشستگی کشوری ۱۴
- ۱ - ۳ - ۵ تشکیل صندوق بازنشستگی کارکنان فولاد ایران ۱۵
- ۱ - ۳ - ۶ تشکیل صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران ۱۵
- ۱ - ۳ - ۷ تشکیل صندوق بازنشستگی سازمان بنادر و دریانوردی ۱۶
- ۱ - ۳ - ۸ تشکیل صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز ۱۶
- ارکان تشکیلاتی صندوق عبارت است از: ۱۷
- ۱ - ۳ - ۹ تشکیل صندوق بازنشستگی شهرداری تهران ۱۸
- ۱ - ۳ - ۱۰ تشکیل صندوق حمایت و کلا و کارگشایان دادگستری ۱۸
- ۱ - ۳ - ۱۱ تشکیل صندوق بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت ۲۰
- شخصیت حقوقی صندوق بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت ۲۱
- ۱ - ۳ - ۱۲ تشکیل صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها ۲۲
- ۱ - ۳ - ۱۳ تشکیل صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران ۲۳
- ۱ - ۴ پشوانه قانونی صندوق های بازنشستگی کشور ۲۴

فصل دو) نسبت های پارامتریک صندوق های بازنشستگی کشور	۲۹
۲ - ۱ نسبت پشتیبانی	۲۹
۲ - ۱ - ۱ متوسط نسبت پشتیبانی صندوق ها، ۳,۶۵ است	۳۱
۲ - ۲ نرخ حق بیمه پرداختی در هریک از صندوق ها	۳۴
۲ - ۳ شاخص کفایت مزایای بازنشستگی	۳۶
۲ - ۴ وابستگی صندوق ها به دولت	۳۶
فصل سه) وضعیت ترازنامه ای و ورشکستگی احتمالی صندوق های بازنشستگی کشور	۳۷
۳ - ۱ مقدمه و بیان مساله	۳۷
۳ - ۲ بررسی موردی وضعیت ترازنامه ای صندوق ها	۳۷
۳ - ۲ - ۱ وضعیت ترازنامه ای سازمان تامین اجتماعی	۳۷
سهام بیمه درمانی از سبد هزینه های تامین اجتماعی	۴۲
۳ - ۲ - ۲ وضعیت ترازنامه ای صندوق روستاییان و عشایر	۴۲
۳ - ۲ - ۳ وضعیت ترازنامه ای صندوق بازنشستگی کشوری	۴۶
۳ - ۲ - ۴ وضعیت ترازنامه ای صندوق بازنشستگی نفت	۴۸
۳ - ۲ - ۵ وضعیت ترازنامه ای صندوق بازنشستگی بانک ها	۴۹
۳ - ۲ - ۶ وضعیت ترازنامه ای صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران	۵۱
۳ - ۲ - ۷ وضعیت ترازنامه ای صندوق بازنشستگی آینده ساز	۵۲
۳ - ۲ - ۸ وضعیت ترازنامه ای صندوق حمایت از وکلا و کارگشایان دادگستری	۵۲
فصل چهار) شیوه محاسبه حق مستمری در صندوق های کشور	۵۳
۴ - ۱ مقدمه	۵۳
۴ - ۲ بررسی موردی نحوه محاسبه حق مستمری در صندوق های کشور	۵۳
۴ - ۲ - ۱ محاسبه مستمری بیمه شدگان تامین اجتماعی	۵۳
دستمزد ملاک محاسبه مستمری بازنشستگی	۵۹

- ۴ - ۲ - ۲ شرایط بازنشستگی و نحوه محاسبه مستمری صندوق های بازنشستگی، پس انداز و نفت ۶۰
- محاسبه حقوق بازنشستگی..... ۶۲
- ۴ - ۲ - ۳ مستمری و قانون بازنشستگی صندوق بازنشستگی روستاییان و عشایر ۶۲
- بازنشستگی پیش از موعد ۶۲
- ۴ - ۲ - ۴ شرایط بازنشستگی و نحوه محاسبه حقوق مستمری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها... ۶۳
- ۴ - ۲ - ۵ مستمری بازنشستگی صندوق حمایت از وکلا و کارگشایان دادگستری ۶۴
- ۴ - ۳ جمع بندی : نحوه محاسبه مستمری در صندوق های بازنشستگی کشور ۶۴
- فصل پنجم) سرمایه گذاری صندوق های بازنشستگی کشور..... ۶۷**
- ۵ - ۱ مقدمه: سرمایه گذاری صندوق های بازنشستگی ۶۷
- ۵ - ۲ بررسی موردی سرمایه گذاری صندوق ها..... ۶۷
- ۵ - ۲ - ۱ سرمایه گذاری سازمان تامین اجتماعی ۶۷
- ۵ - ۲ - ۲ سرمایه گذاری صندوق روستاییان و عشایر ۶۹
- ۵ - ۲ - ۳ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کشوری ۷۴
- ۵ - ۲ - ۴ ..... ۷۷
- ۵ - ۲ - ۵ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها ۸۱
- نحوه سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها..... ۸۱
- ۵ - ۲ - ۶ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران ۸۳
- ۵ - ۲ - ۷ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی صنایع مس ایران ۸۶
- ۵ - ۲ - ۸ سرمایه گذاری صندوق آینده ساز ۸۷
- ۵ - ۲ - ۹ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما)..... ۹۰
- ۵ - ۳ جمع بندی : نحوه سرمایه گذاری صندوق های بازنشستگی کشور ۹۰
- فصل ششم) عوامل بحرانی شدن وضعیت صندوق های بازنشستگی کشور ۹۳**
- ۶ - ۱ مقدمه ۹۳

- ۶ - ۲ بررسی تک تک عوامل بحرانی شدن وضعیت صندوق های بازنشستگی..... ۹۳
- ۶ - ۲ - ۱ افزایش سن امید به زندگی..... ۹۳
- ۶ - ۲ - ۲ عدم سرمایه گذاری درست منابع صندوق ها..... ۹۴
- ۶ - ۲ - ۳ دخالت دولت در مدیریت صندوق ها؟..... ۹۵
- ۶ - ۲ - ۴ عدم ثبات سیاستگذاری ها و تغییرات آن ها با تغییر دولت (فرادولتی نبودن)..... ۹۵
- ۶ - ۲ - ۵ مزایای بیمه ای مختلف و لزوم بررسی تک تک آن ها..... ۹۵
- ۶ - ۲ - ۶ بدهی های دولت به نظام بازنشستگی..... ۹۵
- ۶ - ۲ - ۷ فشار مالی ناشی از بیمه سلامت..... ۹۶
- ۶ - ۲ - ۸ محاسبه مستمری براساس حق بیمه ۲ سال آخر..... ۹۶
- ۶ - ۲ - ۹ تحمیل قوانین مختلف بر صندوق ها..... ۹۶
- از موارد بالا می توان این گونه نتیجه گرفت:..... ۱۰۲
- ۶ - ۲ - ۱۰ بنگاه داری صندوق ها..... ۱۰۲
- ۶ - ۲ - ۱۱ شرایط نامناسب اقتصادی..... ۱۰۲
- ۶ - ۲ - ۱۲ عملکرد جزیره ای صندوق های بازنشستگی و سازمان های بیمه ای..... ۱۰۲
- ۶ - ۲ - ۱۳ عدم پوشش کامل..... ۱۰۳
- ۶ - ۲ - ۱۴ خलाهای قانونی و سوء استفاده از آن ها..... ۱۰۳
- فصل هفت) بدهی دولت به صندوق های بازنشستگی کشور..... ۱۰۴**
- ۷ - ۱ مقدمه..... ۱۰۴
- ۷ - ۲ بررسی موردی بدهی دولت به صندوق ها..... ۱۰۴
- ۷ - ۲ - ۱ بدهی دولت به تامین اجتماعی..... ۱۰۴
- ۷ - ۲ - ۲ بدهی دولت به صندوق کشاورزان، روستاییان و عشایر..... ۱۰۵
- ۷ - ۲ - ۳ بدهی دولت به صندوق بازنشستگی کشوری/ کمک های دولت به صندوق بازنشستگی..... ۱۰۶
- ۷ - ۲ - ۴ بدهی دولت به صندوق بازنشستگی فولاد..... ۱۰۷

- ۷ - ۲ - ۴ بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح..... ۱۰۸
- ۷ - ۲ - ۵ بدهی دولت به صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت..... ۱۰۹
- ۷ - ۲ - ۶ بدهی دولت به صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران..... ۱۱۰
- ۷ - ۳ جمع بندی : بدهی دولت به صندوق های بازنشستگی..... ۱۱۰
- فصل هشت) راهکارهای پیشنهادی..... ۱۱۳**
- ۸ - ۱ راهکارهای کوتاه مدت و فوری..... ۱۱۳
- ۸ - ۱ - ۱ افزایش سن بازنشستگی..... ۱۱۳
- ۸ - ۱ - ۲ ایجاد مالیات ها و عوارض جدید اجتماعی برای افزایش نقدینگی صندوق ها..... ۱۱۳
- ۸ - ۱ - ۳ فروش دارایی های کم بازده و شرکت های ضررده..... ۱۱۳
- ۸ - ۲ راهکارهای بلندمدت و ساختاری..... ۱۱۴
- ۸ - ۲ - ۱ شفاف سازی عملکرد صندوق ها..... ۱۱۴
- ۸ - ۲ - ۲ بازطراحی نظام بیمه ای بر مبنای محاسبات اکچوئری..... ۱۱۴
- ۸ - ۲ - ۳ افزایش بیمه پردازان..... ۱۱۵
- ۸ - ۲ - ۴ ایجاد نظام چندلایه تامین اجتماعی..... ۱۱۶
- فصل نه) چشم انداز پیش رو..... ۱۱۸**
- ۹ - ۱ مقدمه..... ۱۱۸
- ۹ - ۲ سوالات و ابهامات حوزه نظام بازنشستگی کشور..... ۱۱۸
- ۹ - ۳ اولویت های اقدام در حوزه بازنشستگی..... ۱۱۹

فصل یک) پیشینه صندوق های بازنشستگی و بیمه اجتماعی در ایران^۱

از لحاظ تاریخی، نطفه شکل گیری نظام بازنشستگی در ایران به دوره اول مجلس شورای ملی در سال ۱۲۸۷ می رسد. پس از آن تا دهه ۵۰ شمسی تعدادی از صندوق های بیمه اجتماعی با فراز و فرودهایی تشکیل شدند. سال ۱۳۵۴ نقطه عطفی در تأسیس صندوق های بازنشستگی کشور بود. در این سال، سازمان تأمین اجتماعی برای جامعه کارگری و کارفرمایی و صندوق بازنشستگی کشوری برای مستخدمین دولت تأسیس شدند. پس از انقلاب، با شکل گیری قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی در سال ۱۳۸۳ و تشکیل وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، سازمان تأمین اجتماعی، صندوق بازنشستگی کشوری، صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر و سازمان بیمه خدمات درمانی (بعدها تحت عنوان سازمان بیمه سلامت ایران زیر نظر وزارت بهداشت) ذیل وزارت رفاه و تأمین اجتماعی (امروزه، تعاون، کار و رفاه اجتماعی) قرار گرفتند. لازم به ذکر است که در سال ۱۳۹۱ صندوق بازنشستگی کارکنان فولاد نیز به لیست صندوق های تابعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی افزوده شد. در حال حاضر، ۱۸ صندوق بازنشستگی در ایران فعالیت دارند. صندوق تأمین اجتماعی برای کارگران و شاغلان بخش خصوصی، صندوق بازنشستگی کشوری برای مستخدمین دولت، صندوق بازنشستگی لشکری برای نیروهای مسلح، صندوق کشاورزان، روستاییان و عشایر برای جمعیت روستایی کشور و ۱۴ صندوق دیگر نیز برای پوشش شاغلان حوزه های دیگر وجود دارند. حدود ۹۰ درصد بیمه شدگان کشور در سازمان تأمین اجتماعی و صندوق بازنشستگی کشوری عضویت دارند.

در برخی منابع نیز تعداد صندوق های بازنشستگی تا ۲۰ صندوق ذکر شده است؛ با این حال آنچه بیش از همه مهم است، نحوه اداره این صندوق ها، نحوه مدیریت منابع و وضعیت بحران بازنشستگی در این صندوق ها است. با دانستن این موارد می توان مسیر اصلاح نظام بازنشستگی را آغاز نمود.

۱-۱ سیر شکل گیری صندوق های بازنشستگی و بیمه های اجتماعی

به لحاظ تاریخی، تصویب «قانون وظایف» در سال ۱۲۸۷ در دوره اول مجلس شورای ملی نقطه شروعی برای شکل گیری نظام بازنشستگی است. این قانون صرفاً به کارکنان دولت اختصاص داشت. بر اساس این قانون، کارمندان دولت مشمول «پرداخت حقوق بازنشستگی و وظیفه» شدند. نظام بازنشستگی کارمندان دولت طی ۱۴ سال پس از آن بر اساس قانون «وظایف» ساماندهی و اجرا می شده است در آذرماه سال ۱۳۰۱ «قانون استخدامی» به تصویب مجلس شورای ملی رسید. مواد ۴۳ و ۴۴ این قانون، به موضوع بازنشستگی مستخدمین دولتی، حق دریافت حقوق بازنشستگی از دولت و میزان حقوق بازنشستگی پرداخته است. برای تصدی امور

^۱ موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا

بازنشستگی نهادی به نام «صندوق تقاعد و وظایف وراثت مستخدمین» تأسیس شد. وزارت مالیه، «دایره تقاعد» را تحت نظارت اداره کل کارگزینی تأسیس کرد. این دایره در سال ۱۳۰۷ به نام «اداره تقاعد کشوری» به عنوان اداره ای مستقل در وزارت مالیه درآمد و در سال ۱۳۱۷ نام آن به «اداره بازنشستگی کشوری» تغییر یافت. این بخش اجرایی، نخستین نهاد اجرایی دولتی در حوزه تأمین اجتماعی در ایران محسوب می شود و از نظر نهادی وظیفه رسیدگی به امور موظفین را عهده دار بود. جالب این که سن بازنشستگی در قانون استخدامی سال ۱۳۰۱، ۷۰ سال تعیین شده بود و منابع لازم از محل «پنج درصد مقرری ماهانه کارکنان دولت به علاوه مقرری ماه اول ورود به خدمت و همچنین مبلغ ماه اول اضافه مقرری های بعدی» تأمین مالی می شده است. همزمان با اجرای پروژه راه آهن سراسری، هیئت وزیران طی مصوبه ای در سال ۱۳۰۹ «صندوق احتیاط کارگران طُرق و شوارع» را تأسیس کرد. مراقبت پزشکی در مورد صدمات، جراحات ها یا بیماری های حین کار، پرداخت پاداش نقدی در مورد نقص عضو و یا از کارافتادگی دائمی و پرداخت پاداش به بازماندگان در موارد فوت ناشی از انجام وظیفه یا در مسیر خدمت از جمله خدماتی بود که بر اساس نظامنامه صندوق احتیاط انجام می گرفت. گسترش کارخانه ها و مؤسسات اقتصادی تولیدی و افزایش فعالیت های معدنی موجب شد تا هیئت وزیران بنا به پیشنهاد اداره کل صنعت و معادن، کارگران شاغل در سایر کارگاه های صنعتی و معدنی نیز به تدریج تحت پوشش صندوق احتیاط کارگران قرار گرفتند. صندوق تقاعد ارتش شاهنشاهی در بهمن ماه ۱۳۱۴ از تصویب نمایندگان گذشت.

به موجب این قانون، «افسران بری [خشکی] و دریایی و هوایی و اداری و امنیه و مستخدمین غیرنظامی هم ردیف و همچنین استواران و گروهبان ها و هم ردیفان آنها می توانند پس از اقالا دو سال خدمت متقاعد شده و حقوق تقاعد دریافت کنند.» همچنین، افسران، استواران، گروهبان ها و سرجوخه ها، نفرات قدیمی ارتش و امنیه و نیروی دریایی و هواپیمایی و همردیفان آن ها در صورتی حق دریافت وظیفه تقاعدی دارند که اولاً در جنگ یا در نتیجه خدمت مجروح شده باشند، ثانیاً در نتیجه مخاطرات جنگی یا صدمات و حوادث وارده، معلول یا مجروح شده باشند.

مطابق آیین نامه استخدامی کارکنان بنگاه راه آهن دولتی ایران، بنگاه راه آهن دولتی ایران موظف شد صندوقی تحت عنوان «صندوق بهداشت» به منظور تأمین مصارف ذیل (از سال ۱۳۱۷) تشکیل دهد:

الف) مراقبت صحی از مستخدمین و کارکنان و معالجه اشخاصی که در نتیجه ایفای وظیفه مریض یا مجروح می شوند

ب) پاداش نقدی به کسانی که در نتیجه ایفای وظیفه دائماً از عضوی از اعضای بدن محروم شوند یا برای مدت عمر از کار بیفتند

ج) پاداش به وراثت کسانی که در نتیجه ایفای وظیفه و بر سر خدمت تلف شوند

آیین نامه صندوق بازنشستگی اعضای شرکت سهامی بیمه ایران در تاریخ ۱۱ خرداد ۱۳۱۷ در مجمع عمومی شرکت سهامی بیمه ایران با شرکت وزیر مالیه و کفیل وزارت تجارت به تصویب رسید. شرط عضویت سابقه حداقل یک سال در شرکت بود و اشخاصی که به عضویت شرکت پذیرفته می شدند، از ماه اول ملزم به پرداخت کسورات خود بودند، اما اگر قبل از یک سال از خدمت خارج می شدند، کسور پرداختی به آنها مسترد می شد.

۱ - ۲ پایه گذاری بیمه اجباری کارگران

در سال ۱۳۲۲ و در پی برخی ناآرامی ها و اعتراضات کارگری، با تصویب لایحه بیمه اجباری کارگران، همه کارخانه ها و مؤسسات اقتصادی، صنعتی، معدنی، تجاری، بازرگانی و راه آهن و ... (اعم از دولتی و غیردولتی) مکلف شدند کارگران خود را نزد شرکت سهامی بیمه ایران و یا یک شرکت بیمه داخلی بیمه کنند. آیین نامه اجرایی این قانون، که در آبان ماه ۱۳۲۳ تصویب شد، مقرر می کرد که همه کارفرمایان کارگاه های یاد شده درصد معینی از دستمزد کارگران خود را به منزله حق بیمه کسر و همراه با سهم کارفرما به شرکت سهامی بیمه ایران پرداخت کنند. تعهدات بیمه گر در این مورد نیز محدود به حوادث و سوانح ناشی از کار بود و در موارد از کارافتادگی و فوت، فقط غرامت مقطوع پرداخت می شد. با تشکیل وزارت کار در سال ۱۳۲۵، ضمن افزایش دامنه شمول بیمه اجباری کارگران از نظر پوشش و سطح تعهدات، مقرر شد در هر کارگاه برای انجام امور بیمه کارگران دو صندوق شامل صندوق بهداشت و صندوق تعاون تشکیل شود. با تشکیل صندوق تعاون و بیمه کارگران در سال ۱۳۲۸ بود که با تسری مقررات بیمه اجباری به عموم کارگران و افراد خانواده آنها، تعهدات بیمه را به حوادث و بیماری های غیر ناشی از کار نیز گسترش داد و برای نخستین بار الگوی بیمه اجتماعی کارگران را به اجرا گذاشت. این صندوق تا سال ۱۳۳۲، زمان تشکیل سازمان بیمه های اجتماعی کارگران، به فعالیت خود ادامه داد.

در بهمن ماه ۱۳۳۱ قانون بیمه های اجتماعی کارگران به تصویب رسید. به موجب این قانون، سازمان بیمه های اجتماعی کارگران در اردیبهشت ماه ۱۳۳۲ تأسیس شد. بر اساس قانون، کلیه کارخانه ها و بنگاه های مشمول قانون کار موظف شدند کارگران خود را ذیل این سازمان بیمه کنند. با این قانون، علاوه بر گسترش دامنه شمول بیمه های اجتماعی در کشور، جامعیت خدمات بیمه ای نیز افزایش یافت. مهمترین دستاورد این اقدام، ایجاد تمرکز در امور اجرایی بیمه های اجتماعی، انسجام در امور بیمه گری، ایجاد پشتوانه قانونی برای تأمین درآمدها و گسترش دامنه شمول بیمه های اجتماعی بود. شاید بتوان بسیاری از دستاوردهای امروز بیمه های اجتماعی را ناشی از این تحول دانست.

در ۳۱ خرداد ۱۳۴۵، «قانون استخدام کشوری» به تصویب رسید. در قانون جدید، قانون استخدامی ۱۳۰۱ مورد بازنگری قرار گرفت. طبق ماده ۷۰ این قانون، اداره کل بازنشستگی از وزارت دارایی جدا و تابع سازمان تازه تأسیس «امور اداری و استخدامی کشور» شد. در رخدادهای بعدی، بر اساس اصلاحیه ماده ۷۰ قانون یادشده، از ابتدای سال ۱۳۵۴ سازمان بازنشستگی کشوری به صورت موسسه ای مستقل زیر نظر سازمان امور اداری و استخدامی کشور تشکیل شد.

سرانجام، قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی نقطه عطفی در تاریخ بیمه های اجتماعی است. در سال ۱۳۸۳، به منظور تأمین یکپارچگی سیاست های کلان کشور در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی و رفع همپوشانی ها در قلمروهای حمایتی، بیمه ای و امدادی، قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی به تصویب رسید. به دلایل متعددی، بسیاری از اهداف در این قانون به نتیجه نرسید. به موجب تبصره ۲ ماده ۱۷ قانون نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی، سازمان تأمین اجتماعی، سازمان (امروزه، صندوق) بازنشستگی کشوری، صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر و سازمان بیمه خدمات درمانی ذیل وزارت رفاه و تأمین اجتماعی (امروزه، تعاون، کار و رفاه اجتماعی) قرار گرفتند.

۱ - ۳ تاریخچه تشکیل صندوق های بازنشستگی در ایران

۱ - ۳ - ۱ تشکیل سازمان تأمین اجتماعی

در اردیبهشت ۱۳۴۸، قانون بیمه های اجتماعی روستاییان تصویب و بر اساس آن سازمان بیمه های اجتماعی روستاییان تأسیس شد. این سازمان موظف شد روستاییان و خانواده آنها را در مقابل حوادث ناشی از کار، بیماری ها، ازکارافتادگی و فوت و سایر موارد بیمه های اجتماعی تحت پوشش قرار دهد. در سال ۱۳۵۴، با تصویب قانون تأمین اجتماعی و تشکیل سازمان تأمین اجتماعی، نقطه عطف دیگری در مسیر بیمه های اجتماعی کشور به وجود آمد. سازمان تأمین اجتماعی به منظور تعمیم و گسترش بیمه های اجتماعی با ادغام سازمان بیمه های اجتماعی و سازمان بیمه های اجتماعی روستاییان تأسیس شد. تصویب این قانون در شرایطی که اندیشه های رفاهی و بیمه همگانی در کشور شکل گرفته بود منجر به تحولاتی شد که از آن جمله می توان به بهره گیری از واژه «تأمین اجتماعی» به جای «بیمه اجتماعی» و همچنین تأکید بر واژه «بیمه شده» به جای «کارگر» اشاره کرد. این سازمان زیر نظر وزارت رفاه اداره می شد. بر اساس ماده چهار قانون تشکیل سازمان، مضمولان این قانون عبارت بودند از: افرادی که به هر عنوان در مقابل دریافت مزد یا حقوق کار می کنند، صاحبان حرف و مشاغل، و دریافت کنندگان مستمری های بازنشستگی، ازکارافتادگی و فوت. به موجب ماده ۲۸ این قانون، دولت برای اولین بار در امر تأمین مالی بیمه سهام شد و پرداخت سه درصد حق بیمه را بر عهده گرفت.

تأسیس سازمان خدمات درمانی عائله درجه یک افسران و همافران و کارمندان ارتش و ژاندارمری و شهربانی در اسفندماه ۱۳۵۱، تأسیس صندوق بازنشستگی و وظیفه مستخدمین شرکتهای دولتی در خردادماه ۱۳۵۲ (وابسته به سازمان امور اداری و استخدامی)، تشکیل سازمان تأمین خدمات درمانی مستخدمین دولت در سال ۱۳۵۲ و تشکیل صندوق بازنشستگی و وظیفه مستخدمین ثابت شهرداری در تیرماه ۱۳۵۳ از دیگر اقدامات بیمه ای دولت در این دوره بود.

۱ - ۳ - ۲ تشکیل سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح

سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح بر طبق ماده ۱۷۴ قانون برنامه پنجم توسعه - مصوب ۱۳۷۹ - از ادغام سازمان بیمه و بازنشستگی ارتش جمهوری اسلامی ایران و سازمان بیمه و بازنشستگی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و بیمه و بازنشستگی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و سازمان خدمات درمانی نیروهای مسلح ایجاد گردید.

۱ - ۳ - ۳ تشکیل صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر^۲

صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر در راستای تحقق اهداف والای نظام جمهوری اسلامی ایران و اجرای ماده ۲۹ قانون اساسی پیش بینی و تاسیس شده است. در متن قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ذیل ماده ۲۹ مقرر شده است:

«برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، ازکارافتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت های پزشکی به صورت بیمه و غیره، حقی است همگانی. دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت های مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند».

۱ - ۳ - ۳ - ۱ ماهیت حقوقی و وظایف صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر

در راستای این اصل و به منظور ساماندهی نظام تأمین اجتماعی کشور و گسترش پوشش و جامعیت خدمات بیمه ای به آحاد ملت شریف ایران، قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳/۰۲/۲۱ مجلس شورای اسلامی، صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر را به عنوان یکی از ارکان چهارگانه بیمه گر اجتماعی تعریف و به عنوان سازوکاری در ذیل مجموعه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مقرر نموده است. در ادامه این مسیر آیین نامه بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر در تاریخ ۱۳۸۳/۱۱/۱۲ از سوی هیات محترم وزیران تصویب و صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر تاسیس گردید .

^۲ سایت صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر

این صندوق مطابق ماده ۲۰ آیین نامه مذکور، موسسه ای دولتی دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری و استخدامی بوده و بر اساس مصوبه ۱۳۸۸/۰۴/۱۰ مجلس شورای اسلامی به فهرست نهادها و موسسات عمومی غیر دولتی الحاق گردیده است.

ماهیت تک تک صندوق ها از منظر حقوقی جای بررسی دارد؛ باید مشخص شود کدام صندوق خصوصی و کدام دولتی است و دقیقا نسبت این صندوق ها با دولت و بیت المال چیست. چطور می شود یک موسسه، عمومی یا دولتی تلقی شود اما به هیچ وجه به دولت و نهادهای نظارتی پاسخگو نباشد؟ این در حالی است که هرگونه کسری بودجه این نهاد و عدم توانایی آن در تامین مستمری بازنشستگان مستقیما توسط دولت جبران می شود و همه هزینه های آن از جیب بیت المال خرج می شود!! در ضمن مسلما دولتی که می تواند تا ماه ها و سال ها معوقات شرکت های بیمه ای را به تعویق انداخته و پرداخت نکند، قطعا می تواند از طریق راهکاری آن ها را پاسخگو و شفاف کند. به نظر حقیر باید به دنبال این راهکار و مطالبه ی آن از دولت و سازمان های بیمه ای بود. (ضمنا چنین راهکارهایی از آن جا که اولاً لبه اجتماعی ندارد و ثانياً به نوعی دولت و حاکمیت هم همراه می شود، شاید بهتر جای پرداختن داشته باشد و بتوان از آن انتظار نتیجه ی مطلوب داشت)

موضوع فعالیت این صندوق به شرح زیر است که از طریق حدود ۲۰۰۰ کارگزاری خود در سراسر کشور، اعم از شرکت های تعاونی تولید روستایی، دهیاری ها و نیز کارگزاری های مستقل، در مراکز دهستان ها و روستا ها صورت می پذیرد.

فعالیت های صندوق:

۱. تعمیم و گسترش بیمه کشاورزان، روستاییان و عشایر به افراد مشمول،

۲. جمع آوری و تمرکز کلیه وجوه موضوع صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر؛

۳. سرمایه گذاری و بهره برداری از وجوه جاری و ذخیره شده؛

۴. انجام تعهدات موضوع آیین نامه (شامل مستمری پیری، از کار افتادگی و فوت).

صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر خود را موظف به توسعه پوشش بیمه ای در جهت تعمیم جامعه هدف به بیمه فراگیر افراد غیر مزد بگیر می داند. همچنین گسترش فرهنگ بیمه اجتماعی و سهولت دسترسی در استفاده از خدمات بیمه ای و تنوع بخشیدن و اصلاح نرخ بیمه متناسب با تعهدات از جمله مواردی است که در زمره وظایف صندوق نهادینه شده است.

۱ - ۳ - ۴ تشکیل صندوق بازنشستگی کشوری

پس از تصویب قانون استخدام کشوری در تاریخ ۱۳۴۵/۳/۳۱ به موجب ماده ۷۰ قانون مزبور اداره کل بازنشستگی با کلیه دارائی و موجودی صندوق بازنشستگی و اسناد و اوراق و بودجه و تعهدات خود از وزارت دارائی منتزع و تابع سازمان اموراداری و استخدامی کشور گردید و براساس اصلاحیه ماده مذکور از اول سال ۱۳۵۴ صندوق بازنشستگی کشوری به صورت موسسه ای مستقل وابسته به سازمان اموراداری و استخدامی کشور تشکیل گردید . با ادغام سازمان های امور اداری و استخدامی کشور و برنامه و بودجه در تاریخ ۱۳۷۸/۱۲/۱۱ و تشکیل سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، صندوق بازنشستگی کشوری نیز یکی از موسسات تابعه این سازمان شد؛ با تصویب قانون نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی در تاریخ ۱۳۸۳/۲/۲۱ و به موجب تبصره ۲ ماده ۱۷ این قانون، صندوق بازنشستگی کشوری از سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور منتزع و تابع وزارت رفاه و تامین اجتماعی گردید و توسط صندوق بازنشستگی کشوری اداره می گردد.

به استناد اساسنامه صندوق بازنشستگی کشوری، این سازمان موسسه ای بیمه ای، دارای **شخصیت حقوقی مستقل و وابسته به وزارت رفاه و تامین اجتماعی** است که مسئولیت اداره امور صندوق بازنشستگی مستخدمان مشمول مقررات بازنشستگی کشوری را با رعایت مقررات استخدامی مربوط عهده دار است.

عمده مشمولین مقررات بازنشستگی کشوری عبارتند از:

- ۱ - مستخدمین رسمی مشمول قانون مدیریت خدمات کشوری
- ۲ - مستخدمین رسمی مشمول آئین نامه استخدامی اعضای هیات علمی دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی
- ۳ - قضات قوه قضائیه و دادگستری مشمول مقررات استخدامی قضات
- ۴ - مستخدمین رسمی (کادر سیاسی) وزارت امور خارجه مشمول مقررات استخدامی وزارت امور خارجه.
- ۵ - مستخدمین ثابت شهرداری های سراسر کشور به استثناء شهرداری تهران
- ۶ - مستخدمین پیمانی دستگاه های اجرائی (متقاضی استفاده از مقررات بازنشستگی و وظیفه صندوق بازنشستگی کشوری)
- ۷ - خویش فرمایان (مستخدمین باخریدی وزارت راه و ترابری و ماده ۱۴۷ قانون برنامه چهارم توسعه)

۱ - ۳ - ۵ تشکیل صندوق بازنشستگی کارکنان فولاد ایران

سابقه صندوق بازنشستگی فولاد به سال های قبل از انقلاب اسلامی و تشکیل صندوق بازنشستگی در شرکت ملی ذوب آهن ایران بازمی گردد. پس از انقلاب اسلامی طبق لایحه قانونی مصوب ۱۳۵۸/۰۹/۲۸ شورای انقلاب با ادغام شرکت ملی ذوب آهن ایران و شرکت ملی صندوق فولاد ایران و تشکیل شرکت ملی فولاد ایران، صندوق بازنشستگی فولاد تحت عنوان «صندوق بازنشستگی شرکت ملی فولاد ایران» به فعالیت خود ادامه داد. در همین راستا نهایتاً بر اساس مصوبه ۱۳۷۶/۰۳/۱۸ هیات مدیره شرکت ملی فولاد ایران، «موسسه صندوق حمایت و بازنشستگی کارکنان فولاد» بر مبنای اساسنامه مصوب هیات مدیره شرکت ملی فولاد ایران تاسیس شد.

اما از همان ابتدا مانند بسیاری از صندوق های بازنشستگی خصوصی و عمومی کشور، بیش از آن که مبنای بیمه ای و اکچوئری مورد توجه قرار گیرد، اقتضات اقتصاد سیاسی زمینه های تشکیل، صورت بندی سازوکارها و آیین نامه های صندوق را عهده دار بودند. تاسیس این صندوق در اوج فعالیت صنایع فلزی تحت پوشش صندوق بود و بیش از آنکه مبنای اکچوئری بنیان های صندوق را ایجاد کنند، بلکه سرمستی ناشی از منابع سرشار مانع لحاظ کردن تعهدات آتی و افق های نامشخص آینده صندوق و مشترکین (حقوق بگیر و کسورپرداز) آن شد.

زمانی که یک صندوق بازنشستگی تاسیس می شود باید در مورد این که در طول زمان همچنان نسبت تعداد مشترکین کسورپرداز به بازنشسته (نسبت پشتیبانی) از رقم قابل قبولی برخوردار باشد اطمینان حاصل شود. یعنی همواره رابطه منطقی میان تعداد ورودی ها و خروجی ها و منابع و مصارف صندوق وجود داشته باشد تا صندوق پایدار شود. اما در صندوق فولاد از همان ابتدا با توجه به ماهیت شرکت های تحت پوشش، ویژگی مشترکین و البته مشکلات و چالش های اقتصاد کلان، پیش بینی می شد که با گذشت زمان تعداد حقوق بگیران از تعداد مشترکین کسور پرداز به طرز شگرفی پیشی بگیرد. اما در نتیجه عدم توجه به همین اصل ساده اما کلیدی، از همان سال های ابتدایی، صندوق فولاد علایم بلوغ و یا به زبانی دیگر پیری را از خود نشان داد.

۱ - ۳ - ۶ تشکیل صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران^۴

با توجه به بند ماده ۹ قانون تاسیس بیمه مرکزی و در اجرای مواد ۳۲ لغایت ۴۵ آیین نامه استخدامی بیمه مرکزی ایران، مصوب تیرماه ۱۳۵۴ مجلسین سابق، صندوق بازنشستگی مستخدمین بیمه مرکزی ایران تاسیس شده است. این صندوق، صندوق مستقلی است که بیمه مرکزی ایران آن را اداره می کند. فعالیت اصلی این صندوق، دریافت کسور بازنشستگی مستخدمین بیمه مرکزی ایران، پرداخت حقوق بازنشستگی و استرداد کسور بازنشستگی طبق مقررات این آیین نامه است.

^۴ پرتال جامع علوم انسانی، کد مطلب: ۷۷۹۷۵

براساس ماده ۶۷ آیین نامه استخدامی مشترک شرکت های بیمه و بیمه مرکزی ایران، معادل ۳۰ درصد از جمع حقوق، تفاوت تطبیق، فوق العاده جذب و فوق العاده ویژه کارمندان رسمی (۹ درصد سهم کارمند و ۲۱ درصد سهم بیمه مرکزی ایران) در پایان هر ماه به حساب درآمد منظور می گردد.

۱ - ۳ - ۷ تشکیل صندوق بازنشستگی سازمان بنادر و دریانوردی

صندوق بازنشستگی و وظیفه مستخدمین سازمان بنادر و دریانوردی، براساس ماده ۱ مقررات اصلاحی بازنشستگی و وظیفه آیین نامه استخدامی سازمان بنادر و دریانوردی و به استناد ماده ۳۵ آیین نامه استخدامی این سازمان (مصوب مرداد ماه ۱۳۴۹) بر اساس قانون حمایت کارمندان در برابر اثرات ناشی از پیری، از کارافتادگی و فوت (مصوب اسفند ماه ۱۳۴۹) در سال ۱۳۵۳ تاسیس شد و مطابق با مفاد ماده ۳ مقررات اصلاحی بازنشستگی و وظیفه مذکور، دارای اساسنامه مصوب شهریور ماه ۱۳۵۴ شورای عالی سازمان بوده و تحت نظر شورای صندوق به ریاست مدیرعامل سازمان بنادر و دریانوردی اداره می شود.

صندوق بازنشستگی و وظیفه مستخدمین وابسته به سازمان بنادر و دریانوردی بوده و دارای شخصیت حقوقی بوده و از لحاظ اداره و بهره برداری از منابع، دارای استقلال مالی است.

دفتر مرکزی صندوق در تهران قرار دارد و در صورت نیاز می تواند با تصویب شورای صندوق در هر یک از شهرستان ها و یا در خارج از کشور نیز نمایندگی یا شعبه دایر نماید.

شورای صندوق متشکل از معاون محترم وزیر راه و شهرسازی و مدیر عامل سازمان بنادر و دریانوردی به عنوان ریاست شورا، معاون محترم برنامه ریزی و توسعه منابع، دو تن از مشاورین یا کارشناسان ارشد و با تجربه در امور بازنشستگی و رفاه این سازمان و رئیس صندوق است.^۵

۱ - ۳ - ۸ تشکیل صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز

موضوع تشکیل صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز توسط سازمان امور اداری و استخدامی کشور به عنوان مرجع قانونی و صلاحیت دار در این خصوص بررسی گردید و این سازمان با توجه به ماده ۲ قانون تاسیس و اساسنامه سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران طی مجوز ۴۱۱۸ مورخ ۱۳۵۴/۱۱/۲۶ موافقت اصولی خود را با تاسیس صندوق اعلام داشت. شورای عالی سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران نیز در جلسه شماره هشتاد و هشت اسفند ماه هزار و سیصد و پنجاه و چهار ضمن موافقت با تشکیل صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز، اجرایی شدن صندوق را از ۱۳۵۵/۱/۱ اعلام نمود. در ادامه نیز پس از تایید و تصویب سی و نهمین جلسه شورای عالی تامین اجتماعی مورخ چهاردهم اردیبهشت ماه هزار و سیصد و پنجاه و شش و موافقت وزارت بهداری و

^۵ صندوق بازنشستگی سازمان بنادر و دریانوردی

بهبودی وقت، رئیس هیات مدیره و مدیرعامل صندوق تامین اجتماعی طی مکاتبه‌ای به شماره ۴۰۶۲/۱ مورخ ۱۳۵۶/۷/۲ موافقت خود را با ثبت قانونی صندوق به اداره کل ثبت شرکت ها و مالکیت صنعتی اعلام می‌دارد. و در تاریخ بیستم اسفند ماه هزار و سیصد و پنجاه و شش به استناد ماده ۸ آیین نامه اصلاحی قانون ثبت موسسات غیرتجاری این صندوق با نام صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز و تحت شماره ۱۸۸۰ در اداره کل ثبت شرکت ها و مالکیت صنعتی به ثبت رسید و آگهی تاسیس آن به شماره ۶/۲۹۱۳۵ به تاریخ ۱۳۵۶/۱۱/۳۰ در روزنامه رسمی مورخ ۱۳۵۶/۱۲/۳ چاپ و منتشر گردید.

بدین ترتیب صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز پس از مطالعات عمیق علمی و اصول بیمه‌گری توسط کارشناسان خبره از سال ۱۳۵۵ به منظور تامین و برقراری حقوق بازنشستگی از کارافتادگی و حقوق وظیفه بازماندگان کارکنان سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران و شرکت ها و واحدهای تابعه و وابسته فعالیت خود را آغاز نمود.

صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز پس از مطالعات عمیق علمی و اصول بیمه‌گری توسط کارشناسان خبره از سال ۱۳۵۵ پس از طی تشریفات قانونی لازم بر اساس ماده ۲ قانون تاسیس سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران و موافقت سازمان امور اداری و استخدامی کشور و مصوبه شورای عالی تامین اجتماعی و موافقت نامه تشکیل صندوق به عنوان مؤسسه ای غیر انتفاعی ثبت و به منظور تامین و برقراری حقوق ایام بازنشستگی و از کارافتادگی و حقوق وظیفه بازماندگان کارکنان سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران و شرکت ها و واحدهای تابعه و وابسته فعالیت خود را آغاز نمود. تغییرات لازم در اساسنامه و آیین نامه بازنشستگی صندوق در طول سالیان به منظور توسعه دامنه فعالیت و جذب اعضای جدید منطبق با قوانین موضوعه کشور انجام پذیرفته است.

ارکان تشکیلاتی صندوق عبارت است از:

الف - شورای عالی متشکل از مدیران عامل شرکت های ملحق شده به صندوق یا نمایندگان

تام الاختیار آنان - نمایندگان منتخب اعضاء شاغل در شرکت های ملحق شده به صندوق

دو نفر نماینده کانون بازنشستگان.

ب - هیأت‌امناء متشکل از هفت نفر عضو اصلی و دو نفر علی‌البدل منتخب شورای عالی.

پ - رئیس کل، منتخب هیأت‌امناء.

ت - حسابرس (بازرس)، منتخب شورای عالی.

بدین ترتیب مشارکت فعالانه اعضاء در تصمیم‌گیری‌ها و تعیین سیاست‌ها و خط‌مشی‌های کلی صندوق از طریق شورای عالی تحقق یافته و اداره امور صندوق نیز از طریق هیأت‌امناء منتخب شورای عالی انجام می‌پذیرد.

شورای سیاست‌گذاری و راهبردی متشکل از اعضای اصلی و علی‌البدل هیأت‌امناء و ده نفر عضو منتخب شورای عالی که حائز ویژگی‌های ممتاز از بعد دانش، تجربه، تخصص و تعهد لازم می‌باشند در طی سال به نمایندگی از طرف شورای عالی نسبت به بررسی، تجزیه و تحلیل و کارشناسی مطالب و موضوعات مرتبط به صندوق و نیز موارد تفویض شده از سوی شورای عالی حسب مورد اقدام و اتخاذ تصمیم می‌نمایند.

به موجب ماده (۶) اساسنامه صندوق، کلیه دارائی‌های صندوق به هر مبلغ و کیفیت متعلق به اعضاء بوده و صرفاً در جهت تأمین رفاه و حقوق ایام بازنشستگی و ازکارافتادگی اعضاء و حقوق وظیفه بازمانگان آنان به مصرف خواهد رسید.^۶

۱ - ۳ - ۹ تشکیل صندوق بازنشستگی شهرداری تهران

در تاریخ ۰۴/۰۵/۱۳۵۴ سازمان بازنشستگی و وظیفه مستخدمین ثابت شهرداری تهران به استناد ماده ۵۸ اصلاحی قانون شهرداری‌ها و ماده ۴۷ آئین‌نامه استخدامی شهرداری تهران مصوب ۱۹/۹/۱۳۴۵ هیأت وزیران به منظور ایجاد صندوق بیمه بازنشستگی کارمندان شهرداری تهران تشکیل شده و بر اساس ماده یک اساسنامه مصوب وزارت کشور، دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری بوده و بر اساس ضوابط بازنشستگی اداره می‌گردد. اولین اساسنامه سازمان در هنگام تشکیل در سال ۱۳۵۳ تدوین شده و به تصویب انجمن شهر تهران رسیده است و از تاریخ اولین تدوین با انجام یک سری تغییرات در سنوات ۱۳۶۸ و ۱۳۷۵ مجدداً ارائه گردیده که آخرین تغییرات با اصلاح برخی از مواد به استناد موافقت مورخ ۲۶/۱۲/۱۳۷۵ مقام محترم وقت وزارت کشور در تاریخ ۲۸/۱۲/۱۳۷۵ به تصویب شهردار تهران رسیده است.^۷

۱ - ۳ - ۱۰ تشکیل صندوق حمایت وکلا و کارگشایان دادگستری^۸

با تصویب آئین‌نامه تعرفه حق الوکاله و هزینه سفر وکلای دادگستری مصوب تیر ماه سال ۱۳۴۱ توسط وزیر وقت دادگستری، نخستین گام در جهت ایجاد صندوقی به منظور حمایت از وکلای دادگستری برداشته شد.

^۶ صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز

^۷ سازمان بازنشستگی شهرداری تهران

^۸ صندوق حمایت وکلا و کارگشایان دادگستری

به موجب ماده (۱۲) آئين نامه مذکور، وكلا بايد موقع پرداخت ماليات معادل نصف آنچه را بابت ماليات ميپردازند براي صندوق تعاون وكلا به حسابداري دادگستري بپردازند كه در پايان هر ماه به كانون وكلاي دادگستري پرداخت شود.

طرز مصرف وجوه صندوق تعاون موكلول به تنظيم آئين نامه اي شد كه توسط كانون وكلاي دادگستري تنظيم شود و به تصويب وزارت دادگستري برسد.

حدود ۶ سال بعد آئين نامه مورد بحث تهيه و تصويب شد. اداره امور صندوق به هيئت امنا مركب از ۷ نفر وكلاي دادگستري مقيم مركز سپرده شد و بعلاوه ۲ تن نيز به عنوان بازرسان انتخاب شدند.

تعهدات صندوق پرداخت مساعده به معلولين و وكلاي بيمار بود تحت شرايط خاص و بايد وجوه پرداختي مسترد مي شد، اما مقرري تأمين بطور ماهانه قابل پرداخت بود كه از جمله شرايط برقراري آن قبول عضويت صندوق و حداقل بيش از پانزده سال پرداخت حق عضويت مقرر بود.

قانون تشكيل صندوق تعاون وكلا و تأمين هزينه هاي كانون وكلاي دادگستري مصوب ۱۳۵۰/۰۲/۱۴ جايگزين آئين نامه مذكور شد، وظيفه اين صندوق كمك به وكلاي دادگستري و كارگشاين در زمان پيري، از كارافتادگي و كمك به بازماندگان آنان بود و همچنين پرداخت مساعده به وكلاي بيمار، بهره گيري از اين كمك و مساعده چندان سهل نبود و مورد استقبال قرار نگرفت.

در سالهاي اوليه دهه ۱۳۵۰ پيشكسوتان امور وكالت در صدد برآمدند، امكانات قانوني لازم براي برخورداري وكلا از حقوق بازنشستگی و ... همانند ساير اقشار فراهم گردد.

تلاشها منجر به تصويب قانون تشكيل صندوق حمايت وكلا و كارگشاين دادگستري مصوب ۱۳۵۵/۱۰/۲۹ گرديد و چگونگي اجرائي آن به تصويب آئين نامه اجرائي توسط كميسيون مشترك مجلسين محول شد. در ضمن دارائي و تعهدات صندوق تعاون وكلا به اين صندوق منتقل و صندوق تعاون منحل شد.

اساسنامه صندوق حمايت وكلا هم در تاريخ ۱۳۵۷/۰۳/۰۹ به تصويب شوراي عالي تأمين اجتماعي رسيد، اما بعلت معوق ماندن تصويب آئين نامه اجرائي، صندوق حمايت نتوانست شروع بكار كند.

با تصويب قانون اصلاح ماده (۸) قانون تشكيل صندوق حمايت وكلا و كارگشاين دادگستري مصوب ۱۳۷۵/۰۸/۲۳ تهيه آئين نامه اجرائي به وزارت دادگستري و تصويب آن به هيئت وزيران محول شد و به اين ترتيب امكان تنظيم و تصويب آئين نامه پس از قريب بيست سال فراهم شد.

آئين نامه اجرائی طی پيشنهادهای ۱۵/۷۶۰۸ مورخ ۱۳۷۶/۰۱/۱۷ تقديم هیات وزیران شد که دو سال بعد در تاریخ ۱۳۷۷/۱۲/۰۵ به تصویب هیات وزیران رسید و امکان شروع فعالیت صندوق حمایت و کلا از آغاز سال ۱۳۷۸ فراهم شد.

۱ - ۳ - ۱۱ تشکیل صندوق بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت

فعالیت صندوق بازنشستگی در آغاز به کار این تشکیلات، یعنی سال ۱۳۲۶ خورشیدی (۱۹۴۸ میلادی) بسیار محدود بود و چند کارمند در حسابداری پالایشگاه آبادان وظیفه نگهداری حساب های صندوق بازنشستگی و پس انداز را عهده دار بودند.

از سال ۱۳۳۷ با تشکیل صندوق مالی صندوق های بازنشستگی و پس انداز، بلافاصله پس از تصویب مقررات اجرایی، هیاتی از طرف شرکت ملی نفت ایران و همکاری های کنسرسیوم برای رسیدگی به سوابق شغلی کارمندان تشکیل شد. این هیات که مرکب از چهار نفر بود، از طرف شرکت ملی نفت ایران و شرکت های مذکور مامور تهیه پرونده های اطلاعات مربوط به سوابق خدمت کارمندان در سراسر مناطق صنعت نفت گردید. تهیه این اطلاعات حدود دو سال تمام طول کشید و از سال ۱۳۳۹ سازمان جدید صندوق های بازنشستگی و پس انداز در تهران شروع به کار کرد.

از لحاظ سازمانی صندوق بازنشستگی اولیه کارمندان صنعت نفت، زیرمجموعه امور مالی شرکت بود، ولی در سال ۱۳۳۷ به سازمانی مستقل تبدیل شد و زیر نظر هیات امنای صندوق (هیات مدیره شرکت ملی نفت ایران) قرار گرفت.

از نظر اجرایی نیز امور مالی صندوق ها در سازمان صندوق ها و امور اداری آن در واحد امور بازنشستگی قرار داشت که وظیفه این واحد تطبیق وضع کارمندان با مفاد آئين نامه بازنشستگی بوده است.

توسعه صندوق ها و تاسیس صندوق پس انداز کارگران

با توسعه سازمان صندوق ها که به دلیل گسترش فعالیت ها آنها بود، وظایف دیگری از جمله صندوق پس انداز کارگران، به وظایف صندوق ها اضافه شد. این مورد در وظایف مرتبط به قانون کار دیده نشده و منحصر به صنعت نفت بود.

بنا به تصمیم هیات مدیره شرکت ملی نفت ایران برای کارگران نیز صندوق پس اندازی تاسیس شد که هر ماه کارگران و کارفرمای مربوطه وجوهی به حساب پس انداز کارگران واریز می کردند.

وظیفه نگهداری حساب ها و مدیریت صندوق پس انداز کارگران نیز به سازمان صندوق های بازنشستگی و پس انداز کارمندان واگذار گردید.

نمودار کلی سازمان صندوق ها را می توان به شرح زیر خلاصه کرد:

امور مالی صندوق ها، شامل حسابداری بازنشستگی و پس انداز کارمندان، حسابداری پس انداز کارگران، حسابداری مالی و دفتر اداری کل صندوق ها.

امور وام کارکنان شامل اداره وام کارمندان، اداره وام کارگران.

واحدهای ستادی شامل امور ارزیابی، امور حقوقی، امور سرمایه گذاری و سایر واحدهای مرتبط با فعالیت صندوق ها.^۹

شخصیت حقوقی صندوق بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت^{۱۰}

بر اساس ماده یک اساسنامه صندوق، صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت مؤسسه ای غیردولتی متعلق به اعضای صندوق بازنشستگی صنعت نفت است که شخصیت حقوقی، مالی و اداری مستقل دارد و وفق حکم ماده (۱۴) قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱ و مفاد اساسنامه مذکور و ضوابط ناشی از آن اداره می شود.

به موجب تبصره های «۱» و «۳» ماده «۱» قانون اصلاح مقررات بازنشستگی و وظیفه قانونی استخدام کشوری موضوع ماده واحده قانون اصلاح برخی مواد قانون اصلاح مقررات بازنشستگی و وظیفه قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۸۰، ۵، ۲۴، صندوق بازنشستگی کارکنان صنعت نفت، نخست، شخصیت حقوقی مستقل دارد و طبق ضوابط خود اداره می شود و دوم، از شمول قوانین و مقررات عمومی دولت مستثنا است.

درباره مفاد و مستندات قانونی تأسیس صندوق هیئت امنای صندوق به استناد ماده (۱۴) قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱ مجلس شورای اسلامی، اقدام به تهیه و تدوین اساسنامه صندوق کرد که متعاقباً اساسنامه یادشده از طریق اداره ثبت شرکت ها و مؤسسه های غیرتجاری در تاریخ ۱۳۹۳، ۱۲، ۲۷ ثبت شده است.

افخم زروانی، رئیس صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت^{۱۱}:

^۹ مدیریت موزه ها و مرکز اسناد صنعت نفت، <http://plink.ir/mbow>

^{۱۰} سایت صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت، کد مطلب: ۴۷۵۳

^{۱۱} شبکه اطلاع رسانی نفت و انرژی (شان)، کد مطلب: ۲۸۴۵۱۹

صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت با قدمتی بیش از ۷۰ سال هم اکنون به عنوان مجموعه ای بزرگ مسئولیت خدمت به ذی نفعان خود و پرداخت مستمری و هزینه های درمانی را به عهده دارد.

این نهاد فعال در نظام تأمین اجتماعی افزون بر تأمین و پرداخت مستمری، وظایف دیگری شامل پرداخت انواع کمک ها و تسهیلات به شاغلان و بازنشستگان، تشکیل صندوق پس انداز کارکنان، طرح تأمین آتیه و ارائه خدمات متنوع در زمینه های درمانی، رفاهی و فوق برنامه را نیز به عهده دارد.

صندوق بازنشستگی صنعت نفت با توجه به پراکندگی جغرافیایی و افزایش تعداد بازنشستگان و افراد زیر پوشش آنان در سراسر کشور، برای انجام بهتر وظایف مربوطه، دامنه فعالیت های خود را توسعه داده و با تصویب اساسنامه و شخصیت حقوقی مستقل در جایگاه یک سازمان عظیم بیمه ای و خدماتی قرار گرفته است.

مبنای فعالیت صندوق، تحت عنوان صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت براساس مقررات بازنشستگی مصوب شورای عالی نفت در دی ماه ۱۳۳۲ بوده که پس از تغییر و اصلاحات آن در تاریخ دهم دی ماه ۱۳۴۴ تدوین و انتشار یافته و ملاک عمل صندوق در اجرای مقررات بازنشستگی قرار گرفته است.

در سال ۱۳۷۷ به موجب مصوبه یکهزار و صد و هشتاد و پنجمین جلسه مورخ ۱۳۷۷،۱۰،۲۹ هیئت مدیره شرکت ملی نفت ایران (به عنوان هیئت امنای صندوق) طی ابلاغ مصوبه شماره ۲۰۷۴۱-۱۱۸۵/۲۰۱-۱۱۸۵ مورخ ۱۳۷۷،۱۱،۲۶، مقررات مربوط به اداره صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت تصویب و ابلاغ شد.

براساس این مصوبه، صندوق با حفظ حقوق و اختیارات و مسئولیت های ساختار اداری پیشین، زیر نظر هیئت امنای مشتمل بر اعضای هیئت مدیره شرکت ملی نفت ایران اداره می شود.

هیئت امنای صندوق در سال ۱۳۹۳ طبق اختیار حاصل از بند (م) ماده (۳۵) قانون اساسنامه شرکت ملی نفت ایران مصوب ۱۳۵۶ و حکم ماده (۱۴) قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱،۲۰،۱۹، اقدام به تدوین و تصویب اساسنامه مستقل و تأسیس و ثبت شخصیت حقوقی صندوق از طریق اداره ثبت شرکت ها و مؤسسه های غیرتجاری کرد.

۱ - ۳ - ۱۲ تشکیل صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها

قبل از ادغام بانک های کشور در سال ۱۳۵۹، کلیه بانک های خصوصی (بازرگانی ایران، تهران، صادرات ایران، پارس، عمران، اعتبارات صنعتی، تجارت خارجی ایران، اعتبارات ایران، ایران و انگلیس، تجارتي ایران و هلند، کار، توسعه صنعتی معدنی ایران، بین المللی ایران و ژاپن، ایران و خاورمیانه، ایرانیان، اعتبارات تعاونی و توزیع، ایرانشهر، شهریار، صنایع ایران، داریوش، توسعه سرمایه گذاری ایران، ساختمان، ایران و عرب، بین المللی ایران، گسترش آذربایجان، گسترش خزر، گسترش خوزستان و فرهنگیان) وجوهی را که بابت کسورات بازنشستگی از

مستخدمین خود دریافت می کردند به حساب سازمان تامین اجتماعی واریز می نمودند و بانک های دولتی (اعتبارات کشاورزی و عمران روستایی، بانک ملی ایران، بانک کشاورزی ایران، بانک سپه و بانک رهنی ایران) هر کدام دارای صندوق بازنشستگی اختصاصی در داخل بانک بودند.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی با اعلام ملی شدن بانک ها، براساس لایحه قانونی تشکیل و تاسیس صندوق بازنشستگی وظیفه، از کارافتادگی و پس انداز بانک های ملی ادغام شده مصوب ۱۳۵۹/۰۴/۲۵ کلیه بانک های مذکور (بانک تجارت، بانک ملت، بانک ملی ایران، بانک مسکن، بانک کشاورزی، بانک سپه، بانک رفاه کارگران، بانک صنعت و معدن، بانک صادرات و بانک های استان) و سپس اتاق پایاپای اسناد بانکی، بانک توسعه صادرات ایران و بانک قرض الحسنه مهر ایران به عضویت صندوق درآمدند.

۱ - ۳ - ۱۳ تشکیل صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران

موسسه صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران در تاریخ ۸/۱۱/۱۳۶۱ با تصویب مجمع عمومی صاحبان سهام شرکت ملی صنایع مس ایران موجودیت یافته و بر اساس فصل یازدهم آئین نامه استخدامی شرکت ملی صنایع مس ایران آغاز به فعالیت نموده است.

سپس در تاریخ ۱۱/۰۲/۱۳۸۰ تحت عنوان موسسه صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران طی شماره ۲۴۲ مورخ ۱۱/۰۲/۱۳۸۰ در اداره ثبت شرکت ها و مالکیت صنعتی کرمان به ثبت رسیده است.

صندوق موسسه ای غیرانتفاعی و دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری و دارای تابعیت جمهوری اسلامی ایران است .

هدف از تشکیل صندوق ارائه خدمات و تسهیلات مالی و رفاهی و تامین حقوق و مستمری بازنشستگی یا از کارافتادگی کلی مستخدمین ثابت شرکت ملی صنایع مس ایران و شرکت ها و موسسات وابسته به آن و بازماندگان واجد شرایط آنها و همچنین تامین آتیه و رفاه اعضاء از طریق اجرای پروژه ها و انجام فعالیت های مختلف صنعتی، معدنی، بازرگانی، اقتصادی، خدماتی، مالی و غیره است.

به منظور تحقق اهداف مندرج در ماده ۲ اساسنامه، صندوق می تواند در زمینه های مختلف از جمله موارد زیر فعالیت نماید.

- سرمایه گذاری، خرید، فروش، اداره، توسعه، تکمیل، ساخت، اجاره و ایجاد انواع واحدهای صنعتی، معدنی، کشاورزی، ساختمانی، خدماتی و انجام هرگونه فعالیتی که بنحوی به موارد فوق مربوط می شود.
- ایجاد انواع شرکت های تجاری و موسسات غیرتجاری و یا مشارکت در آن ها با اشخاص حقیقی یا حقوقی.
- ارائه خدمات فنی، مالی، اقتصادی، خدماتی، مدیریتی و مشاوره

- انجام معاملات سهام و انواع مختلف شرکت ها و اوراق بهادار از طریق بازار بورس اوراق بهادار و یا از طریق دیگر
- اخذ نمایندگی از شرکت ها و موسسات داخلی و خارجی، اعطای نمایندگی در داخل و خارج کشور و ایجاد شعبه
- استفاده از تسهیلات مالی و اعتباری بانک ها و موسسات مالی و اعتباری
- ایجاد موسسات مالی و اعتباری و بیمه ای با رعایت مقررات و قوانین جاری کشور
- مبادرت به کلیه امور و عملیاتی که بطور مستقیم و یا غیر مستقیم برای تحقق اهداف صندوق لازم و مفید باشد.^{۱۲}

۱ - ۴ پشتوانه قانونی صندوق های بازنشستگی کشور

در مجموع می توان گفت نحوه تشکیل و پشتوانه قانونی صندوق های بازنشستگی کشور به شکل زیر است:

نحوه تشکیل و پشتوانه قانونی	نام صندوق یا سازمان بیمه ای
تشکیل در سال ۱۳۵۴ با تصویب قانون تأمین اجتماعی - حاصل ادغام بیمه های اجتماعی و سازمان بیمه های اجتماعی روستاییان - اداره سازمان زیر نظر وزارت رفاه - مشمولان قانون تشکیل سازمان: افرادی که به هر عنوان در مقابل دریافت مزد یا حقوق کار می کنند، صاحبان حرف و مشاغل، و دریافت کنندگان مستمری های بازنشستگی، ازکارافتادگی و فوت - به موجب ماده ۲۸ این قانون دولت برای اولین بار در تأمین مالی بیمه با پرداخت ۳ درصد از حق بیمه سهیم شد.	سازمان تأمین اجتماعی
طبق ماده ۱۷۴ قانون برنامه پنجم توسعه _ مصوب ۱۳۷۹ _ از ادغام سازمان بیمه و بازنشستگی ارتش جمهوری اسلامی ایران و سازمان بیمه و بازنشستگی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و بیمه و بازنشستگی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و سازمان خدمات درمانی نیروهای مسلح ایجاد گردید.	سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح

^{۱۲} صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران

<p>تاسیس طبق ماده ۲۹ قانون اساسی-ذیل وزارت تعاون-معرفی طبق قانون ساختار جامع رفاه و تامین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳/۰۲/۲۱ و تصویب آیین نامه و تشکیل صندوق در تاریخ ۱۳۸۳/۱۱/۱۲ از سوی هیئت وزیران-موسسه عمومی غیردولتی(طبق مصوبه ۱۳۸۸/۰۴/۱۰ مجلس)</p>	<p>صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر</p>
<p>تشکیل در سال ۵۴ ذیل سازمان امور اداری استخدامی-طبق تبصره ۲ ماده ۱۷ قانون نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۱، موسسه حقوقی مستقل تابع وزارت رفاه و تامین اجتماعی</p>	<p>صندوق بازنشستگی کشوری</p>
<p>سابقه فعالیت صندوق بازنشستگی فولاد از پیش از انقلاب - تشکیل صندوق بازنشستگی شرکت ملی فولاد ایران طبق لایحه قانونی مصوب ۱۳۵۸/۰۹/۲۸ با ادغام شرکت ملی ذوب آهن ایران و شرکت ملی صندوق فولاد ایران و تشکیل شرکت ملی فولاد ایران - تشکیل موسسه صندوق حمایت و بازنشستگی کارکنان فولاد طبق مصوبه ۱۳۷۶/۰۳/۱۸ هیات مدیره شرکت ملی فولاد ایران</p>	<p>صندوق بازنشستگی کارکنان فولاد ایران</p>
<p>تشکیل با توجه به بند ماده ۹ قانون تاسیس بیمه مرکزی و در اجرای مواد ۳۲ لغایت ۴۵ آیین نامه استخدامی بیمه مرکزی ایران، مصوب تیرماه ۱۳۵۴ مجلسین سابق-صندوق مستقلی تحت اداره بیمه مرکزی ایران-دریافت معادل ۳۰ درصد حقوق، تفاوت تطبیق، فوق العاده جذب و فوق العاده ویژه کارمندان رسمی(۹٪ سهم کارمند و ۲۱٪ سهم بیمه مرکزی ایران) براساس ماده ۶۷ آیین نامه استخدامی شرکت های بیمه و بیمه مرکزی ایران</p>	<p>صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران</p>
<p>براساس ماده ۱ مقررات اصلاحی بازنشستگی و وظیفه آیین نامه استخدامی سازمان بنادر و دریانوردی و به استناد ماده ۳۵ آیین نامه استخدامی این سازمان</p>	<p>صندوق بازنشستگی سازمان بنادر و دریانوردی</p>

<p>(مصوب مرداد ماه ۱۳۴۹) بر اساس قانون حمایت کارمندان در برابر اثرات ناشی از پیری، از کارافتادگی و فوت (مصوب اسفند ماه ۱۳۴۹) در سال ۱۳۵۳ تاسیس شد و مطابق با مفاد ماده ۳ مقررات اصلاحی بازنشستگی و وظیفه مذکور، دارای اساسنامه مصوب شهریور ماه ۱۳۵۴ شورای عالی سازمان بوده و تحت نظر شورای صندوق به ریاست مدیرعامل سازمان بنادر و دریانوردی اداره می شود-وابسته به سازمان بنادر و دریانوردی و دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی</p>	
<p>موافقت سازمان امور اداری و استخدامی با تشکیل صندوق طبق ماده ۲ قانون تاسیس و اساسنامه سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران طی مجوز ۴۱۱۸ مورخ ۱۳۵۴/۱۱/۲۶ - تشکیل در سال ۱۳۵۵ بر اساس ماده ۲ قانون تاسیس سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران و موافقت سازمان امور اداری و استخدامی کشور و مصوبه شورای عالی تامین اجتماعی و موافقت نامه تشکیل صندوق به عنوان مؤسسه ای غیر انتفاعی - به موجب ماده (۶) اساسنامه صندوق ، کلیه دارائی های صندوق به هر مبلغ و کیفیت متعلق به اعضاء بوده و صرفاً در جهت تأمین رفاه و حقوق ایام بازنشستگی و از کارافتادگی اعضاء و حقوق وظیفه بازماندگان آنان به مصرف خواهد رسید.</p>	<p>صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز</p>
<p>تشکیل در تاریخ ۰۴/۰۵/۱۳۵۴ به استناد ماده ۵۸ اصلاحی قانون شهرداری ها و ماده ۴۷ آئین نامه استخدامی شهرداری تهران مصوب ۱۹/۹/۱۳۴۵ هیأت وزیران-دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری و براساس ضوابط بازنشستگی-تدوین اولین اساسنامه در سال ۵۳ و آخرین تغییرات اساسنامه مورد تایید مقام وقت وزارت کشور و شهردار تهران در سال ۷۵</p>	<p>صندوق بازنشستگی شهرداری تهران</p>

<p>تشکیل صندوق تعاون وکلا و تامین هزینه های قانون وکلای دادگستری طبق قانون مصوب ۱۳۵۰/۰۲/۱۴- تصویب قانون تشکیل صندوق حمایت وکلا و کارگشایان دادگستری مصوب ۱۳۵۵/۱۰/۲۹-تصویب قانون اصلاح ماده ۸ قانون تشکیل صندوق حمایت وکلا و کارگشایان دادگستری مصوب ۱۳۷۵/۰۸/۲۳ و محول شدن تهیه آئین نامه اجرائی به وزارت دادگستری و تصویب آن به هیئت وزیران- آئین نامه اجرائی طی پیشنهاد ۱۵/۷۶۰۸ مورخ ۱۳۷۶/۰۱/۱۷ تقدیم هیات وزیران شد که دو سال بعد در تاریخ ۱۳۷۷/۱۲/۰۵ به تصویب هیات وزیران رسید و امکان شروع فعالیت صندوق حمایت وکلا از آغاز سال ۱۳۷۸ فراهم شد.</p>	<p>صندوق حمایت وکلا و کارگشایان دادگستری</p>
<p>شروع فعالیت بسیار محدود در سال ۱۳۲۶ با چند کارمند در پالایشگاه آبادان-استقلال صندوق از امور مالی شرکت نفت در سال ۱۳۳۷- طبق ماده ۱ اساسنامه صندوق، مؤسسه ای غیردولتی متعلق به اعضای صندوق بازنشستگی صنعت نفت است که شخصیت حقوقی، مالی و اداری مستقل دارد و وفق حکم ماده (۱۴) قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱ و مفاد اساسنامه مذکور و ضوابط ناشی از آن اداره می شود.</p>	<p>صندوق بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت</p>
<p>تشکیل پس از پیروزی انقلاب و ملی شدن بانک ها براساس لایحه قانونی تشکیل و تاسیس صندوق بازنشستگی وظیفه، از کارافتادگی و پس انداز بانک های ملی ادغام شده مصوب ۱۳۵۹/۰۴/۲۵</p>	<p>صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها</p>
<p>تشکیل در تاریخ ۸/۱۱/۱۳۶۱ با تصویب مجمع عمومی صاحبان سهام شرکت ملی صنایع مس ایران و براساس فصل ۱۱ آئین نامه استخدامی شرکت ملی صنایع مس</p>	<p>صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران</p>

<p>ایران- در تاریخ ۱۱/۰۲/۱۳۸۰ تحت عنوان موسسه صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران طی شماره ۲۴۲ مورخ ۱۱/۰۲/۱۳۸۰ در اداره ثبت شرکت ها و مالکیت صنعتی کرمان به ثبت رسید- موسسه ای غیرانتفاعی و دارای شخصیت حقوقی و استقلال مالی و اداری</p>	
-	صندوق بازنشستگی مستخدمین وزارت اطلاعات ایران
-	صندوق بازنشستگی بانک مرکزی ایران
-	صندوق بازنشستگی هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما)
-	صندوق بازنشستگی کارکنان صدا و سیما
-	صندوق بازنشستگی بیمه ایران

فصل دو) نسبت های پارامتریک صندوق های بازنشستگی کشور^{۱۳}

در حال حاضر، ۱۸ صندوق بازنشستگی در ایران فعالیت دارند که سه صندوق ماهیت دولتی (عام) دارند، دو صندوق ماهیت عمومی غیردولتی و بقیه صندوقهای صنفی - اختصاصی هستند. صندوق تأمین اجتماعی برای کارگران و شاغلان بخش خصوصی، صندوق بازنشستگی کشوری برای مستخدمین دولت، صندوق بازنشستگی لشکری برای نیروهای مسلح، صندوق کشاورزان، روستاییان و عشایر برای جمعیت روستایی کشور و ۱۴ صندوق دیگر نیز برای پوشش شاغلان حوزه های دیگر وجود دارند. حدود ۹۰ درصد بیمه شدگان کشور در سازمان تأمین اجتماعی و صندوق بازنشستگی کشوری عضویت دارند.

به جز سازمان تأمین اجتماعی که صندوقی باز است و می تواند ورودی های متنوعی داشته باشد، دیگر صندوق ها برای جامعه خاصی تأسیس شده و بسته هستند.

بر اساس آمار سال ۱۳۹۵ بیش از ۷۵ درصد بیمه شدگان در ایران تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی قرار دارند. سهم بیمه شدگان صندوق بازنشستگی کشوری، سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح و صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر از کل بیمه شدگان کشور به ترتیب ۵،۸، ۱۱،۳ و ۳،۲ درصد است. این در حالی است که بقیه صندوق های صنفی - اختصاصی دستگاه ها فقط ۳،۳ درصد از کل بیمه شدگان کشور را تحت پوشش قرار داده است.

منظور از اختصاصی بودن صندوقها اتکای آنها به سازمان یا نهادی خاص است که ورودی های مشخصی نیز به صندوق دارند. تا جایی که برخی از این صندوقهای اختصاصی، در واقع، واحدی اداری از سازمان مربوطه هستند که امور مربوط به بازنشستگی پرسنل خود را انجام می دهند.

۲ - ۱ نسبت پشتیبانی

مطابق با آمار سال ۱۳۹۵، تعداد 16,305,901 نفر بیمه شده اصلی و 6,866,155 نفر مستمری بگیر اصلی در کشور وجود دارد. سازمان تأمین اجتماعی 74.6 درصد از کل بیمه شدگان کشور را تحت پوشش قرار داده و سهم بیمه شدگان صندوق بازنشستگی کشوری، سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح و صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر از کل بیمه شدگان کشور به ترتیب 5.3، 3.1 و 5.8 درصد است. این در حالی است که بقیه صندوق های اختصاصی دستگاه ها فقط حدودا 3 درصد از کل بیمه شدگان کشور را تحت پوشش قرار داده اند.

^{۱۳} موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا، کد مطلب: ۳۸۳۷

جدول شماره ۳- تعداد بیمه پردازان، مستمری بگیران و نسبت پشتیبانی صندوق های بازنشستگی ایران

عنوان سازمان / صندوق	بیمه پرداز	مستمری بگیر	نسبت پشتیبانی
سازمان تأمین اجتماعی	۱۳,۹۸۲,۹۵۴	۳,۴۷۲,۳۳۲	۴ ^۱
صندوق بازنشستگی کشوری	۹۲۲,۱۷۴	۱,۴۲۳,۸۳۴	۰.۷ ^۲
صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر	۱,۶۳۳,۵۶۹	۹۶,۳۴۷	۱۶.۹۰ ^۳
سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح	۵۸۰,۰۰۰	۶۴۷,۷۰۰	۰.۸۹ ^۴
صندوق های اختصاصی دستگاه ها	۵۰۰,۳۷۷	۳۰۹,۷۰۰	۱.۰۳ ^۵

شکل ۱: تعداد بیمه پردازان، مستمری بگیران و نسبت پشتیبانی در صندوق های بازنشستگی ایران

با توجه به جدول فوق می توان دریافت که بسیاری از صندوق های بازنشستگی نسبت پشتیبانی حدود ۱ یا کمتر از ۱ دارند. آمارهای ارائه شده در جدول به ترتیب شماره مربوط به سال های ۹۶، ۹۷، ۹۹، ۹۳ و ۹۳ است.

میانگین نسبت پشتیبانی در ایران در سال ۱۳۵۲، ۲۵ بود که به ازای هر ۲۵ کارمند، یک بازنشسته وجود داشت، اما در سال ۱۳۹۵ این شاخص به ۵,۲۹ کاهش یافت. درحالی که حداقل ۶,۳۷ کارگر برای تامین نیازهای هر مستمری بگیر نیاز است تا صندوق های بازنشستگی دچار بحران نشوند.

به بیان دقیق تر، برای حفظ ثبات و پایداری مالی یک صندوق بازنشستگی، حداقل نسبت پشتیبانی ۳ مورد نیاز است اما نسبت پشتیبانی مطلوب صندوق های بازنشستگی بین ۶ تا ۷ است.^{۱۵}

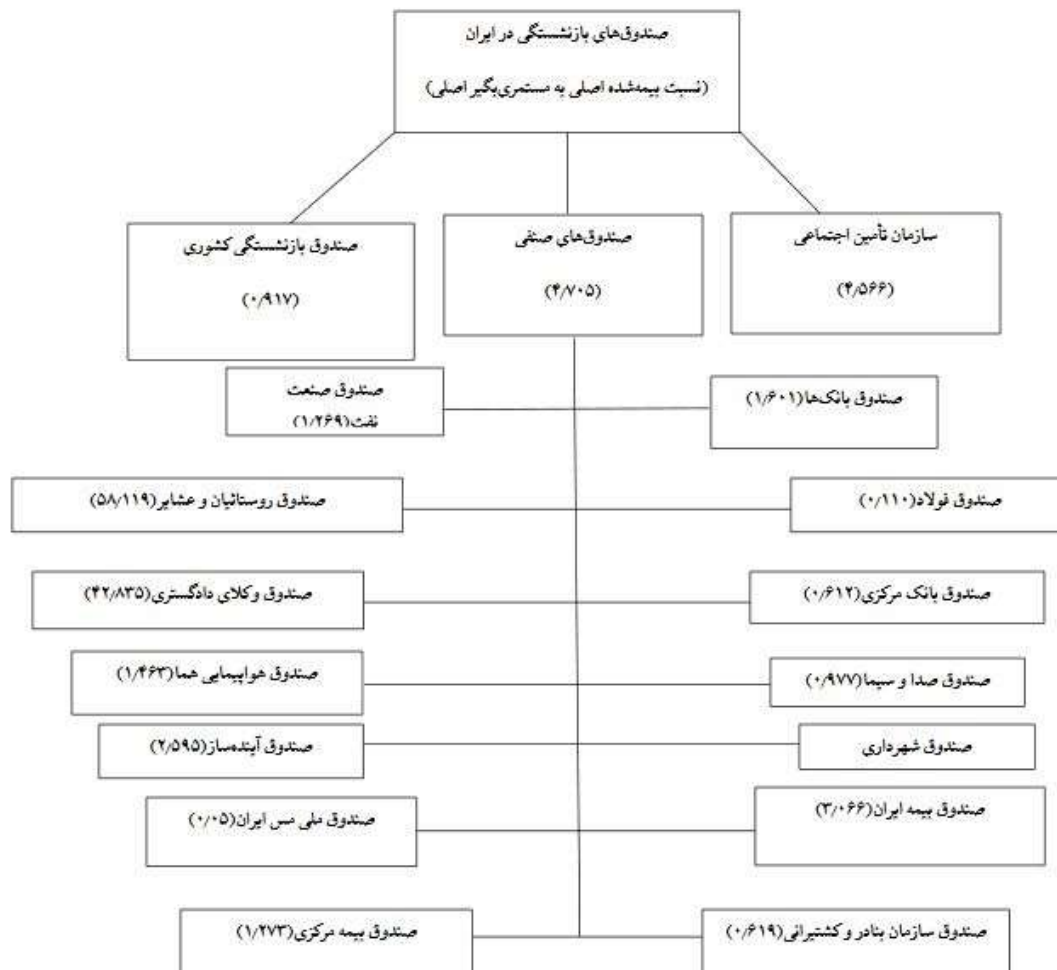
با توجه به این مساله، تنها صندوقی که در وضعیت کنونی با بحران مالی مواجه نیست، صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر است که نسبت حمایت ۱۶,۹ دارد. این صندوق که در سال ۱۳۸۳ تشکیل شده، صندوق جوانی است و به طور طبیعی حق بیمه زیادی دریافت می کند بدون این که به جمعیت قابل توجهی مستمری دهد. در واقع این صندوق هنوز کارایی خود را نشان نداده و با توجه به ساختار مشابه سایر صندوق ها، احتمالاً در آینده به وضعیتی مشابه آن ها مبتلا خواهد شد.

^{۱۴} خبرگزاری سلامت نیوز، کد مطلب: ۲۵۶۱۹۸

^{۱۵} نود اقتصادی، کد مطلب: ۲۱۲۰۰۱۵

۲- ۱- متوسط نسبت پشتیبانی صندوق ها، ۳,۶۵ است

در پایان سال ۹۳ نرخ پشتیبانی به ترتیب سازمان تامین اجتماعی ۶/۱، صندوق بازنشستگی کشوری ۰/۹۱، صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر ۲۹/۱، سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح ۰/۸۹، صندوق نفت ۰/۴۱، صندوق حمایت از کارکنان فولاد ۰/۱۵، صندوق کارکنان سازمان بنادر و کشتیرانی ۰/۶۲، صندوق بانکها ۱/۶، صندوق حمایت از وکلا ۰/۵۳، صندوق آینده ساز ۲/۶۲ و متوسط سایر صندوق های اختصاصی (شامل هشت صندوق دیگر) ۱/۱۲ و نهایتاً متوسط نرخ پشتیبانی صندوق های بازنشستگی کشور ۳/۶۵ بوده است.^{۱۶}

شکل ۲: نسبت های پشتیبانی صندوق های بازنشستگی ایران به تفکیک^{۱۷}

^{۱۶} موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا، کد مطلب: ۷۰۶

^{۱۷} نود اقتصادی، کد مطلب: ۲۱۲۰۰۱۵

علاوه بر آن، آمارهای دیگری نشان می دهد که صندوق وکلای دادگستری نیز در وضعیت کنونی نسبت پشتیبانی بالایی (حدود ۴۲) دارد و تا رسیدن به شرایط بحرانی فاصله دارد.

بقیه صندوق ها از منظر شاخص نسبت پشتیبانی در وضعیت بحرانی هستند و تنها سطح بحران در آن ها متفاوت است. از این میان بحرانی ترین وضعیت مربوط به صندوق بازنشستگی کشوری است که به علت عدم ورود بیمه شده جدید به این صندوق و در واقع بسته شدن ورودی های آن است.

مانند بسیاری از کشورهای دیگر، بحران بازنشستگی در ایران نیز همگام با بحران پیری جمعیت در حال رخ نمایی است. میانگین سنی جمعیت کشور از چند دهه پیش تاکنون افزایش یافته و در دهه آینده افزایشی بیش از پیش را تجربه خواهد نمود.

جدول ۲-۷- میانگین سنی جمعیت کشور برحسب جنس در نقاط شهری و روستایی: ۱۳۹۵-۱۳۴۵^{۱۸}

سال	کل		شهری		روستایی	
	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن
۱۳۴۵	۲۲/۴	۲۲/۰	۲۲/۶	۲۲/۲	۲۲/۳	۲۱/۹
۱۳۵۵	۲۲/۶	۲۲/۲	۲۳/۰	۲۲/۸	۲۲/۲	۲۱/۷
۱۳۶۵	۲۱/۹	۲۱/۶	۲۲/۳	۲۲/۱	۲۱/۴	۲۱/۰
۱۳۷۵	۲۴/۲	۲۳/۹	۲۴/۷	۲۴/۴	۲۳/۳	۲۳/۲
۱۳۸۵	۲۸/۰	۲۸/۰	۲۸/۴	۲۸/۳	۲۷/۴	۲۵/۲
۱۳۹۰	۲۹/۷	۳۰/۰	۳۰/۱	۳۰/۳	۲۸/۶	۲۹/۲
۱۳۹۵	۳۰/۹	۳۱/۳	۳۱/۳	۳۱/۶	۲۹/۷	۳۰/۵

شکل ۳: میانگین سنی جمعیت کشور در بازه ۴۵ تا ۹۵^{۱۸}

با توجه به نمودار تغییرات جمعیت سه گروه سنی نیز می توان به این مساله پی برد:

^{۱۸} مرکز آمار ایران

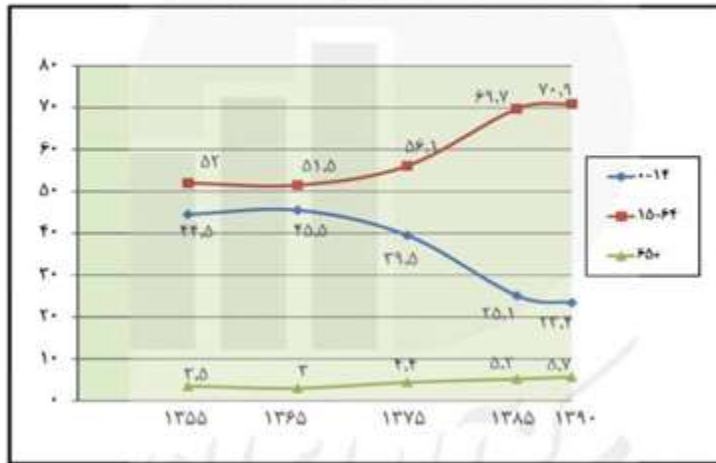

روند تغییرات سه گروه عمده سنی جمعیت کشور:

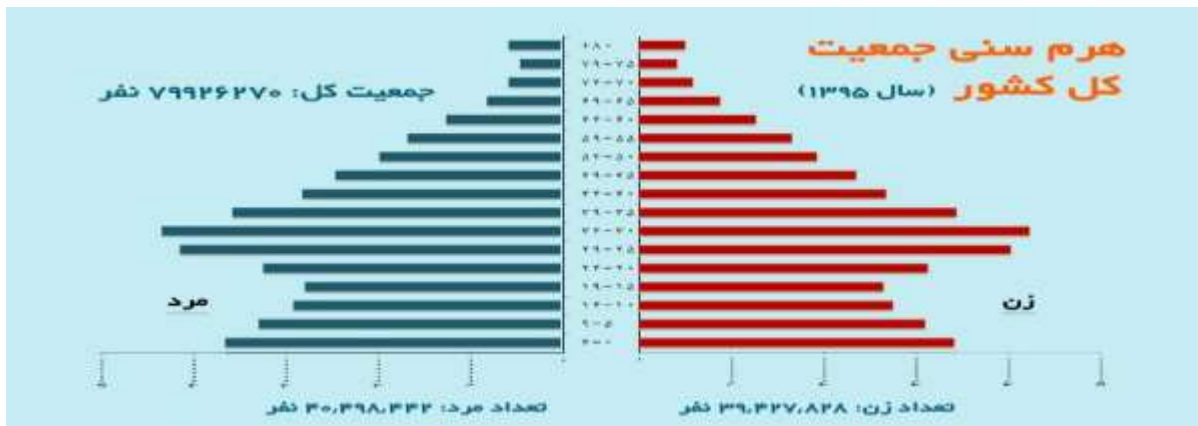

۱۳۵۵-۱۳۹۰

شکل ۴: روند تغییرات سه گروه عمده سنی جمعیت کشور^{۱۹}

از طرفی براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، متولدین دهه ۶۰، ۲۱ درصد از جمعیت کل کشور را تشکیل می دهند. ذر سال ۱۴۲۰ تا ۱۴۳۰ با رسیدن این افراد به سن بازنشستگی، پیش بینی می شود بحران بازنشستگی از منظر جمعیتی به اوج خود برسد. با توجه به هرم سنی جمعیت کشور نیز به سادگی می توان به این حقیقت پی برد

شکل ۵: هرم سنی جمعیت کشور در سال ۹۵^{۲۰}

^{۱۹} مرکز آمار ایران

^{۲۰} مرکز آمار ایران

^{۲۱} مرکز آمار ایران

۲-۲ نرخ حق بیمه پرداختی در هریک از صندوق ها

جدول شماره ۴- نرخ حق بیمه در صندوق های بیمه اجتماعی و بازنشستگی

حق بیمه دریافتی (درصد)				صندوق/سازمان بازنشستگی
جمع	سهام دولت	سهام کارفرما	سهام بیمه شده	
۳۰	۳	۲۰	۷	سازمان تأمین اجتماعی
۲۲.۵	تأمین کسری	۱۳.۱۵	۹	صندوق بازنشستگی کشوری
۲۲.۵	تأمین کسری	۱۳.۵	۹	سازمان تأمین اجتماعی نیروهای مسلح
۱۵	۱۰		۵	صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر
-		۱۵ ^۲	۱۰	صندوق بازنشستگی وزارت اطلاعات
۳۰		۲۰	۱۰	صندوق بازنشستگی کارکنان فولاد ایران
۲۵		۱۹	۶	صندوق بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت
۲۵.۵		۲۷	۸.۵	صندوق بازنشستگی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
۲۷ ^۳		۱۸	۹	صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران
۲۷		۱۸	۹	صندوق بازنشستگی بیمه ایران
۲۲.۵		۱۳.۵	۹	صندوق بازنشستگی سازمان بنادر و دریانوردی
۲۱ ^۴		۱۴ ^۴	۷	صندوق بازنشستگی شهرداری تهران
۲۱		۱۴	۷	صندوق بازنشستگی کارکنان هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما)
۳۰		۲۰	۱۰	صندوق بازنشستگی صنایع مس ایران

شکل ۶: نرخ حق بیمه در صندوق های بازنشستگی و سازمان های بیمه ای

اندیشکده اقتصاد مقاومتی - گزارش پروژه: بررسی وضعیت صندوق های بازنشستگی در کشور

حق بیمه دریافتی (درصد)				صندوق/سازمان بازنشستگی
جمع	سهام دولت	سهام کارفرما	سهام بیمه شده	
۲۴		۱۶	۸	صندوق بازنشستگی کارکنان صدا و سیما
۳۰		۲۱	۹	صندوق بازنشستگی کارکنان بانکها
۲۲		۱۶	۷	صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز
۱۲		۴	۸	صندوق حمایت و کالا و کارگشایان دادگستری

شکل ۷: ادامه ۶

مرجع تصویب کننده	حق بیمه دریافتی (درصد)				نام صندوق بازنشستگی
	جمع	سهام دولت	سهام کارفرما	سهام بیمه شده	
مجلس	۲۲/۵	تأمین کنسری	۱۳/۵	۹	بازنشستگی کشوری
مجلس	۳۰	۳	۲۰	۷	تأمین اجتماعی
شورای پول و اعتبار	۲۵/۵	-	۱۷	۸/۵	بانک مرکزی
هیئت وزیران	۳۰	-	۲۱	۹	مشترک بانک ها
مجمع عمومی سازمان	۲۹	-	۲۲	۷	آینده ساز
مجمع عمومی سازمان	۲۴	-	۱۶	۸	صدا و سیما
شورای عالی سازمان	۲۱	-	۱۴	۷	بنادر و کشتیرانی ایران
مجلس - دولت	۲۱	-	۱۴	۷	جوانمایی جمهوری اسلامی ایران (هما)
دولت	۲۷	-	۱۸	۹	بیمه ایران
مجلس (ادغام در صندوق بازنشستگی کشوری)	۲۲/۵	-	۱۳/۵	۹	بازنشستگی و معذورت جهاد
دولت (انتقال به وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی)	۳۰	-	۲۰	۱۰	کارکنان فولاد
کمیسیون مجلس	۲۷	-	۱۸	۹	بیمه مرکزی ایران
هیئت وزیران	۲۱	-	۱۴	۷	شهرداری تهران
اعضای هیئت مدیره	۲۵	-	۱۹	۶	صنعت نفت
مجلس	۲۲/۵	-	۱۳/۵	۹	بازنشستگی و بیمه ارتش
اعضای هیئت مدیره	۲۱/۲۵	-	۱۲/۷۵	۸/۵	شرکت مخابرات
دولت	۳۰	-	۲۰	۱۰	صنایع مس ایران
مجلس	۲۲/۵	-	۱۳/۵	۹	سپاه پاسداران
مجلس	۲۲/۵	-	۱۳/۵	۹	نیروهای انتظامی
دولت	٪۱۵	٪۱۰		۵٪ درآمد مقطوع مبنای محاسبه حق بیمه منطقه	صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر

شکل ۸: نرخ حق بیمه دریافتی سازمان های بیمه ای مختلف به تفکیک پرداخت کننده

۲ - ۳ شاخص کفایت مزایای بازنشستگی

بر اساس گزارشی که در سال ۱۳۹۶ انجام شد، شاخص کفایت مزایای بازنشستگی (نسبت متوسط مستمری بازنشستگی به متوسط هزینه‌های خانوار) در صندوق بازنشستگی کشوری طی دوره ۱۳۷۹-۱۳۹۴ حداکثر ۵۰ درصد بوده است (منبع: مروری بر کفایت مستمری در صندوق بازنشستگی کشوری، موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا، ۱۳۹۶). این به این معنی است که به طور متوسط، مزایای بازنشستگی این صندوق، حداکثر نیمی از هزینه‌های سالمندان را پوشش می‌دهد (نمودار ۲).

در مورد وضعیت این شاخص در اغلب صندوق ها اطلاعات چندانی در دسترس نیست.

۲ - ۴ وابستگی صندوق ها به دولت

اقتصادنیوز: معاون اول رئیس‌جمهور، شدت وابستگی صندوق‌های بازنشستگی به خزانه را اعلام کرد. به گفته اسحاق جهانگیری، ۱۰۰ درصد هزینه صندوق نیروهای مسلح و ۷۰ تا ۸۰ درصد از هزینه‌های صندوق بازنشستگی کشوری، مستقیماً از بودجه دولت پرداخت می‌شود. این وضعیت زنگ خطری برای صندوق‌ها محسوب می‌شود.

از منظر وابستگی به دولت، صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح بدترین وضعیت را دارند و فشار زیادی را برای پرداخت تعهدات خود به دولت تحمیل می‌کنند. با این حال نحوه تعامل دولت با سایر صندوق‌ها نیز به گونه‌ای است که به زودی باید شاهد وابستگی بسیاری از آن‌ها به بودجه بیت‌المال باشیم. به عنوان مثال در سه، چهار سال گذشته، دولت مطالبات صندوق بازنشستگی روستاییان و عشایر را نپرداخته و این صندوق را که صندوقی جوان و آینده دار و جزو اندک صندوق‌هایی است که هم اکنون ورشکسته محسوب نمی‌شود، دچار چالش نموده است. سایر صندوق‌ها غیر از صندوق عشایر و وکلا چنان که در بخش‌های دیگر گزارش به آن پرداخته شده است، عملاً ورشکسته محسوب می‌شوند. این صندوق‌ها با راهکارهایی موقتی چون فروش دارایی‌های، استقراض از بانک، فشار به سازمان مربوطه برای پرداخت حقوق بازنشستگان از درآمد خود سازمان (مانند صندوق هواپیمایی ملی ایران) و ... به پرداخت مستمری بازنشستگان ادامه می‌دهند که در صورت عدم اصلاح شرایط، بار پرداخت مستمری معهوده این صندوق‌ها نیز بر دوش دولت خواهد افتاد.

فصل سه) وضعیت ترازنامه‌ای و ورشکستگی احتمالی صندوق های بازنشستگی

۳ - ۱ مقدمه و بیان مساله

عوامل متعددی چون نسبت های پارامتریک، مطالبات از دولت و نحوه سرمایه گذاری صندوق های بازنشستگی بر وضعیت ترازنامه‌ای صندوق ها موثر است. براساس این عوامل برخی صندوق های بازنشستگی در وضعیت کنونی عملاً ورشکسته محسوب می شوند و با کمک های دولتی و یا با بودجه سازمان مربوطه خود سر پا ایستاده اند. از این رو بررسی وضعیت ترازنامه ای این صندوق ها حائز اهمیت است.

۳ - ۲ بررسی موردی وضعیت ترازنامه ای صندوق ها

۳ - ۲ - ۱ وضعیت ترازنامه ای سازمان تامین اجتماعی^{۳۳}

وضعیت درآمدها و هزینه های سازمان تامین اجتماعی براساس سالنامه آماری سال ۹۷ به صورت زیر است: (ارقام به میلیون ریال)

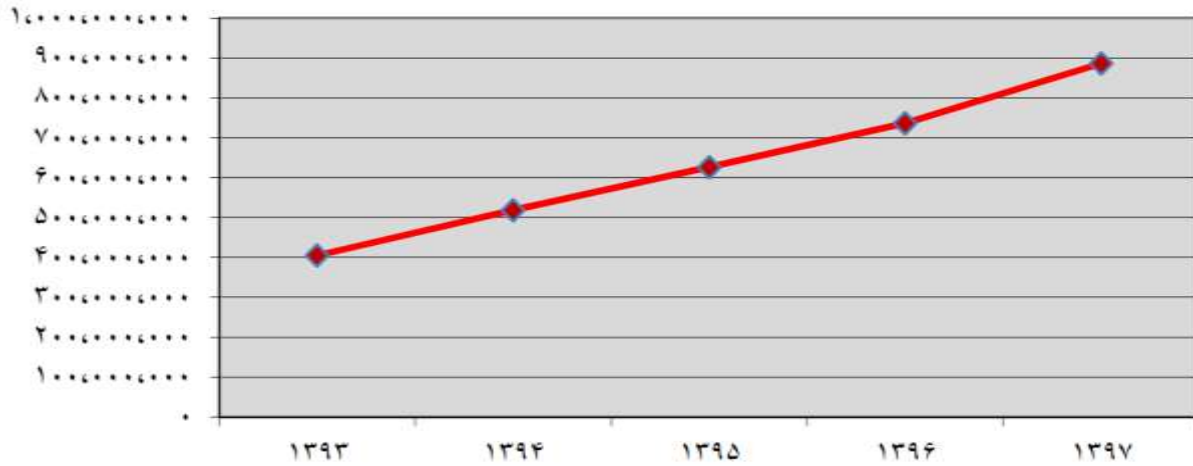
میزان کل هزینه های سازمان تامین اجتماعی به تفکیک نوع هزینه:

میلیون ریال

سال	جمع	حقوق و سایر مزایای بازنشستگی اعضا	هزینه های درمان	حق بیمه انتقالی به سایر طرحها	هزینه های اداره طرح
۱۳۹۳	۴۰۴.۸۷۷.۰۹۰	۲۶۳.۰۳۹.۶۱۴	۱۱۸.۲۶۰.۶۹۱	۱.۶۹۵.۰۳۶	۲۱.۸۸۱.۷۴۹
۱۳۹۴	۵۱۸.۱۵۹.۴۹۰	۳۲۵.۳۲۴.۶۶۶	۱۶۱.۴۶۴.۶۶۴	۱.۴۹۵.۹۸۵	۲۹.۸۷۴.۱۷۵
۱۳۹۵	۶۲۵.۸۰۹.۸۷۸	۳۹۶.۵۸۸.۷۱۲	۱۹۶.۲۲۲.۸۰۴	۱.۳۴۶.۰۴۷	۳۱.۶۵۲.۳۱۵
۱۳۹۶	۷۳۵.۷۸۰.۵۵۹	۴۸۱.۹۸۰.۵۲۶	۲۲۶.۸۹۷.۱۵۰	۱.۵۲۷.۷۱۴	۲۵.۳۷۵.۱۶۹
۱۳۹۷	۸۸۶.۱۰۸.۵۲۲	۵۹۸.۰۴۹.۳۷۸	۲۵۲.۶۹۲.۱۸۱	۱.۷۵۶.۵۸۵	۳۳.۶۱۰.۳۷۸

^{۳۳} سالنامه آماری تامین اجتماعی ۹۷

میلیون ریال

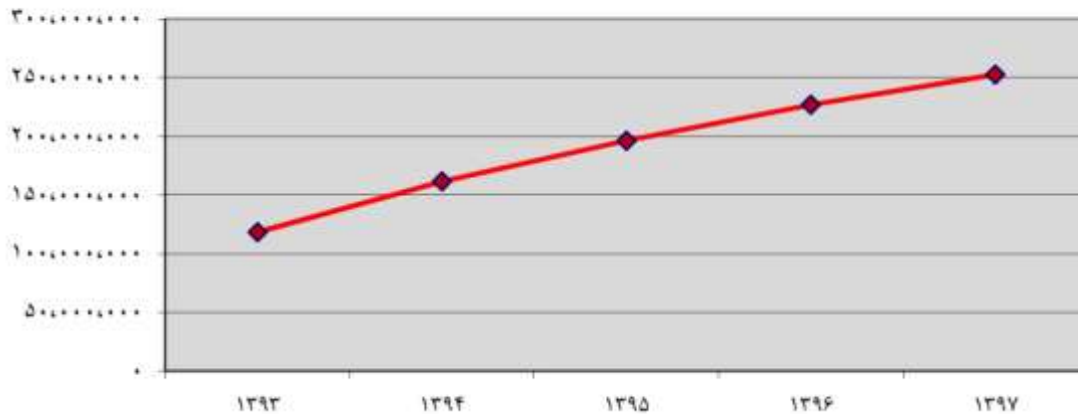

شکل ۹: میزان هزینه های سازمان تامین اجتماعی به تفکیک

هزینه های درمانی این سازمان نیز در بازه ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷ به صورت زیر بوده است:

سال	جمع	حقوق و مزایای کارکنان	هزینه های درمان غیر مستقیم طرف قرار داد	هزینه های درمان مستقیم	هزینه های درمان بیمارستانهای طرف قرار داد	هزینه های اداری و عمومی	هزینه های دارویی و پزشکی	هزینه های درمان مستقیم بخش بیمه ای و درمان	هزینه های درمان آموزشی	بورس‌انداز و فناوری به کارفرمایان
۱۳۹۳	۱۱۸,۲۶۰,۶۹۱	۳۰,۹۳۸,۷۶۵	۴۰۰,۳۶,۰۶۸	۳۵,۲۵۵,۱۹۶	۴۰,۸۹,۵۵۹	۵,۱۲۲,۶۲۱	۹۲۵,۲۳۱	۳۰۰,۶۵۲۷	(۱۱۳۲۷۶)	
۱۳۹۴	۱,۶۱,۴۶۴,۶۶۴	۳۹,۴۶۷,۹۸۰	۵۷,۳۷۲,۱۱۷	۴۹,۵۵۲,۸۳۴	۵,۵۳۳,۷۷۹	۵,۷۱۴,۵۶۱	۲,۴۶۹,۷۲۹	۲,۶۵۶,۳۰۲	(۱۳۰۳۶۳۸)	
۱۳۹۵	۱,۹۶,۲۲۲,۸۰۴	۵۲,۶۸۶,۵۶۹	۵۵,۲۷۲,۲۲۷	۶۷,۸۷۶,۵۱۸	۸,۹۷۸,۸۴۴	۶,۷۹۰,۰۷۹	۲,۸۲۹,۸۸۶	۳,۳۴۱,۵۰۶	(۱,۵۵۴,۸۲۵)	
۱۳۹۶	۲۲۶,۸۹۷,۱۵۰	۶۴,۰۰۷,۱۲۳	۵۸,۴۶۰,۴۲۰	۷۰,۳۸۲,۸۳۰	۳۰,۳۹۸,۶۲۵	۸,۳۰۹,۲۵۷	۱,۳۱۷,۷۵۸	۴,۱۲۱,۳۳۷	-	
۱۳۹۷	۲۵۲,۶۹۲,۱۸۱	۷۳,۹۳۱,۴۷۹	۶۲,۰۹۱,۶۱۲	۷۱,۳۱۸,۴۳۶	۲۹,۴۳۵,۵۱۸	۸,۹۰۰,۱۲۷	۱,۴۳۸,۲۷۰	۵,۵۸۶,۷۱۹	-	

میلیون ریال

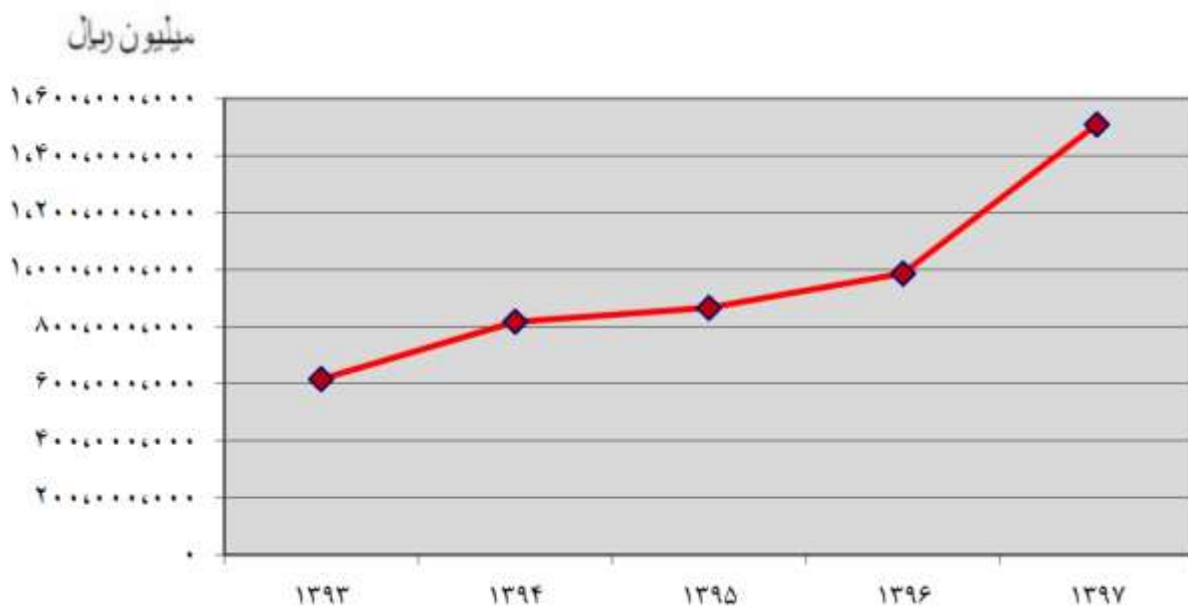

شکل ۱۰: میزان هزینه های درمان سازمان تامین اجتماعی در قالب جدول و نمودار

میزان درآمد های سازمان تامین اجتماعی به شرح زیر است:

میلیون ریال

سال	جمع	حق بیمه های بازنشستگی و درمان	حق بیمه انتقالی از سایر طرحها	کمکهای بلا عوض	سایر منابع طرح	مازاد درآمد بر هزینه
۱۳۹۳	۶۱۵.۹۱۸.۸۰۳	۵۵۳.۵۱۸.۲۴۴	۵۶۲.۶۱۵	۶.۷۳۰.۵۹۹	۷.۳۹۱.۷۵۴	۴۷.۷۱۵.۵۹۱
۱۳۹۴	۸۱۶.۹۸۳.۸۰۱	۷۶۷.۳۰۹.۴۸۰	۶۹۷.۷۱۲	۹.۴۴۵.۲۷۲	۱۰.۱۳۷.۴۲۳	۲۹.۳۹۳.۹۱۴
۱۳۹۵	۸۶۵.۷۵۷.۷۵۴	۸۵۴.۷۷۷.۳۰۳	۹۱۲.۳۹۸	۷۸.۶۰۹	۱۰.۶۶۲.۹۴۵	(۶۷۳.۵۰۱)
۱۳۹۶	۹۸۵.۹۶۴.۷۱۹	۹۶۷.۴۱۹.۰۶۱	۱.۶۷۷.۲۹۲	۹۶.۶۱۷	۱۱.۸۸۵.۰۱۴	۴.۸۸۶.۷۳۵
۱۳۹۷	۱.۵۰۸.۷۹۵.۳۱۶	۱.۴۹۱.۹۶۰.۲۲۷	۲.۳۱۶.۰۰۰	۴۱.۵۵۶	۱۴.۰۸۹.۰۰۸	۳۸۸.۵۲۵

شکل ۱۱: میزان درآمدهای سازمان تامین اجتماعی با لحاظ درآمدهای تعهدی

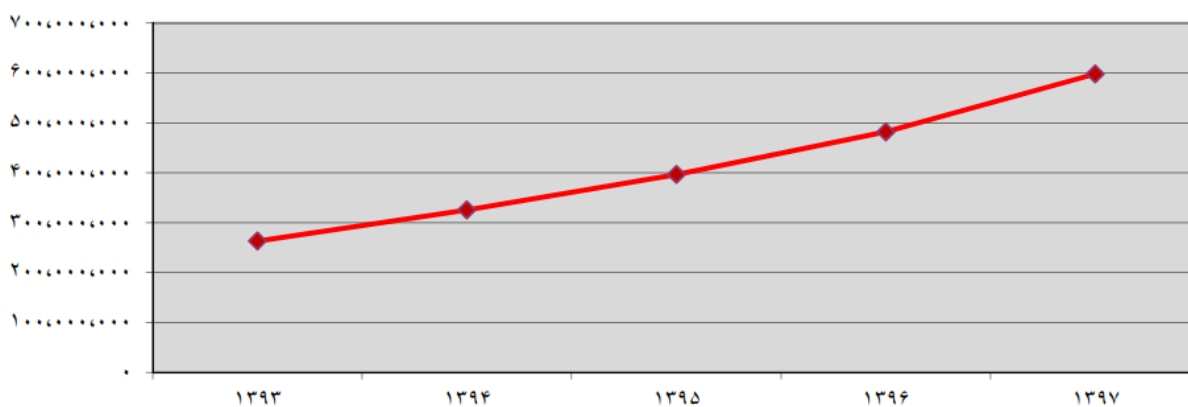
بخش عمده منابع سازمان تامین اجتماعی صرف پرداخت حقوق و مزایای بازنشستگی می شود که به شرح زیر است:

انديشكده اقتصاد مقاومتی - گزارش پروژه: بررسی وضعیت صندوق های بازنشستگی در کشور

میلیون ریال

سال	جمع	مستمری بازنشستگی	مستمری بازماندگان	کمک ازدواج	کمکها (کمک هزینه اولاد، عائله مندی، عمدی، بین مستمری بگیران، سایر کمکها)	از کار افتادگی و غرامت نقص عضو	غرامت دستمزد	پورسانت و گذاری به کارفرمایان (کوتاه مدت)
۱۳۹۳	۲۶۳,۰۳۹,۶۱۴	۱۶۰,۰۶۱,۱۷۷	۵۱,۳۴۸,۳۷۲	۷۲۸,۲۳۷	۳۹,۵۸۶,۰۳۶	۸,۵۱۱,۱۸۵	۴,۰۹۱,۵۶۴	(۱۱۸۶۹۵۷)
۱۳۹۴	۳۲۵,۳۲۴,۶۶۶	۱۹۹,۸۷۳,۳۳۶	۶۴,۰۹۲,۹۶۷	۹۲۵,۰۲۱	۴۵,۲۸۶,۸۳۲	۱۰,۱۷۷,۷۸۹	۵,۱۲۲,۸۷۴	(۱۵۴۱۵۳)
۱۳۹۵	۳۹۶,۵۸۸,۷۱۲	۲۴۷,۵۲۴,۹۷۵	۷۷,۵۹۵,۸۴۰	۱,۳۶۲,۳۳۹	۵۱,۸۰۹,۶۸۶	۱۲,۱۱۷,۳۲۳	۶,۳۸۵,۱۴۲	(۲۰۶۵۹۳)
۱۳۹۶	۴۸۱,۹۸۰,۵۲۶	۳۰۵,۵۵۴,۸۸۳	۹۴,۲۹۲,۵۹۵	۱,۲۸۱,۳۶۱	۶۱,۶۸۰,۳۴۰	۱۴,۳۲۱,۸۱۵	۶,۹۲۰,۰۰۷	(۲۰۷۰۳۷۵)
۱۳۹۷	۵۹۸,۰۴۹,۳۷۸	۳۸۳,۲۸۷,۳۰۰	۱۱۷,۱۵۴,۱۰۶	۱,۳۷۲,۹۷۷	۷۳,۹۰۵,۱۴۰	۱۷,۵۳۴,۸۷۵	۷,۱۹۴,۱۷۲	(۲,۳۹۹,۱۹۲)

میلیون ریال

شکل ۱۲: میزان حقوق و سایر مزایای بازنشستگی اعضای سازمان تامین اجتماعی در قالب جدول و نمودار خطی

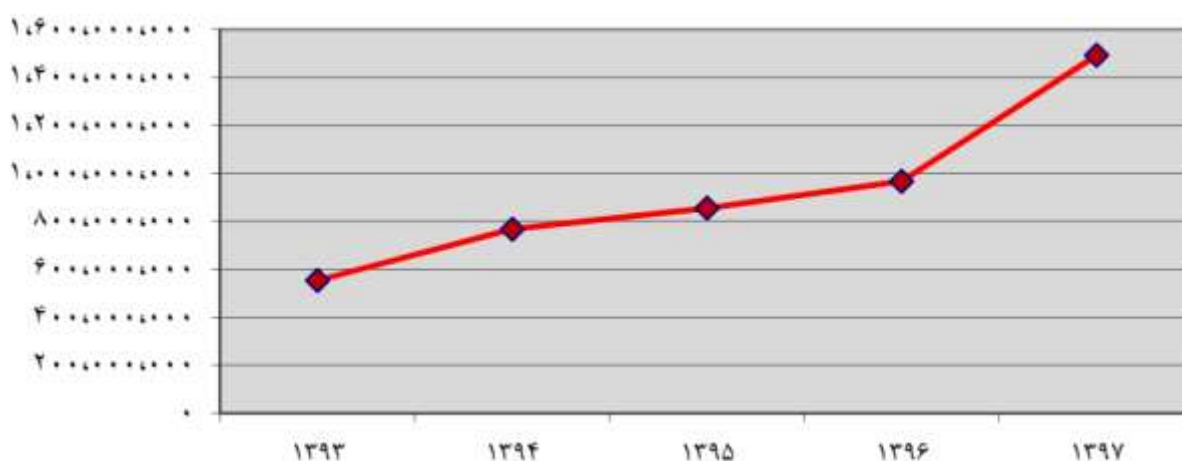
همچنین می توان گفت بخش عمده درآمدهای سازمان، حاصل از حق بیمه های وصولی است که به صورت زیر است:

میلیون ریال

سال	جمع	حق بیمه وصولی از کارگاهها	حق بیمه وصولی از صاحبان حرف و مشاغل آزاد و بیمه اختیاری	حق بیمه وصولی از رانندگان حمل و نقل بار و مسافران شهری (ماده ۷ ق.ت)	حق سرانه بیمه شدگان حرف و مشاغل آزاد	۵۰ درصد کسورات سهم کارفرما ماده ۱۰ قانون توسازی	حق بیمه مستمری سهم دولت	سایر	پورسانت‌ها و انگاری به کارفرمایان
۱۳۹۳	۵۵۳.۵۱۸.۲۴۴	۴۱۵.۶۱۶.۰۲۱	۱۸۰.۰۹۴.۶۶۹	۱۶.۴۹۴.۹۴۸	۶.۹۶۶.۸۳۸	۷۴.۱۸۴	۷۵.۴۵۵.۴۱۲	۳۳.۰۸۸.۳۲۹	(۱۱۸۶۹۵۷)
۱۳۹۴	۷۶۷.۳۰۹.۴۸۰	۶۰۰.۵۵۸.۴۰۷	۲۱۴.۰۹۹.۸۸۷	۱۸.۴۴۲.۵۶۰	۸.۴۸۴.۲۱۶	۱۳۴.۶۳۱	۹۳.۸۳۱.۴۸۷	۲۵.۹۰۵.۹۸۳	(۱۴۵۷۷۹۱)
۱۳۹۵	۸۵۴.۷۷۷.۳۰۳	۶۵۱.۴۲۱.۷۸۹	۲۶.۴۹۰.۱۷۱	۲۳.۶۰۹.۸۸۲	۹.۷۶۸.۲۶۹	۵۲.۵۷۹	۱۱۵.۷۵۲.۶۵۱	۲۹.۴۴۳.۳۸۱	(۱.۷۶۱.۴۱۹)
۱۳۹۶	۹۶۷.۴۱۹.۰۶۱	۷۱۳.۴۴۴.۶۰۸	۳۱.۸۶۹.۴۹۸	۳۴.۹۰۲.۱۰۸	۱۱.۷۷۵.۸۹۲	۱۳۱.۵۵۲	۱۳۰.۲۲۰.۶۶۱	۵۷.۱۷۵.۱۱۷	(۲.۰۷۰.۳۷۵)
۱۳۹۷	۱.۴۹۱.۹۶۰.۲۲۷	۱.۳۱۸.۰۷۱.۳۰۳	۳۴.۱۱۷.۶۱۴	۳۴.۷۱۴.۹۵۶	۱۴.۹۹۴.۸۱۱	۳۶.۱۵۳	۱۴۵.۸۵۳.۸۳۹	۴۶.۵۷۰.۲۷۴	(۲.۳۹۸.۷۲۳)

میلیون ریال

شکل ۱۳: میزان حق بیمه وصولی با لحاظ تعهدی از سال ۹۳ تا ۹۷

آنچه در مورد وضعیت تغییرات درآمد و هزینه در فاصله سال های ۹۲ تا ۹۶ مشهود است، رشد خطی و بی وقفه هزینه هاست که تقریباً تا سال ۹۴ با درآمدها پایاپای بوده و از ۹۴ به بعد رشد درآمد ها دچار افت توجهی شده و از هزینه ها باز مانده است. با وضعیت فعلی و عدم پرداخت تعهدات معوقه دولت، آینده روشنی در انتظار سازمان تامین اجتماعی نخواهد بود. لازم به ذکر است در صورت ورشکستگی تامین اجتماعی، هزینه پرداخت همه مستمری ها بر عهده دولت است. در واقع ورشکستگی برای نظامات بیمه ای معنایی ندارد چرا که در نهایت دولت مجبور است هر میزان تعهدات معوق سازمان را به بیمه شدگان پرداخت کند.

آنچه از روی نمودارها می توان دریافت این است که کاهش رشد درآمدها نیز به دلیل کاهش حق بیمه وصولی با لحاظ تعهدی است.

به علاوه، مازاد درآمد بر هزینه نیز در سازمان طی این دوره زمانی کاهشی چشمگیر را تجربه نموده و از ۳۳۰۰ میلیارد تومان در سال ۹۲ به ۴۰۰ میلیارد تومان در ۹۶ رسیده است. با انتشار سالنامه های آماری سال های بعد احتمالاً شاهد وضعیت بحرانی تری در ترازنامه این سازمان خواهیم بود.

سهام بیمه درمانی از سبد هزینه های تامین اجتماعی

به گفته مدیر عامل سازمان تامین اجتماعی، در سال ۹۷ ماهیانه ۶۷۰۰ میلیارد تومان توسط سازمان تامین اجتماعی برای بیمه شدگان و مستمری بگیران هزینه می شده که ۵ هزار میلیارد تومان در بخش های مستمری و بیمه بیکاری و ۱۵۰۰ میلیارد تومان در بخش درمان بوده است.^{۲۴}

بیمه درمانی براساس آمار دو سال پیش حدود یک سوم بیمه بیکاری و مستمری برای سازمان تامین اجتماعی هزینه داشته است. این نکته ای مهم است که به نوعی می تواند اهمیت بیشتر پرداختن به مساله مستمری ها را روشن سازد. ضمن این که با توجه به افزایش میانگین سنی و پیر شدن جمعیت، انتظار می رود هزینه های درمانی نیز همگام با هزینه مستمری رشد کند.

۳ - ۲ - ۲ وضعیت ترازنامه ای صندوق روستاییان و عشایر

نسبت ذخائر

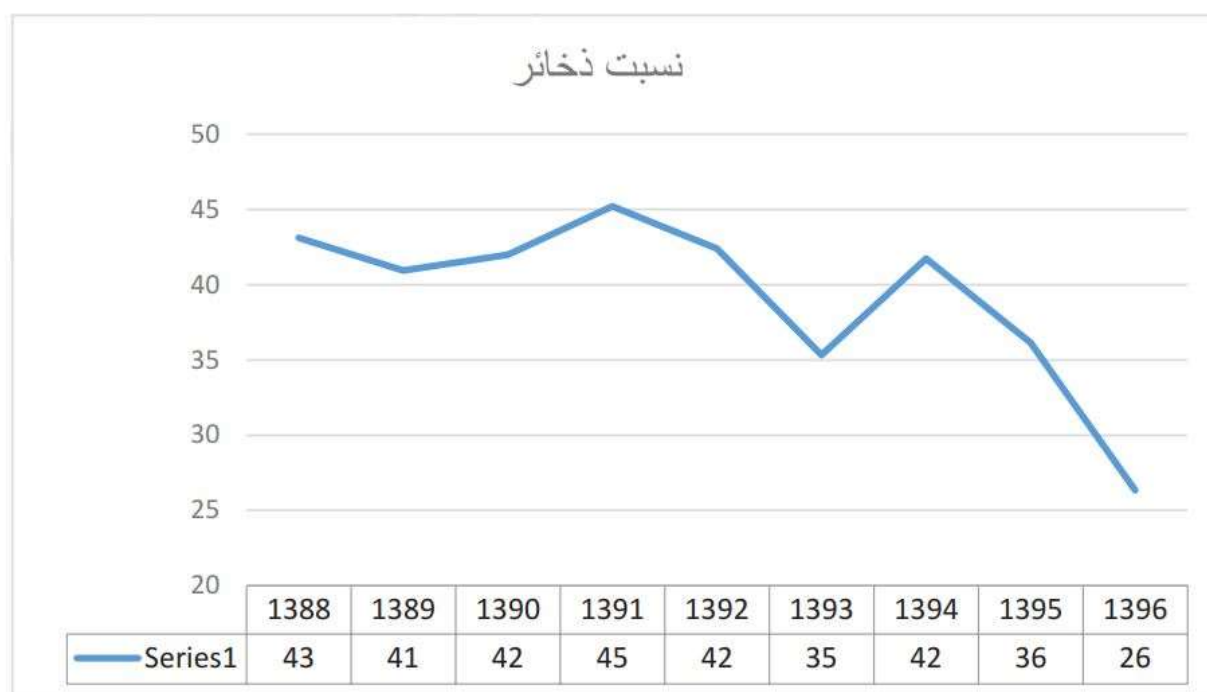
این شاخص از تقسیم میزان ذخایر در انتهای سال قبل بر میزان هزینه های صندوق در سال جاری بدست می آید. این شاخص نشان می دهد که طرح بازنشستگی از لحاظ مالی می تواند بدون در نظر گرفتن درآمد، چند سال دوام بیاورد.

^{۲۴} اقتصاد آنلاین، کد مطلب: ۲۹۳۰۰۱

جدول شماره ۳۸: اجزاء هزینه های صندوق در طی سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶

سال	میزان ذخایر صندوق تا پایان سال (ریال)	هزینه های صندوق	نسبت ذخائر
۱۳۸۷	۳,۸۵۴,۰۸۰	۹۱,۵۱۱	۴۲
۱۳۸۸	۶,۴۸۲,۱۸۶	۱۴۶,۲۲۴	۴۴
۱۳۸۹	۹,۲۱۰,۱۷۴	۲۲۵,۰۲۷	۴۱
۱۳۹۰	۱۲,۴۰۶,۷۵۵	۲۹۵,۵۰۱	۴۲
۱۳۹۱	۱۷,۱۰۷,۱۴۷	۳۷۸,۴۱۷	۴۵
۱۳۹۲	۲۳,۷۷۰,۲۹۲	۵۶۰,۸۵۷	۴۲
۱۳۹۳	۳۱,۵۴۸,۱۷۹	۸۹۳,۲۳۱	۲۵
۱۳۹۴	۴۲,۵۶۹,۹۹۸	۱,۱۷۵,۶۶۷	۴۲
۱۳۹۵	۵۴,۷۷۴,۵۷۵	۱,۷۰۰,۹۰۳	۳۶
۱۳۹۶	۷۴,۲۳۴,۶۶۷	۲,۸۱۹,۷۸۶	۲۶

شکل ۱۴: هزینه های صندوق عشایر در سال های ۱۷ تا ۹۶

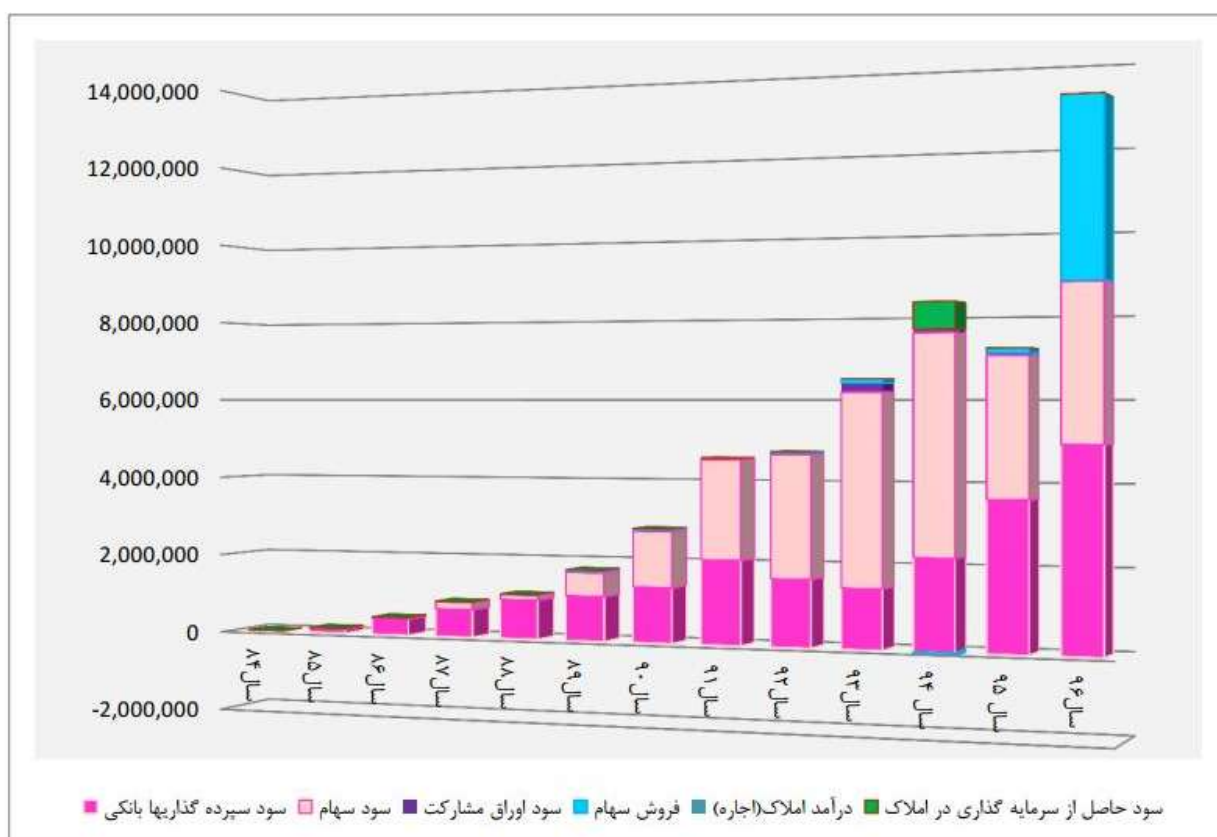
شکل ۱۵: کاهش خطرناک نسبت ذخایر در صندوق روستاییان و عشایر

کاهش شدید نسبت ذخائر نشان دهنده نزدیک شدن این صندوق به وضعیت بحرانی است. وضعی که امروزه بسیاری از صندوق های دیگر به آن دچار شده اند و صندوق روستاییان و عشایر نیز در حال حرکت به همان سمت است.

منابع حاصل از سرمایه گذاری ها شامل سود سپرده های بانکی، سود اوراق مشارکت، سود سهام و... به شرح ذیل می باشد:

شرح	مصوب سال ۱۳۹۶	عملکرد سال ۱۳۹۶	اختلاف عملکرد از مصوب	نرخ رشد عملکرد نسبت به مصوب
درآمد حاصل از سرمایه گذاری و ذخایر	۶.۹۸۳.۷۸۳	۱۳.۱۴۸.۱۴۰	۶.۱۶۴.۳۵۷	٪۸۸

شکل ۱۶: درآمدهای حاصل از سرمایه گذاری صندوق عشایر در سال ۹۶ (میلیون ریال)

شکل ۱۷: نحوه عملکرد درآمد حاصل از سرمایه گذاری های صندوق عشایر در بازه ۸۴ لغایت ۹۶

یکی از نکاتی که در نمودار بالا جلب توجه می کند، فروش سهام این صندوق در سال ۹۶ و درآمد قابل توجه حاصل از آن است. در واقع این صندوق برای تامین هزینه های خود مجبور به فروش سهام صندوق شده است. اقدامی که می تواند اثرات زیانباری در آینده سرمایه گذاری صندوق داشته باشد. در مجموع بررسی همین پارامترها در بازه ۹۶ تا ۹۸ نیز حائز اهمیت است و می تواند نتایج قابل توجهی را بدست دهد. متأسفانه هنوز داده های مربوط به این دو سال منتشر نشده است.

درآمدهای صندوق در سال های ۸۷ تا ۹۶ به صورت زیر بوده است. نکته قابل توجه این جدول کاهش حق بیمه پرداختی دولت به این صندوق است. دولت در سال های ۸۷ تا ۹۲ سهم خود از حق بیمه را به صورت کامل پرداخت نموده اما از سال ۹۳ سهم کمتری را پرداخت نموده است تا جایی که در سال ۹۶، پرداختی دولت تنها حدود ۲۵ درصد از کل تعهد قانونی دولت نسبت به حق بیمه است. در واقع این صندوق نیز با مدیریت غلط و بی مهری دولت در سال های آینده به جمع صندوق های ورشکسته می پیوندد و هزینه های آن نیز باید از جیب بیت المال هزینه شود.

جدول شماره ۳۱: اجزای درآمدی صندوق طی سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶

سال	حق بیمه سهم بیمه شده (طبق صورت سال)	حق بیمه سهم دولت	درآمد حاصل سرمایه گذاری	درآمد طبق صورت مالی	کل درآمد (عملکرد)
۱۳۸۷	۴۴۳,۹۶۰	۱,۵۲۰,۰۰۰	۷۵۵,۶۵۷	۲,۷۱۹,۶۱۷	۲,۷۱۹,۶۱۷
۱۳۸۸	۵۳۰,۳۰۶	۱,۳۹۵,۵۳۹	۹۵۲,۷۷۴	۲,۸۷۴,۹۱۲	۲,۸۷۸,۶۱۹
۱۳۸۹	۵۶۷,۱۴۳	۱,۳۵۴,۴۹۶	۱,۵۹۵,۵۶۱	۳,۴۱۷,۲۰۰	۳,۴۱۷,۲۰۰
۱۳۹۰	۷۶۹,۷۷۰	۱,۵۳۲,۷۶۱	۲,۶۹۳,۳۶۳	۴,۹۹۵,۸۹۴	۴,۹۹۵,۸۹۴
۱۳۹۱	۸۵۵,۸۷۶	۲,۲۹۱,۶۰۱	۴,۳۷۸,۳۸۱	۷,۵۲۵,۸۵۸	۷,۵۲۵,۸۵۸
۱۳۹۲	۱,۱۲۱,۴۱۰	۲,۶۴۲,۵۰۵	۴,۵۷۴,۸۲۹	۸,۳۳۸,۷۴۴	۸,۳۳۸,۷۴۴
۱۳۹۳	۲,۲۰۷,۲۰۸	۲,۹۰۵,۵۰۰	۵,۹۲۲,۲۸۷	۱۲,۵۴۳,۹۱۱	۱۱,۰۳۴,۹۹۵
۱۳۹۴	۲,۴۲۱,۲۴۵	۳,۴۲۰,۰۰۰	۸,۱۷۴,۲۷۹	۱۵,۸۳۴,۸۸۶	۱۴,۰۱۵,۵۲۴
۱۳۹۵	۳,۲۲۱,۰۲۲	۳,۳۳۸,۲۷۷	۷,۸۱۶,۶۸۹	۱۸,۰۷۷,۴۹۲	۱۴,۳۷۵,۹۹۸
۱۳۹۶	۴,۱۸۶,۴۳۶	۲,۴۸۵,۸۰۰	۱۳,۱۰۸,۳۴۸	۲۶,۹۹۱,۰۵۴	۱۹,۷۸۰,۵۸۴

شکل ۱۸: درآمدهای صندوق عشایر در سال های ۸۷ تا ۹۶

۳ - ۲ - ۳ وضعیت ترازنامه ای صندوق بازنشستگی کشوری^{۲۵}

میزان منابع و مصارف صندوق بازنشستگی کشوری در فاصله سال های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ به صورت جدول های زیر بوده است.

(میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
کسوردریافتی (حق بیمه دریافتی)	۲۹,۶۸۸	۳۸,۴۵۳	۴۴,۲۲۵	۴۸,۸۳۹	۶۸,۱۳۴
فعالیت های اقتصادی	۱۰,۵۵۱	۲۰,۲۸۹	۲۵,۷۸۵	۲۳,۸۴۳	۲۰,۹۰۸
کمک دولت بابت پرداخت حقوق	۶۶,۵۱۳	۱۰۱,۴۵۶	۱۲۳,۵۴۹	۱۵۱,۵۰۰	۱۵۷,۷۲۵
بدهی دولت	۲۵,۰۹۵	۳۱,۱۲۳	۳۶,۱۹۰	۳۶,۶۹۵	۳۶,۷۸۰
حق بیمه انتقالی از سایر طرح ها	۳,۴۶۶	۴,۵۰۳	۸,۸۹۲	۱۱,۰۲۱	۳۶,۰۸۲
دارایی ثابت صندوق	۴۸۴	۶۹۱	۸۶۹	۸۸۲	۲۵۰۴
جریمه ماده ۱۱	۴۹۴	۴۹۸	۴۹۸	۶۰۰	۶۰۰
سایر	۲۱,۷۵۱	۱۳,۶۰۶	۲۰,۰۴۳	۱۹,۶۱۹	۲۴,۶۸۷
جمع	۱۵۸,۰۴۲	۲۱۰,۶۱۹	۲۶۰,۰۵۱	۲۹۲,۹۹۹	۳۴۷,۴۲۰

شکل ۱۹: منابع دریافتی صندوق بازنشستگی کشوری

^{۲۵} سالنامه صندوق بازنشستگی کشوری ۹۵

جدول ۲-۳- میزان مصارف صندوق : ۹۵-۱۳۹۱

(میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵
حقوق و سایر مزایای بازنشستگی	۹۹,۶۵۰	۱۴۷,۲۸۴	۱۸۴,۶۵۹	۲۲۱,۱۴۴	۲۵۹,۱۱۵
حق بیمه انتقالی به سایر طرح ها	۲,۳۱۱	۲,۶۰۲	۹,۷۹۵	۲,۵۸۷	۳,۲۲۸
هزینه پرسنلی و اداری	۲۶۵	۳۴۸	۴۱۰	۵۵۸	۵۷۸
فعالیت اقتصادی	۵۵,۸۱۶	۶۰,۳۸۵	۶۵,۱۸۷	۶۸,۷۱۰	۸۴,۴۹۹
جمع	۱۵۸,۰۴۲	۲۱۰,۶۱۹	۲۶۰,۰۵۱	۲۹۲,۹۹۹	۳۴۷,۴۲۰

شکل ۲۰: مصارف صندوق بازنشستگی کشوری

چنان که مشخص است، بخش عمده هزینه های صندوق بازنشستگی کشوری در حال حاضر توسط دولت تامین می شود. کمک های دولت بابت پرداخت حقوق مستمری بگیران معادل بیش از ۴۵ درصد درآمد این صندوق در سال ۹۵ بوده است.

در بخش هزینه ها و مصارف صندوق یکی از نکات قابل توجه این است که هزینه پرسنلی و اداری در مجموع هزینه ها رقمی بسیار ناچیز محسوب می شود. این رقم که در سال ۹۵ تنها ۰,۱۶ درصد بوده است، نشان می دهد که حتی با فرض ناکارآمدی و مشکلات ساختاری که موجب افزایش هزینه های پرسنلی و اداری شده باشد، برای اصلاح وضعیت مالی صندوق بازنشستگی کشوری، اصلاح این بخش در اولویت نیست. چرا که سهم هزینه های این بخش بسیار ناچیز است. در واقع سرمایه گذاری برای اصلاح این بخش فعلا منطقی و مرقوم به صرفه نیست. به علاوه، صورت های مالی هلدینگ ها و شرکت های زیرمجموعه صندوق بازنشستگی کشوری نیز در سایت این صندوق موجود است.^{۲۶}

^{۲۶} سایت صندوق بازنشستگی کشوری

۳ - ۲ - ۴ وضعیت ترازنامه ای صندوق بازنشستگی نفت ۲۷

مبلغ ورودی‌های (منابع) صندوق در سال ۱۳۹۷ بالغ بر ۱۳۸ هزار میلیارد ریال معادل ۱۳,۸ هزار میلیارد تومان و معادل مبلغ یادشده مصارف صندوق‌ها در سال ۱۳۹۷ است. اهم منابع (ورودی‌ها) و مصارف (خروجی‌ها) در سال ۱۳۹۷ اینگونه است: ورودی از بابت کسور بازنشستگی و درمان ۷۰,۶۴۳ میلیارد ریال، ورودی از بابت اقساط وام‌های پرداختی به بازنشستگان و شاغلان ۱۶,۶۴۵ میلیارد ریال، ورودی از بابت سرمایه‌گذاری‌های انجام شده ۵۰,۹۱۰ میلیارد ریال که در مجموع ۱۳۸,۱۹۸ میلیارد ریال است.

مصارف نیز معادل ۱۳۸,۱۹۸ میلیارد ریال است. این ردیف شامل خروجی بابت تسهیلات پرداختی به شاغلان و بازنشستگان صنعت نفت، خروجی بابت اجرای پروژه‌ها، خرید سهام از سازمان خصوصی‌سازی و افزایش سرمایه و خروجی بابت پرداخت مستمری به بازنشستگان و ارائه خدمات رفاهی است.

با فرض افزایش حقوق شاغلان و مستمری بگیران عضو صندوق‌ها به اندازه میانگین ۱۳ درصد سالانه و پس از بهره‌برداری پروژه‌های در حال اجرا، صندوق‌های نفت از هم اکنون تا سال ۱۴۰۷ نه تنها مشکلی درباره پرداخت مستمری و خدمات به بازنشستگان صنعت نفت ندارد، بلکه در مجموع بالغ بر ۳۲ هزار میلیارد تومان منابع مازاد خواهد بود که می‌توان برای آن سرمایه‌گذاری جدید معرفی کرد.

دارایی‌های فعلی صندوق بازنشستگی نفت ۲۸

ارزش روز دارایی‌های صندوق در سال ۱۳۹۷ بالغ بر ۵۹۳,۵۵۴ میلیارد ریال است که نسبت به سال ۱۳۹۶، بیش از ۱۹ درصد افزایش یافته است.

در ضمن خالص ارزش دارایی‌های صندوق (ارزش روز دارایی‌ها - ارزش روز بدهی‌ها) هم اکنون ۴۸۸,۴۷۱ میلیارد ریال است که نسبت به سال ۱۳۹۶، ۲۱ درصد افزایش یافته است.

ارزش روز خالص دارایی‌های صندوق از ابتدای سال ۱۳۹۲ (زمان مدیریت جدید) از ۲۳۲,۰۰۰ میلیارد ریال به مبلغ ۴۸۸,۴۷۱ میلیارد ریال رسیده است (افزایش ۱۱۰ درصدی) و در همه تصمیم‌های مربوط به افزایش سالانه مستمری بازنشستگان و انتخاب سرمایه‌گذاری همواره محاسبات اکچوئری لحاظ شده است. **(البته این نکته مطرح**

شده رئیس صندوق یک فرضیه است که باید به اثبات برسد)

^{۲۷} سایت صندوق‌های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت، کد مطلب: ۴۷۵۳

^{۲۸} سایت صندوق‌های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت، کد مطلب: ۴۷۵۳

ان جی ال سیری، توسعه فازهای ۹، ۱۰، ۱۷، ۱۸، ۲۰ و ۲۱ پارس جنوبی، مگا پروژه‌هایی بودند که شرکت مهندسی، تدارکات، ساختمان و نصب، پیش‌راه‌اندازی، راه‌اندازی و بهره‌برداری مربوط به صندوق‌ها در توسعه آنها مشارکت داشته است، البته فهرست دیگری از اقدام‌های صندوق در این باره وجود دارد. ۴

۳ - ۲ - ۵ وضعیت ترازنامه ای صندوق بازنشستگی بانک ها

صورت مالی این صندوق بازنشستگی براساس اطلاعات منتشر شده در سامانه کدال به صورت زیر است:

گزارش صورت مالی سال ۹۸ در اینجا قابل مشاهده است.

شرح	پایان عملکرد واقعی به منتهی به ۱۳۹۷/۰۹/۳۰	پایان سال مالی قبل ۱۳۹۶/۰۹/۳۰	درصد تغییرات	شرح	پایان عملکرد واقعی به منتهی به ۱۳۹۷/۰۹/۳۰	پایان سال مالی قبل ۱۳۹۶/۰۹/۳۰	درصد تغییرات
دارایی‌ها				بدهی‌ها و حقوق صاحبان سهام			
دارایی‌های جاری				بدهی‌های جاری			
موخورد نقد	۵۱۴,۲۲۲	۴۰۸,۱۵۸	۲۶	برداختی‌های جاری	۱۱۸	۷,۱۲۷	۱۵,۵۰۷
سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت	۵,۶۸۸,۲۵۹	۴,۶۲۵,۰۶۱	۲۲	برداختی‌های غیرجاری	۵۵	۷۷,۴۷۴	۱۲۰,۴۰۷
دریافتی‌های جاری	۳۶۸,۳۰۴	۲۷۲,۱۲۵	۳۸	مالیات برداشت	-	*	*
دریافتی‌های غیرجاری	۲۲۱,۱۲۰	۵۱,۲۰۲	۳۳۳	سود سهام برداشت	۱۵۸	۲۲۷,۷۸۶	۸۴۵,۷۶۶
پیش برداخت‌ها و سفارشات	۷۲۴	۵۳۰	۲۷	تسهیلات مالی	-	*	*
دارایی‌های نگهداری شده برای فروش	-	-	-	ذخیره	-	*	*
جمع دارایی‌های جاری	۶,۷۷۴,۲۴۹	۵,۳۴۷,۰۸۷	۲۶	پیش‌دان‌های جاری	-	*	*
دارایی‌های غیرجاری				بدهی‌های مرتبط با دارایی‌های نگهداری شده برای فروش	-	*	*
دریافتی‌های بلندمدت	-	-	-	جمع بدهی‌های جاری	۱۱۸	۴۱۲,۳۸۹	۹۸۱,۶۸۰
سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت	۱,۴۰۲,۲۱۴	۱,۱۸۷,۲۵۲	۱۸	بدهی‌های غیرجاری	-	*	*
سرمایه‌گذاری در املاک	-	-	-	برداختی‌های بلندمدت	-	*	*
دارایی‌های نامشهود	۴۶۴	۴۴۲	۵	پیش‌دان‌های غیرجاری	-	*	*
دارایی‌های ثابت مشهود	۲۷,۲۰۴	۲۴,۱۱۰	۵۵	تسهیلات مالی بلندمدت	-	*	*
سایر دارایی‌ها	-	-	-	ذخیره برای یک بابت خدمت کارکنان	(۲۲)	۲,۷۵۲	۲,۱۵۱
جمع دارایی‌های غیرجاری	۱,۴۴۰,۹۸۲	۱,۲۱۱,۸۰۵	۱۹	جمع بدهی‌های غیرجاری	(۲۲)	۲,۷۵۲	۲,۱۵۱
جمع دارایی‌ها	۸,۲۱۵,۲۳۱	۶,۵۵۸,۸۹۲	۲۵	جمع بدهی‌ها	۱۲۷	۴۱۵,۱۴۲	۹۸۳,۸۳۱
				حقوق صاحبان سهام			
				سرمایه	*	۲,۵۰۰,۰۰۰	۲,۵۰۰,۰۰۰
				افزایش (کاهش) سرمایه در جریان	-	*	۱,۰۴۱,۵۹۵
				سود (زیان) سهام	-	*	*
				سود جاریه	-	*	*
				اندوخته قانونی	۴۸	۲۵۴,۰۵۰	۲۷۲,۸۵۸
				سایر اندوخته‌ها	-	*	*
				مبارزات تجدید ارزیابی دارایی‌های غیرجاری	-	*	*
				نگهداری شده برای فروش	-	*	*
				مبارزات تجدید ارزیابی دارایی‌ها	-	*	*
				تفاوت تسعیر ناشی از تبدیل به واحد پول	-	*	*
				گزارشگری	-	*	*
				اندوخته تسعیر ارز دارایی‌ها و بدهی‌ها	-	*	*
				تسهیلات دولتی	-	*	*
				سود (زیان) ایام‌نامه	(۵)	۲,۴۰۹,۷۰۰	۲,۲۹۵,۲۵۱
				جمع حقوق صاحبان سهام	۱۷	۶,۱۴۴,۷۵۰	۷,۲۲۱,۸۰۲
جمع دارایی‌ها	۸,۲۱۵,۲۳۱	۶,۵۵۸,۸۹۲	۲۵	جمع بدهی‌ها و حقوق صاحبان سهام	۲۵	۶,۵۵۸,۸۹۲	۸,۲۱۵,۲۳۱

شکل ۲۱: صورت های مالی صندوق بازنشستگی بانک ها براساس اطلاعات مندرج در سامانه کدال^۱

^۱ سامانه کدال

اندیشکده اقتصاد مقاومتی - گزارش پروژه: بررسی وضعیت صندوق های بازنشستگی در کشور

صندوق بازنشستگی کارکنان بانکها از محل منابع مالی و تمرکز وجوه اعضاء، سرمایه گذاریهای مولد و سودآور در بخشهای مهم اقتصادی انجام می دهد:

ردیف	منابع صندوق عبارتند از :
1	وجوه حق بیمه بازنشستگی کارکنان بانکهای عضو
2	وجوه حق بیمه بازنشستگی کارکنان صندوق بازنشستگی بانکها
3	وجوه حق بیمه بازنشستگی انتقالی از سایر صندوق ها
4	وجوه حق بیمه بازنشستگی سنوات خدمت ارفاقی بازنشستگان پیش از موعد
5	سود حاصل از سرمایه گذاری در املاک
6	سود حاصل از سپرده گذاری نزد سیستم بانکی کشور
7	سود حاصل از سرمایه گذاری در اوراق مشارکت
8	سود حاصل از سرمایه گذاری در بازار سرمایه(شرکتهای سرمایه پذیر)
9	سود حاصل از سرمایه گذاری در شرکت های فرعی
10	سود حاصل از سایر عملیات
11	حق بیمه های دریافتی از بانکها ناشی از محاسبات اکچوئری بانکهای عضو صندوق
12	وجه التزام عدم پرداخت تعهدات اکچوئری بانکهای عضو صندوق

ردیف	مصارف صندوق عبارتند از :
1	پرداخت حقوق بازنشستگان، از کار افتادگان و موظفین عضو صندوق بازنشستگی کارکنان بانکها
2	حق بیمه های انتقالی به سایر صندوق های بازنشستگی
3	هزینه های اداره طرح (پرسنلی، اداری و سرمایه ای)
4	سرمایه گذاری در شرکت های فرعی و وابسته
5	سرمایه گذاری در سهام شرکت های بورسی و غیر بورسی
6	سرمایه گذاری در اوراق مشارکت
7	سپرده گذاری نزد بانک ها (کوتاه مدت و بلند مدت)
8	سرمایه گذاری در املاک
9	تسهیلات اعطایی و کمک هزینه رفاهی به بازنشستگان عضو
10	تسهیلات اعطایی به کارکنان صندوق
11	حق بیمه های دریافتی ناشی از محاسبات اکچوئری بانکهای عضو صندوق
12	سایر مصارف

شکل ۲۲ : عناوین منابع و مصارف صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها^۱

^۱ سایت صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها

۳ - ۲ - ۶ وضعیت ترازنامه ای صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران

ترازنامه			ترازنامه			توضیحات
۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	
۲,۱۷۵	۶,۹۷۳	۷,۱۷۱	۵,۷۶۵	۷,۲۹۰	۹,۵۷۰	سرمایه گذاری در سهام شرکتها
-	۱-	۱-	۳۳	۳۹	۳-	اوراق مشارکت
۱۸	۳۶	۸	۸۳۳	۱,۴۵۶	۱,۴۵۰	سهولت های مالی
۵۸	۵۸	۱۳۳	-	-	۱۴۵	املاک و مستغلات
۵۱۰	۲۵۷	۲۰۱	۷۳۲	۱,۰۳۳	۹۱۶	سرمایه گذاری
۵,۸۴۱	۵,۷۳۳	۷,۹۱۳	۷,۳۳۳	۹,۸۰۷	۱۲,۱۳۱	جمع سرمایه گذاری ها
۱۵	۶۱	۵	۳۶۱	۶۸۵	۶۷۱	حقوق و تعهدات
۲-	۱۸	۲۴	۲-	۱۸	۲۴	حق بیمه دریافتی
۹۵۳	۳,۵۱۳	۲,۷۶۲	۷۹۰	۳,۱۴۰	۳,۰۰۰	حسابها و استناد دریافتی
-	-	-	۳۱۲	۳۱۶	۳۳۱	حقوق و تعهدات
-	-	-	۳۹	۱۲۱	۱۰۵	پروژه های در جریان پیشرفت
-	-	۱۰	۷۷۱	۱,۴۵۱	۱,۹۳۸	سهولت های مالی و پیش پرداخت ها
۴	۳	۱۱	۱,۰۸۵	۱,۳۳۸	۱,۵۰۲	سایر حسابها و استناد دریافتی
۱۷۲	۲۵۶	۳۱۵	۱,۵۳۵	۱,۵۷۱	۱,۶۰۰	دارایی های ثابت مشهود
۲	۲	۲	۲۵	۲۷	۷۹	دارایی های نامشهود
-	-	-	۱۷۲	۵۳	۵۵	سایر دارایی ها
۷,۰۰۲	۹,۳۶۵	۱۰,۹۷۸	۱۲,۵۰۰	۱۹,۱۴۵	۲۱,۳۶۸	جمع دارایی ها
۷۵۱	۳۳۹	۳۷۸	۳,۵۱۳	۲,۰۰۳	۵,۵۱۷	حسابها و استناد پرداختی
۱,۱۳۷	۱,۸۶۹	۱۷۰۱	۱,۱۳۷	۱,۸۶۹	۱,۷۰۱	درآمد سنوات آتی
-	-	-	۸۳۳	۱,۸۷۶	۲,۳۹۶	بدهی دریافتی
۷۸	۲۶	-	۱۴۶	۱۲۱	۱۱۰	دیفره مالیات
۵۵	۷۸۸	۶۵۳	۳۷۲	۶۸۷	۶۷۷	سهولت های مالی
-	-	-	۷۹	۱۲۶	۲۵۹	دیفره مالیات و سایر تعهدات
۱,۹۷۱	۲,۶۱۲	۲,۸۳۲	۲,۰۰۲	۱,۰۲۸	۱,۰۵۶	جمع بدهی ها
۵,۰۳۵	۶,۷۴۶	۸,۱۴۶	۱۰,۴۸۷	۱۸,۱۱۷	۲۰,۸۱۲	مجموع ترازنامه

ترازنامه			ترازنامه			توضیحات
۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	
-	-	-	۶,۵۶۶	۷,۰۹۸	۸,۴۲۵	فروش عطفی و درآمد عملیات
-	-	-	۱,۷۱۸	۲,۳۰۲	۱,۰۳۹	بهای تمام شده کالا
-	-	-	۲,۳۶۱	۳,۰۰۰	۵,۹۹۸	بهای تمام شده خدمات
-	-	-	۴۶۷	۸۹۶	۱,۳۹۸	سود نامشخص
۱,۵۳۱	۲,۱۱۶	۲,۰۴۵	۱,۷۰۰	۲,۰۳۶	۱,۹۸۳	سود حاصل از سرمایه گذاری ها
۸۲	۱۸۳	۱۸۶	۴۵۵	۲۰۹	۸۸۲	هزینه های فروش، اداری و ...
۱,۳۶۸	۱,۹۳۴	۱,۸۳۳	۱,۷۱۳	۲,۲۴۳	۲,۴۹۹	سود عملیاتی
۱۰۸	۷۳	۸۶	۱۸۳	۱۳۶	۱۲۶	هزینه های مالی
۲	-	۱۵۸	۲۶۹	۲۵۹	۵۴۹	عطفی سایر درآمدها (هزینه ها)
۱,۳۳۳	۱,۸۵۱	۱,۹۴۵	۱,۷۷۷	۲,۳۶۶	۲,۹۴۴	سود قبل از مالیات
-	-	۱	۳۹	۱۱۶	۱۷۴	مالیات
۱,۳۳۳	۱,۸۵۱	۱,۹۴۶	۱,۷۰۸	۲,۲۵۰	۲,۷۷۰	سود عطفی

فایل ترازنامه این صندوق در اینجا موجود است.

شکل ۲۳: ترازنامه صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران

با توجه به این ترازنامه می توان گفت صندوق ورشکسته محسوب می شود یا خیر.^۱

۳ - ۲ - ۷ وضعیت ترازنامه ای صندوق بازنشستگی آینده ساز

ترازنامه این صندوق برای سال مالی منتهی به ۳۰ اسفند ۹۵ در [اینجا](#) قابل مشاهده است.^۲

۳ - ۲ - ۸ وضعیت ترازنامه ای صندوق حمایت از وکلا و کارگشایان دادگستری

ترازنامه این صندوق بازنشستگی به صورت عمومی در دسترس نیست اما ظاهراً ترازنامه و صورت های مالی منتهی به سال ۹۵ در مجمع عمومی این صندوق تصویب شده است. در بخشی از دستور جلسه این مجمع عمومی آمده است:

«با توجه به مطالب مذکور دستور جلسه (دستور اول) مبنی بر بررسی و تصویب ترازنامه و صورتهای مالی منتهی به اسفندماه سال ۹۵ به رأی گذاشته شد و اکثریت قریب به اتفاق ترازنامه و صورت های مالی مذکور را تصویب نمودند.»^۳

^۱ صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران

^۲ صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز

^۳ صندوق حمایت وکلا و کارگشایان دادگستری

فصل چهارم) شیوه محاسبه حق مستمری در صندوق های کشور

۴ - ۱ مقدمه

محاسبه مستمری در هر یک از صندوق های بازنشستگی به شیوه ای تقریباً منحصر به فرد انجام می شود. اگرچه در برخی ویژگی ها اشتراکات قابل توجهی نیز میان صندوق های بازنشستگی وجود دارد. به عنوان مثال، در همه صندوق های مورد بررسی در این پروژه محاسبه مستمری با توجه به حق بیمه پرداختی ۲ سال آخر است. این مساله را می توان یکی از خلا های اساسی موجود در نظام بازنشستگی کشور دانست. چرا که اغلب افراد تا پیش از ۲ سال آخر حق بیمه حداقلی می پردازند و تنها با افزایش حق بیمه در ۲ سال آخر از مستمری حداکثری بهره می برند. این مساله فشارهای گزاف و ناعادلانه ای بر صندوق های بازنشستگی تحمیل می کند.

۴ - ۲ بررسی موردی نحوه محاسبه حق مستمری در صندوق های کشور

۴ - ۲ - ۱ محاسبه مستمری بیمه شدگان تامین اجتماعی^۱

حسب بند «۱۵» ماده «۲» قانون تامین اجتماعی: بازنشستگی عبارت است از عدم اشتغال بیمه شده به کار به سبب رسیدن به سن بازنشستگی مقرر در این قانون.

شرایط بازنشستگی در قانون تامین اجتماعی

۱ - ماده ۷۶ قانون:

مشمولان این قانون در صورت دارا بودن شرایط زیر حق استفاده از مستمری بازنشستگی را خواهند داشت:

- حداقل سابقه پرداخت حق بیمه مقرر را قبل از تاریخ تقاضای بازنشستگی دارا باشند.
- سن مرد به شصت سال تمام و سن زن پنجاه و پنج سال تمام رسیده باشد.

بیمه شدگانی می توانند از مستمری بازنشستگی طبق ماده ۷۶ قانون استفاده نمایند که تا تاریخ تقاضای بازنشستگی حداقل ۲۰ سال تمام حق بیمه به مأخذ کامل را به سازمان پرداخت نموده باشند. (حداقل سابقه لازم در این ماده ۱۰ سال بوده که حسب بند «۳» جزء «ب» قانون اصلاح تبصره ۲ ماده ۷۶ قانون تامین اجتماعی مصوب ۸۰/۷/۱۴ مجمع تشخیص مصلحت نظام از ۱۴ مهر ۱۳۸۱ هر سال، یکسال اضافه گردید تا به ۲۰ سال تمام رسید.)

^۱ سایت سازمان تامین اجتماعی، کد مطلب: ۱۸۰۶

مشمولان بخشنامه شماره ۲/۱ کارهای سخت و زیان آور:

طبق قانون اصلاح تبصره ۲ الحاقی به ماده ۷۶ قانون تأمین اجتماعی ... مصوب ۸۰/۷/۱۴ مجمع تشخیص مصلحت نظام، حداقل سابقه پرداخت حق بیمه به صورت پلکانی و به ازای هر سال از تاریخ تصویب یک سال اضافه گردید بنحوی که در یک فرایند ده ساله، حداقل مزبور به بیست سال ارتقا یافت.

لذا هر زمان که بیمه شده حداقل شرایط مقرر در ماده ۷۶ قانون (۱۰ سال سابقه و ۶۰ سال برای مردان و ۵۵ سال سن برای زنان) را احراز نماید، سابقه مقرر در جزء ۳ بند "ب" ماده واحده مذکور در آن زمان، جایگزین ۱۰ سال سابقه مذکور در ماده ۷۶ قانون شده و از آن تاریخ به بعد در هر زمانی که بیمه شده سابقه لازم مزبور را کسب نماید می تواند درخواست بازنشستگی نموده و بازنشسته شود.

۲- تبصره یک ماده ۷۶ قانون:

براساس این تبصره بیمه شدگانی که ۳۰ سال تمام کار کرده و در هر مورد حق بیمه مدت مزبور را به سازمان پرداخته نموده اند، در صورتی که سن مردان ۵۰ سال و سن زنان ۴۵ سال تمام باشد می توانند تقاضای بازنشستگی نمایند.

۳- اصلاحیه تبصره ۲ ماده ۷۶ قانون:

الف - دارا بودن ۲۰ سال سابقه متوالی اشتغال در کارهای سخت و زیان آور

به موجب قانون اصلاح تبصره ۲ الحاقی ماده ۷۶ قانون اصلاح مواد ۷۲ و ۷۷ و تبصره ماده ۷۶ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ و الحاق دو تبصره به ماده ۷۶ مصوب ۱۳۷۱ مصوب ۸۰/۷/۱۴ مجمع تشخیص مصلحت نظام و همچنین بند "۱" ماده ۱۳ آیین نامه اجرایی مشاغل سخت و زیان آور مصوب ۸۵/۱۲/۲۶ هیات محترم وزیران، بیمه شدگانی که حداقل ۲۰ سال سابقه پرداخت حق بیمه متوالی در کارهای سخت و زیان آور را دارا باشند بدون شرط سنی می توانند درخواست بازنشستگی نمایند.

شایان ذکر است نحوه تشخیص مشاغل سخت و زیان آور، گردشکار و نحوه محاسبات آن در بخشنامه های حوزه از جمله بخشنامه ۴۹ مستمری ها شرح داده شده که جهت اطلاع بیشتر ضروری است مفاد آنها مطالعه و ملاک عمل قرار گیرد.

ب - دارا بودن ۲۵ سال سابقه متناوب اشتغال در کارهای سخت و زیان آور

بر اساس قانون و آیین نامه اجرایی صدرالاشاره (موضوع بند الف) بیمه شدگانی که حداقل ۲۵ سال سابقه پرداخت حق بیمه متناوب در کارهای سخت و زیان آور را دارا باشند، بدون شرط سنی می توانند درخواست بازنشستگی نمایند.

ضمناً براساس استفساریه جزء (۱) بند (ب) تبصره (۲) ماده (۷۶) قانون تأمین اجتماعی: سابقه پرداخت حق بیمه در کارهای سخت و زیان آور به هر میزان، قبل یا بعد از اشتغال در مشاغل عادی به ازای هر سال سابقه یک و نیم (۱/۵) سال محاسبه خواهد شد.

۴- تبصره ۳ ماده ۷۶ قانون:

بیمه شدگانی که دارای ۳۵ سال تمام سابقه پرداخت حق بیمه باشند می توانند بدون در نظر گرفتن شرط سنی مقرر در قانون تقاضای بازنشستگی نمایند.

۵- تبصره ۴ ماده ۷۶ قانون (بازنشستگی زنان کارگر موضوع بخشنامه ۲۳ مستمریها):

به موجب تبصره ۴ ماده ۷۶ قانون تأمین اجتماعی، زنان کارگر با داشتن حداقل ۲۰ سال سابقه پرداخت حق بیمه و ۴۲ سال تمام سن می توانند از مزایای بازنشستگی بهره مند گردند، به شرط آن که در زمان تقاضای بازنشستگی یا ترک کار مشمول قانون کار قرار داشته باشند.

توضیح: برقراری مستمری بازنشستگی طبق ماده ۷۶ قانون و تبصره های مربوط به آن در اختیار بیمه شده بوده و موکول به درخواست کتبی وی خواهد بود، کارفرما نمی تواند در صورت احراز شرایط مذکور تقاضای بازنشستگی بیمه شده خود را بنماید.

۶- ماده ۷۸ قانون:

طبق ماده ۷۸ قانون تأمین اجتماعی کارفرما منحصرأ می تواند بازنشستگی بیمه شدگانی را که حداقل پنج سال پس از رسیدن به سن بازنشستگی مقرر در این قانون به کار خود ادامه داده اند از سازمان تقاضا نماید. (مردان در ۶۵ سالگی تمام و زنان در ۶۰ سالگی تمام)

۷- ماده ۱۳ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع:

کارفرمایان واحدهای صنعتی می توانند پس از اطلاع از شمولیت کارگاه خود، نسبت به معرفی بیمه شدگانی که «سن مرد به شصت سال تمام و سن زن به پنجاه و پنج سال تمام رسیده و حداقل سابقه مقرر در ماده ۷۶ و تغییرات بعدی آن را داشته باشد.» اقدام نمایند.

۸- ماده ۱۰ قانون تنظیم بخشی از مقررات تسهیل نوسازی صنایع:

کارفرمایان واحدهای صنعتی دارای پروانه بهره برداری از وزارت صنایع و معادن با سایر مراجع قانونی با ارایه مدارک زیر به سازمان تامین اجتماعی می توانند درخواست بازنشستگی هر یک از کارکنان با سابقه پرداخت حق بیمه بیش از ۲۵ سال را بنمایند:

۱- قرارداد استخدام (مطابق ضوابط قانون کار) یک نفر کارگر جدید (جایگزین) که نام او در فهرست بیمه کارگاه درج گردیده باشد.

۲- پرداخت پنجاه در صد (۵۰٪) مابه التفاوت کسورات شخصی که تقاضای بازنشستگی او ارائه شده است.

۹- بازنشستگی جانبازان انقلاب اسلامی ایران، جنگ تحمیلی، آزادگان:

جانبازان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی، معلولان و حوادث ناشی از کار، بیماران ناشی از شرایط خاص کار، معلولان عادی و آزادگان با داشتن حداقل ۲۰ سال سابقه خدمت قابل قبول از لحاظ بازنشستگی یا بیمه پردازی و داشتن حداقل ۵۰ سال سن برای مردان و ۴۵ سال سن برای زنان از مزایای بازنشستگی قانون مذکور بهره‌مند گردند.

شایان ذکر است که جانبازان و آزادگان مشمول در صورتی که مدت سابقه مبنای بازنشستگی و یا بیمه پردازی آنها با احتساب مجموع سابقه خدمت و یا بیمه پردازی (حداقل ۲۰ سال) و سنوات ارفاقی (حداکثر ۱۰ سال)، ۳۰ سال تمام باشد از احراز شرط سنی بازنشستگی معاف خواهند بود.

۱۰- بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت:

در اجرای قانون تمدید قانون بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۱۰ مجلس شورای اسلامی و بند ۹۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۱ کل کشور و تبصره ۳ ماده واحده قانون بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت، شرکتهای دولتی و موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی میتوانند صرفاً با استفاده از منابع مالی خود، کارکنان واجد شرایط خود را به نحو مقرر در این قانون بازنشسته نمایند. کارکنان دستگاه های مذکور پس از درخواست بازنشستگی و موافقت بالاترین مقام دستگاه مربوطه و بررسی سوابق پرداخت حق بیمه، در صورت احراز شرایط لازم و با استفاده از حداکثر پنج سال سنوات ارفاقی تا سقف سی سال می توانند بازنشسته شوند.

بر اساس مفاد این قانون « بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت با موافقت بالاترین مقام اجرائی دستگاه یا مقام مجاز موضوع مواد ۵۲ و ۵۳ قانون محاسبات عمومی و بدون سنوات ارفاقی و مشروط به حذف یک پست سازمانی به ازای هر بازنشسته پیش از موعد مجاز است. اجرای این حکم از محل منابع دستگاهها و واگذاری اموال

دولتی قابل پرداخت است». بنابراین وزارتخانه ها و موسسات دولتی می توانند ضمن ارسال درخواست متقاضی مبنی بر بازنشستگی بدون سنوات ارفاقی، موافقت خود در خصوص اجرای دقیق موارد مصرح در بند قانونی مذکور و آمادگی پرداخت هزینه های مربوطه را جهت بررسی سوابق و شرایط به شعب سازمان ارجاع نمایند بدیهی است در صورت احراز شرایط لازم، برخورداری این قبیل افراد از مستمری بازنشستگی براساس سنوات پرداخت حق بیمه و بدون احتساب سابقه ارفاقی خواهد بود.

شرایط لازم جهت بهره مندی از بازنشستگی وفق این قانون عبارت است از:

۱- دارا بودن سابقه قابل قبول پرداخت حق بیمه به میزان حداقل ۲۵ سال برای مردان و حداقل ۲۰ سال برای زنان، بدون لحاظ شرط سنی در هریک از موارد.

۲- اعلام موافقت و ارسال درخواست کتبی متقاضیان بازنشستگی در مهلت قانونی از سوی دستگاه متبوع با اشاره به « قانون بازنشستگی پیش از موعد کارکنان دولت»

۱۱ - بازنشستگی بیمه شدگان براساس قانون بودجه سال های ۱۳۸۶ لغایت ۱۳۹۱

در اجرای مفاد بندهای (ل) و (و) تبصره (۱۴) قانون بودجه سال ۱۳۸۶، بند (۴۷) قانون بودجه سال ۱۳۸۸، بند (۱۷) قانون بودجه سال ۱۳۸۹، بند (۹۱) قانون بودجه سال ۱۳۹۰ و همچنین بند (۶۶) قانون بودجه سال ۱۳۹۱، بیمه شدگانی که شرایط لازم طبق مقررات عام قانون تأمین اجتماعی را احراز نمی نمایند، می توانند با دارا بودن شرایط زیر درخواست بازنشستگی نمایند:

الف- آندسته از بیمه شدگان متقاضی که دارای حداقل ۶۰ سال تمام سن برای مردان و ۵۵ سال تمام برای زنان بوده و دارای حداقل ۱۰ سال تمام سابقه پرداخت حق بیمه باشند.

ب- بیمه شدگانی که دارای حداقل ۱۰ سال سابقه پرداخت حق بیمه بوده و در اجرای مقررات جاری،

طبق آرای کمیسیونهای پزشکی موضوع ماده ۹۱ قانون مزبور از کارافتاده کلی شناخته شده لیکن حائز شرایط دریافت مستمری نگردیده و سن متقاضیان مرد کمتر از ۶۰ سال و زن کمتر از ۵۵ سال باشد.

نکته:

۱) در خصوص مشمولین بند ۹۱ قانون بودجه سال ۹۰ و همچنین بند ۶۶ قانون بودجه سال ۹۱ کل کشور، چنانچه میزان سابقه پرداخت حق بیمه کمتر از ۱۰ سال باشد، متقاضیان برقراری مستمری می توانند با پرداخت مبلغ حق بیمه سهم بیمه شده و کارفرما مربوط به مابه التفاوت سابقه پرداخت حق بیمه تا ۱۰ سال از مزایای بازنشستگی موضوع این قانون بهره مند گردند.

۲ (میزان مستمری با رعایت مفاد ماده ۷۷ قانون و تبصره ذیل آن متناسب با سنوات پرداخت حق بیمه (حداقل ۱۰ سال) محاسبه و تعیین می گردد.

۱۲ - بازنشستگی کارگران ساختمانی:

در اجرای قانون بیمه های اجتماعی کارگران ساختمانی مصوب ۸۶/۸/۹ و ماده ۵ اصلاحی قانون یاد شده مصوب ۸۷/۱۲/۱۴ مجلس شورای اسلامی و آئین نامه اجرایی ۴۳۰۴۰/۴۲۰۵۳ مورخ ۱۳۸۹/۲/۲۶، مشمولان قانون فوق در صورت دارا بودن یکی از شرایط زیر می توانند درخواست بازنشستگی نمایند:

الف) داشتن حداقل سابقه مقرر در قانون تأمین اجتماعی قبل از تاریخ تقاضای بازنشستگی و شصت سال تمام سن.

ب) داشتن سی و پنج سال کامل سابقه پرداخت حق بیمه بدون در نظر گرفتن شرط سنی مقرر در قانون.

۱۳ - آراء صادره از سوی مراجع قضایی:

در صورتیکه صدور حکم برقراری مستمری بازنشستگی به استناد آراء صادره از سوی مراجع قضایی الزامی شده و بیمه شده فاقد شرایط مقرر در قوانین و مقررات باشد، مجوز لازم و اجازه صدور حکم مکانیزه آنان و تخصیص کد رمز از سوی اداره کل استان ذیربط انجام خواهد پذیرفت. «موضوع دستور اداری شماره ۱۰۰۰/۱۱۴۶۱۳ مورخ ۸۶/۱۱/۲

۱۴ - قانون تخلفات اداری مصوب ۷۲/۹/۷ دستگاه های دولتی:

براساس بند "ط" فصل سوم قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۷۲/۹/۷ بازنشستگی کارکنانی که به موجب تخلف اداری محکوم به بازنشستگی با تقلیل یک یا دو گروه گردیده اند، در صورت داشتن بیش از بیست سال سابقه خدمت دولتی برای مستخدمین زن و بیش از بیست و پنج سال سابقه خدمت برای مستخدمین مرد براساس سنوات خدمت دولتی با تقلیل یک یا دو گروه امکان پذیر خواهد بود. ضمناً از آنجایی که مستخدمان مورد نظر دارای سابقه خدمت مورد نیاز در ماده "۹" قانون مذکور می باشند بعضاً بنا به دلایل مختلف دارای سوابق پرداخت حق بیمه ای کمتر از سابقه مورد نظر در قانون تأمین اجتماعی بوده و این امر در نهایت موجب عدم اجرای به موقع احکام مورد نظر می گردید، با صدور دستور اداری شماره ۵۰۳۰/۸۳۷۰۹ مورخ ۸۴/۹/۲۷ به تمامی واحدهای اجرایی تحت پوشش تاکید گردید که چنانچه مستخدمی به موجب آراء قطعی هیأت های یاد شده بر اساس بند "ط" ماده ۹ قانون مذکور محکوم به بازنشستگی با تقلیل یک یا دو گروه شده باشند واحدها می باید نسبت به اجرای احکام اقدام نمایند.

بدیهی است مبنای محاسبات مستمری بازنشستگی، در این موارد مدت سابقه پرداخت حق بیمه واقعی افراد خواهد بود و لازم است واحدهای اجرایی دقت کافی را جهت اخذ احکام کارگزینی اصلاح شده جدید بر مبنای تقلیل گروه از دستگاه مربوطه و انجام محاسبات لازم جهت اعمال تبصره زیر ماده ۷۷ قانون به عمل آورند.

دستمزد ملاک محاسبه مستمری بازنشستگی

متوسط دستمزد برای محاسبه مستمری بازنشستگی عبارت است از جمع مزد یا حقوق و مزایای مشمول کسر حق بیمه ظرف آخرین دو سال پرداخت حق بیمه تقسیم بر بیست و چهار و اگر در خلال آن بیمه شده مدتی بهر علت کارکرد نداشته باشد کسر مدت از ماه های قبل از ۲۴ ماه تأمین می شود به عبارت دیگر:

متوسط دستمزد ماهانه = مزد یا حقوق و مزایای مشمول کسر حق بیمه ظرف آخرین دو سال پرداخت حق بیمه تقسیم بر ۲۴

نحوه محاسبه مستمری بازنشستگی بر اساس ماده ۷۷ قانون تأمین اجتماعی

مستمری بازنشستگی عبارت است از یک سی ام متوسط دستمزد بیمه شده (به شرح فوق) ضربدر سنوات پرداخت حق بیمه بشرط این که از (۳۵/۳۰) سی و پنج / سی ام متوسط دستمزد تجاوز ننماید.

مستمری بازنشستگی = سنوات پرداخت حق بیمه (حداکثر ۳۵ سال) * متوسط دستمزد تقسیم بر ۳۰

حسب ماده ۱۱۱ قانون تأمین اجتماعی، میزان مستمری بازنشستگی در هر حال نباید از حداقل مزد کارگر عادی کمتر باشد و در صورتی که میزان مستمری کمتر از حداقل مذکور باشد میزان مستمری بازنشستگی قابل پرداخت تا سطح حداقل مزد کارگر عادی افزایش می یابد.

نحوه اجرای ماده ۳۱ قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران:

در اجرای ماده ۳۱ قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران که مقرر نموده است: «در صورتی که نرخ رشد حقوق و دستمزد اعلام شده بیمه شدگان در دو سال آخر خدمت آنها بیش از نرخ رشد طبیعی حقوق و دستمزد اعلام شده بیمه شدگان باشد و با سالهای قبل سازگار نباشد، مشروط بر آن که این افزایش دستمزد به دلیل ارتقاء شغلی نباشد سازمان بیمه ای مکلف است برقراری حقوق بازنشستگی بیمه شده را بر مبنای میانگین حقوق و دستمزد پنج سال آخر خدمت محاسبه و پرداخت نماید.»، دستور اداری شماره ۹۰۵۴۸۳/۱۰۰۰/۳۵۰۰ مورخ ۹۰/۸/۹ صادر و از تاریخ صدور دستور اداری مذکور در صورتیکه رشد دستمزد طبیعی و متعارف باشد برقراری مستمری براساس مفاد تبصره ذیل ماده ۷۷ قانون (آخرین ۲ سال) و در مورد افرادی که این رشد غیر طبیعی باشد میانگین دستمزد مشمول کسر حق بیمه آخرین ۵ سال، مبنای تعیین میزان مستمری خواهد بود

اصلاح نحوه محاسبه مستمری بیمه شدگان شاغل در دو کارگاه یا بیشتر به صورت همزمان:

براساس ماده ۳۴ قانون تامین اجتماعی: در صورتی که بیمه شده برای دو یا چند کارفرما کار کند، هر یک از کارفرمایان مکلف اند به نسبت مزد یا حقوقی که می پردازند حق بیمه سهم بیمه شده را از مزد یا حقوق او کسر و به انضمام سهم خود به سازمان پرداخت نمایند.

به همین منظور به جهت جلوگیری از تضييع حقوق افرادی که در پرداخت حق بیمه مشارکت بیشتری داشته اند، با استناد به مواد ۷۲، ۷۵، و ۷۷ قانون تامین اجتماعی و تبصره های ذیل آنها نحوه محاسبه مستمری بیمه شدگانی که در زمان احراز شرایط و در طول مدت محاسبه متوسط مزد یا حقوق در دو یا بیش از دو کارگاه بطور همزمان بیمه پرداز می باشند به شرح ذیل تعیین می گردد:

- ابتدا دستمزد هر یک از کارگاههای مشمول کسر حق بیمه در طول ایام مربوط به محاسبه متوسط دستمزد به صورت ماه به ماه با هم و با رعایت سقف پرداخت حق بیمه تجميع گردد.

- میانگین دستمزد مشمول کسر حق بیمه هر کارگاه جداگانه و با رعایت بند یک محاسبه شود.

میانگین های بدست آمده در خصوص هر کارگاه در میزان سابقه اشتغال در همان کارگاه ضرب گردیده و بر عدد ۳۰ تقسیم شده و مجموع اعداد بدست آمده به عنوان مستمری استحقاقی بیمه شده خواهد بود.

در مورد سازمان تامین اجتماعی، مستمری ها صرفاً براساس حق بیمه پرداختی دو سال آخر تعیین می شود که یکی از محل های اشکال است. بسیاری از بیمه پردازان در طول دوران خدمت حق بیمه حداقلی می پردازند و تنها در دو سال آخر حق بیمه را افزایش می دهند تا مستمری بیشتری دریافت کنند. این صراحتاً یک باگ قانونی است که علی القاعده هزینه های قابل توجهی را نیز به سازمان تامین اجتماعی تحمیل می کند و در واقع از درآمدهای این سازمان می کاهد. افزایش تدریجی این مقدار دو سال در یک بازه زمانی طولانی می تواند راهگشا باشد.

۴ - ۲ - ۲ شرایط بازنشستگی و نحوه محاسبه مستمری صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه

صنعت نفت

آقایان پس از رسیدن به سن ۶۰ سالگی و خانم ها پس از ۵۵ سالگی بازنشسته می شوند.

مستمری بازنشستگان براساس میانگین ۲۴ ماه آخرین پایه حقوق و مزایای مشمول کسور زمان اشتغال و سنوات معتبر شده، طبق مقررات تعیین می شود.^۱

اعضاء صندوق با داشتن هر یک از شرایط ذیل با اطلاع شرکت متبوع خود می توانند تقاضای بازنشستگی عادی نمایند و صندوق مکلف به قبول آن است:

الف - داشتن حداقل ۶۵ سال سن برای آقایان و ۶۰ سال سن برای بانوان.

ب - داشتن حداقل ۳۵ سال سابقه خدمت قابل قبول جهت احراز شرایط بازنشستگی.

پ - داشتن حداقل ۳۰ سال سابقه خدمت قابل قبول جهت احراز شرایط بازنشستگی و حداقل ۶۰ سال سن برای آقایان و ۵۵ سال سن برای بانوان.

تبصره: بازنشستگی اعضائی که از شرایط بازنشستگی عادی آنان حداقل پنج سال سپری شده باشد با تقاضای شرکت متبوع آنان تحقق می یابد.

ماده ۱۸ - اعضاء صندوق با داشتن حداقل ۳۰ سال سابقه خدمت قابل قبول جهت احراز شرایط بازنشستگی و حداقل ۵۰ سال سن برای آقایان و ۴۵ سال سن برای بانوان می توانند با اطلاع شرکت متبوع تقاضای بازنشستگی زودرس نمایند. در این صورت حقوق بازنشستگی محاسبه شده بر مبنای ماده ۲۱ به شرح ذیل مشمول ضریب کاهش حقوق می گردد:

الف - در مورد آقایان، بین ۵۰ تا ۵۵ سال تمام سن، به ازاء هر سال کسری سن تا مرز ۵۵ سالگی دو درصد و بین مازاد بر ۵۵ تا ۶۰ سال تمام سن، به ازاء هر سال کسری سن تا مرز ۶۰ سالگی یک درصد از حقوق بازنشستگی کسر می گردد.

ب - در مورد بانوان بین ۴۵ تا ۵۰ سال تمام سن، به ازاء هر سال کسری سن تا مرز ۵۰ سالگی دو درصد و بین مازاد بر ۵۰ تا ۵۵ سال تمام سن، به ازاء هر سال کسری سن تا مرز ۵۵ سالگی یک درصد از حقوق بازنشستگی کسر می گردد.

^۱ سایت صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت، کد مطلب: ۴۸۸۲

محاسبه حقوق بازنشستگی

میزان حقوق بازنشستگی از رابطه ذیل بدست می آید:

$$\text{حقوق بازنشستگی} = \frac{\left[\begin{array}{l} \text{متوسط حقوق و مزایا تا } ۷۰۰,۰۰۰ \text{ ریال} \times ۴ \\ + \\ \text{مزداد بر } ۷۰۰,۰۰۰ \text{ ریال متوسط حقوق و مزایا} \times ۲ \end{array} \right] \times \left[\begin{array}{l} \text{سابقه موزون} \\ + \\ \text{سابقه احراز محاسباتی} \times \frac{1}{2} \end{array} \right]}{۱۲ \times ۳۰}$$

تبصره: ۱ سابقه موزون عبارت است از سابقه خدمت قابل قبول بازنشستگی اعضاء با منظور داشتن ضرایب ذیل:

تا ۱۲۰ ماه ضریب ۱

مزداد بر ۱۲۰ ماه تا ۲۴۰ ماه ضریب ۲

مزداد بر ۲۴۰ ماه ضریب ۳

موارد مربوط به بازنشستگی مشاغل سخت و زیان آور و سایر مسائل مربوطه در فایل پیوست آمده است.^۱

۴ - ۲ - ۳ مستمری و قانون بازنشستگی صندوق بازنشستگی روستائیان و عشایر

سن بازنشستگی با پرداخت ۱۵ سال حداقل حق بیمه، ۶۵ سال است در حالی که در بازنشستگی پیش از موعد با ۷۰ سال سن و ۱۰ سال سابقه می توانند بازنشسته شوند که در سال آینده بر اساس قانونی که ابلاغ شد با ۱۱ سال سابقه و ۶۹ سال سن بیمه شدگان می توانند در بازنشستگی پیش از موعد بیمه شوند.^۲

بازنشستگی پیش از موعد

از سال ۹۶ کلیه بیمه شدگان تحت پوشش صندوق اجتماعی کشاورزان، روستائیان و عشایر که به سن ۷۰ سالگی رسیده اند در صورت تقاضای آنان و داشتن سابقه پرداخت حق بیمه به مدت ۱۰ سال به صندوق، بازنشسته و متناوب با سنوات حق بیمه پرداختی و بر مبنای سطح درآمدی انتخاب شده توسط بیمه شده مستمری پرداخت می گردد.

در سال ۹۶ بیمه شدگانی دارای ۷۰ سال تمام سن و ۱۰ سال سابقه بیمه

^۱ صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز

^۲ خبرگزاری مهر، کد مطلب: ۴۱۹۹۲۴۹

در سال ۹۷ بیمه شدگانی دارای ۶۹ سال سن تمام و ۱۱ سال سابقه بیمه

در سال ۹۸ بیمه شدگانی دارای ۶۸ سال سن تمام و ۱۲ سال سابقه بیمه

در سال ۹۹ بیمه شدگانی دارای ۶۷ سال سن تمام و ۱۳ سال سابقه بیمه

در سال ۱۴۰۰ بیمه شدگانی دارای ۶۶ سال سن تمام و ۱۴ سال سابقه بیمه

پس از اتمام اجرای قانون مذکور در پایان دوره ۵ ساله که در بالا ذکر شد بهره مندی از مزایای بازنشستگی در صندوق مشروط به داشتن ۶۵ سال تمام سن و ۱۵ سال سابقه بیمه پردازی خواهد بود.

افرادی که با ۱۰ سال سابقه بازنشست شده اند به میزان سنوات پرداختی بهره مند می شوند. میانگین ۲ سال آخر ضرب در یک سوم اما افرادی که با ۱۵ سال سابقه مشمول شوند حداقل دو سوم میانگین دو سال آخر حقوق دریافت می کنند.^۲

۴ - ۲ - ۴ شرایط بازنشستگی و نحوه محاسبه حقوق مستمری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها^۳

دستگاه اجرائی با داشتن یکی از شرایط زیر می تواند کارمند خود را بازنشسته نماید:

الف) حداقل سی سال سابقه خدمت برای مشاغل غیر تخصصی و سی و پنج سال برای مشاغل تخصصی با تحصیلات دانشگاهی کارشناسی ارشد و بالاتر با درخواست کارمند برای سنوات بالاتر از ۳۰ سال.

ب) حداقل شصت سال سن و حداقل بیست و پنج سال سابقه خدمت با بیست و پنج روز حقوق.

تبصره ۱- سابقه مذکور در بند (الف) و همچنین شرط سنی مزبور در بند «ب» برای متصدیان مشاغل سخت و زبان آور و جانبازان و معلولان تا پنج سال کمتر می باشد و شرط سنی برای زنان منظور نمی گردد.

تبصره ۲- دستگاه های اجرائی مکلفند کارمندانی که دارای سی سال سابقه خدمت برای مشاغل غیر تخصصی و شصت سال سن و همچنین کارمندانی که دارای سی و پنج سال سابقه خدمت برای مشاغل تخصصی و شصت و پنج سال سن می باشند را رأساً و بدون تقاضای کارمندان بازنشسته نمایند.

^۱ سایت صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر، کد مطلب: ۲۹۹۱

^۲ سایت مشاوره بیمه و قانون کار بیدرگ

^۳ سایت شادمان

تبصره ۳- دستگاه های اجرائی موظفند کارمندانی را که دارای شصت و پنج سال سن و حداقل بیست و پنج سال سابقه خدمت می باشند را بازنشسته کنند. سقف سنی برای متصدیان مشاغل تخصصی هفتاد سال است. کارمندان تخصصی فوق الذکر که سابقه خدمت آنها کمتر از بیست و پنج سال است، در صورتی که بیش از بیست سال سابقه خدمت داشته باشند می توانند تا رسیدن به بیست و پنج سال سابقه، ادامه خدمت دهند و در غیر این صورت بازرخید می شوند.

ماده ۱۰۴- در هنگام تعیین حقوق بازنشستگی به کارمندانی که بیش از سی سال خدمت دارند به ازاء هر سال خدمت مازاد بر سی سال، دو و نیم درصد (۵،۲٪) رقم تعیین شده حقوق بازنشستگی علاوه بر حقوق تعیین شده محاسبه و پرداخت خواهد گردید.

۲) حقوق بازنشستگی مستخدمین بانکها چگونه محاسبه می شود؟ میزان حقوق بازنشستگی مستخدم عبارت است از معدل ۲ سال آخر حقوق و فوق العاده ها و مزایای ملاک محاسبه کسور بازنشستگی با اعمال ضریب حقوق سال بازنشستگی ضربدر سنوات خدمت (یک سی ام)

۴ - ۲ - ۵ مستمری بازنشستگی صندوق حمایت از وكلا و كارگشایان دادگستری

مبلغ مستمری بازنشستگی عبارت است از یک سی ام متوسط آخرین دو سال پرداخت حق بیمه ضربدر سالهای پرداخت حق بیمه مشروط بر اینکه این مبلغ از صد در صد متوسط مذکور تجاوز نکند.^۱

۴ - ۳ جمع بندی : نحوه محاسبه مستمری در صندوق های بازنشستگی کشور

چنان که مشهود است، متأسفانه تنها اطلاعات ۵ صندوق بازنشستگی از ۱۸ صندوق به صورت شفاف وجود دارد.

نام صندوق یا سازمان بیمه ای	نحوه بازنشستگی و محاسبه مستمری
سازمان تامین اجتماعی	شرط بازنشستگی: سن مرد به شصت سال تمام و سن زن پنجاه و پنج سال تمام رسیده باشد مستمری بازنشستگی = سنوات پرداخت حق بیمه (حداکثر ۳۵ سال) * متوسط دستمزد تقسیم بر ۳۰
سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح	
صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر	سن بازنشستگی با پرداخت ۱۵ سال حداقل حق بیمه، ۶۵ سال است در حالی که در بازنشستگی پیش از

^۱ صندوق حمایت وكلا و كارگشایان دادگستری

موعده با ۷۰ سال سن و ۱۰ سال سابقه می توانند بازنشسته شوند محاسبه مستمری براساس میانگین حقوق و مزایای ۲ سال آخر	
-	صندوق بازنشستگی کشوری
-	صندوق بازنشستگی کارکنان فولاد ایران
-	صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران
-	صندوق بازنشستگی سازمان بنادر و دریانوردی
-	صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز
-	صندوق بازنشستگی شهرداری تهران
مبلغ مستمری بازنشستگی عبارت است از یک سی ام متوسط آخرین دو سال پرداخت حق بیمه ضربدر سالهای پرداخت حق بیمه مشروط بر اینکه این مبلغ از صد در صد متوسط مذکور تجاوز نکند	صندوق حمایت و کارگشایان دادگستری
آقایان پس از رسیدن به سن ۶۰ سالگی و خانم ها پس از ۵۵ سالگی بازنشسته می شوند. محاسبه مستمری براساس حقوق و مزایای ۲ سال آخر	صندوق بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت
بازنشستگی با حداقل ۳۰ الی ۳۵ سال سابقه برای سنوات بالای ۳۰ سال کارمندان دارای تحصیلات کارشناسی ارشد به بالا حداقل ۶۰ سال سن و ۲۵ سال سابقه با ۲۵ روز حقوق حقوق بازنشستگی برابر با معدل ۲ سال آخر حقوق و فوق العاده ها و مزایای ملاک محاسبه کسور بازنشستگی با اعمال ضریب حقوق سال بازنشستگی ضربدر سنوات خدمت (یک سی ام)	صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها
-	صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران
-	صندوق بازنشستگی مستخدمین وزارت اطلاعات ایران
-	صندوق بازنشستگی بانک مرکزی ایران

-	صندوق بازنشستگی هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما)
-	صندوق بازنشستگی کارکنان صدا و سیما
-	صندوق بازنشستگی بیمه ایران

فصل پنجم) سرمایه گذاری صندوق های بازنشستگی کشور

۵ - ۱ مقدمه: سرمایه گذاری صندوق های بازنشستگی

صندوق های بازنشستگی نهادهایی مالی هستند که مهم ترین وظیفه آن ها دریافت حق بیمه از شاغلان تحت پوشش خود و پرداخت مستمری به آن ها است. به این منظور مدیران صندوق ها باید بتوانند در زمان جوانی صندوق منابع عظیم حاصل از حق بیمه های پرداختی جمعیت تحت پوشش خود را به نحو درست و بهینه سرمایه گذاری نمایند تا در آینده و در زمان بلوغ صندوق بتوانند از درآمد حاصل از سرمایه گذاری ها هزینه های جمعیت قابل توجه مستمری بگیران را تامین نمایند. از این رو دولت ها در بسیاری از کشورهای جهان به رصد فعالیت های سرمایه گذاری صندوق ها می پردازند و با اعمال محدودیت های لازم بر نحوه سرمایه گذاری آن ها نظارت می کنند.

۵ - ۲ بررسی موردی سرمایه گذاری صندوق ها

۵ - ۲ - ۱ سرمایه گذاری سازمان تامین اجتماعی^۱

ترکیب پرتفوی سرمایه گذاری، وضعیت منابع و مصارف سرمایه گذاری ها به شرح زیر است:

میلیون ریال

۱۳۹۳/۱۲/۲۹	۱۳۹۴/۱۲/۲۹	۱۳۹۵/۱۲/۳۰	۱۳۹۶/۱۲/۲۹	۱۳۹۷/۱۲/۲۹	منابع سرمایه گذاری
۵۱۰۴۱۰۳۹	۳۳۰۳۰۸۰۳۲۸	۱۴۰۴۱۵۰۲۳۲	۲۳۰۷۷۶۰۶۲۴	۲۲۰۴۲۶۰۷۷۸	جمع درآمدها
۴۷۰۸۷۹۰۰۸۹	۳۲۰۴۰۶۰۸۵۷	۱۳۰۵۰۹۰۰۰۸	۸۰۳۴۵۰۸۳۹	۱۷۰۲۴۷۰۵۷۹	سود سهام
۲۰۶۰۳۹۵	۲۱۸۰۵۵۱	۴۲۳۰۷۳۷	۷۰۰۰۰۳۶	۱۰۰۷۵۰۷۲۵	سود تسهیلات مالی اعطایی
۸۳۵۰۵۵۱	۵۰۳۰۳۰۴	۳۲۹۰۱۴۰	۳۷۴۰۴۳۵	۲۸۸۰۹۷۵	سود سپرده بانکی و اوراق مشارکت
۲۰۰۴۶۰۲۲۲	۷۱۰۱۵۷	۴۳۰۲۵۷	۱۴۰۲۵۶۰۳۶	۳۰۶۷۹۰۹۶۷	سود (زیان) فروش سهام
۲۸۰۹۹۱	۳۸۰۴۶۰	۳۴۰۳۵۷	۲۴۰۱۴۵	۲۶۰۸۷۴	درآمد حاصل از وجوه اداره شده
۴۴۰۷۹۱	۶۹۰۹۹۹	۷۵۰۷۳۳	۷۶۰۱۳۳	۸۷۰۶۵۸	درآمد اجاره

^۱ سالنامه آماری تامین اجتماعی ۹۷

اندیشکده اقتصاد مقاومتی - گزارش پروژه: بررسی وضعیت صندوق های بازنشستگی در کشور

میلیون ریال

۱۳۹۳/۱۲/۲۹	۱۳۹۴/۱۲/۲۹	۱۳۹۵/۱۲/۳۰	۱۳۹۶/۱۲/۲۹	۱۳۹۷/۱۲/۲۹	مصارف سرمایه گذاری
۸۶.۹۴۱.۱۴۲	۱۰۵.۸۵۱.۴۷۸	۱۲۹.۹۲۳.۰۸۵	۱۳۴.۴۷۰.۵۷۲	۱۳۷.۹۱۵.۱۵۵	جمع سرمایه گذاری
۷۵.۴۹۴.۱۰۳	۸۰.۰۶۱.۶۳۲	۹۱.۰۸۲.۹۵۱	۹۸.۰۲۴.۵۲۲	۱۰۱.۷۶۴.۷۲۳	سرمایه گذاری در شرکتهای فرعی
۵۳۷.۳۴۶	۱.۳۶۷.۰۰۶	۶.۳۹۳.۰۴۲	۳.۴۲۲.۸۶۵	۲.۳۳۶.۹۲۹	سرمایه گذاری در شرکتهای وابسته
۶.۴۵۱.۲۵۶	۱۶.۷۶۱.۸۱۸	۲۳.۹۲۹.۰۴۳	۲۲.۳۷۶.۱۸۵	۲۲.۱۰۷.۸۵۹	سرمایه گذاری در سایر شرکتهای
۲.۱۲۸.۴۸۷	۵.۳۹۲.۱۷۲	۶.۵۹۶.۷۶۹	۹.۳۰۹.۶۸۵	۱۰.۳۰۸.۶۱۵	تسهیلات اعطایی
۱.۶۱۰.۹۲۰	۱.۵۲۸.۷۲۰	۱.۴۴۷.۲۸۲	۸۶۱.۵۵۰	۸۰۷.۵۵۰	سپرده های بانکی
۷۰۹.۰۳۰	۷۴۰.۱۳۰	۴۷۳.۹۹۸	۴۷۵.۷۶۵	۵۸۹.۴۷۹	وجوه اداره شده

شکل ۲۴: وضعیت منابع و مصارف سرمایه گذاری های سازمان تامین اجتماعی از سال ۹۳ تا ۹۷

پروژه های بزرگی توسط شستا (شرکت سرمایه گذاری تامین اجتماعی) در حال اجرا است که به شرح زیر است:

تعداد	حوزه های فعالیت پروژه های بزرگ
۲۶	جمع
۱۱	نفت و گاز و پتروشیمی (تاییکو)
۲	سیمان
۱۰	معادن (صدر)
۲	انرژی
۱	شمس

شکل ۲۵: پروژه های بزرگ در دست انجام توسط شستا

وضعیت مالی برخی از مهم ترین شرکت های تابعه تامین اجتماعی نیز در جدول زیر آمده است:

(ارقام به میلیارد ریال)

نام شرکت	سرمایه	دارایی	تعداد کارکنان	حقوق صاحبان سهام
شرکت سرمایه گذاری تأمین اجتماعی (شستا) ۹۷/۳/۳۱	۳۹,۰۰۰	۲۰۱,۸۱۵	۸۰	۱۱۱,۶۲۶
شرکت سرمایه گذاری خانه سازی ایران ۹۷/۲/۳۱	۱,۲۷۱	۲,۱۷۲	۹۳	۱,۱۳۸
موسسه املاک و مستغلات (۹۷/۱۲/۲۹)	۲۵,۴	۱۵۱	۸۱	۱۳,۴

شکل ۲۶: وضعیت مالی برخی از مهم ترین شرکت های تابعه تأمین اجتماعی

رسول خضری، عضو کمیسیون اجتماعی مجلس، در مورد شستا می گوید: الان کل مجموعه شستا که متعلق به تأمین اجتماعی است چهار درصد بیشتر سود ندارد، در حالی که همان سرمایه را اگر در بانک ها سپرده گذاری می کردند، حداقل ۱۸ درصد سود داشت.^۱

صندوق ها، به خصوص شستا (شرکت سرمایه گذاری تأمین اجتماعی) در مدیریت دارایی های خود با مشکلات بسیار مواجه اند. در توضیح این مشکلات، همین بس که بازدهی دارایی های آن ها به گفته پورا برهیمی، رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس حدود ۴ درصد و به گفته تاجگردون رئیس کمیسیون برنامه و بودجه یک تا دو درصد است. برخی این بازدهی اندک را با ماهیت خصولتی، به ارث بردن شرکت های زیان ده دولتی و البته مشکلات مدیریتی و سازمان دهی مرتبط می دانند.^۲

سود ۲ یا ۴ درصدی شستا واقعا ناچیز است؛ باید دید با عرضه سهام شستا در بورس، چه سرنوشتی در انتظار این شرکت است. به طور کلی یکی از مهم ترین فواید حضور در بورس، الزام شرکت ها به شفاف سازی و ارائه منظم گزارش فعالیت هاست که امید می رود موجب بهبود عملکرد شستا نیز بشود. از این منظر می توان عرضه شستا در بورس را یک فرصت و حرکت اصلاحی به حساب آورد.

۵ - ۲ - ۲ سرمایه گذاری صندوق روستاییان و عشایر

درآمد خالص سرمایه گذاری این صندوق در بازه مذکور به صورت جدول زیر رشد نموده است.

^۱ خبرگزاری خانه ملت، کد مطلب: ۳۹۵۸۸۹

^۲ خبرگزاری تسنیم، کد مطلب: ۱۶۳۷۶۴۲

شکل ۲۷: درآمد حاصل از سرمایه گذاری های صندوق روستاییان و عشایر در بازه ۸۷ تا ۹۶

همچنین ترکیب سرمایه گذاری های صندوق در نمودارهای زیر نشان داده شده است.

جدول شماره ۳۹: ترکیب سرمایه گذاری های صندوق (میلیون ریال) برحسب ارزش روز در طی سال های ۸۷ تا ۹۶

سهم اوراق مشارکت	سهم سپرده های بانکی	سهم شرکت های غیربورسی	سهم شرکت های بورسی	جمع	اوراق مشارکت	سپرده های بانکی	سهم شرکت های غیربورسی	سهم شرکت های بورسی	پایان سال مالی
۰	۵۱	۲	۴۷	۷,۹۵۴,۶۴۱	-	۴,۰۶۰,۰۰۰	۱۴۳,۰۰۰	۳,۷۵۱,۶۴۱	۱۳۸۷
۱	۵۷	۴	۳۸	۹,۵۱۹,۳۵۸	۱۳۳,۵۰۰	۵,۴۵۰,۳۷۱	۳۴۵,۷۵۲	۳,۵۸۹,۸۳۵	۱۳۸۸
۱	۴۱	۲	۵۵	۱۵,۶۷۹,۳۰۶	۱۸۹,۷۸۵	۶,۴۸۹,۴۶۰	۳۵۱,۱۲۲	۸,۶۴۸,۹۳۹	۱۳۸۹
۱	۳۹	۱	۵۹	۲۱,۳۸۵,۴۶۰	۲۱۸,۸۰۱	۸,۳۴۵,۸۱۰	۳۱۸,۸۱۷	۱۲,۵۰۲,۰۳۲	۱۳۹۰
۰	۲۴	۱	۷۵	۳۴,۱۸۵,۴۴۶	-	۸,۳۴۵,۸۱۰	۳۵۳,۸۱۷	۲۵,۵۸۵,۸۱۹	۱۳۹۱
۱	۱۱	۲	۸۶	۵۱,۳۳۹,۸۱۸	۵۹۳,۱۲۰	۵,۶۸۷,۳۲۱	۷۹۶,۹۲۲	۴۴,۱۶۲,۵۵۵	۱۳۹۲
۱	۱۳	۶	۸۰	۴۹,۴۵۰,۴۳۸	۵۵۰,۴۴۰	۶,۵۴۷,۲۶۳	۲,۹۲۲,۱۶۲	۳۹,۴۳۰,۵۷۳	۱۳۹۳
۰	۲۵	۶	۷۰	۵۱,۷۸۴,۸۴۱	۴۴۰	۱۲,۶۹۴,۱۶۳	۲,۸۶۰,۱۰۴	۳۶,۲۳۰,۱۳۴	۱۳۹۴
۰	۲۵	۴	۷۱	۷۴,۸۵۷,۹۸۹	-	۱۹,۰۰۲,۷۴۵	۲,۹۸۶,۸۴۲	۵۲,۸۶۸,۴۰۲	۱۳۹۵
۷	۳۰	۲	۶۱	۸۵,۴۵۴,۵۹۱	۶,۰۵۰,۰۰۰	۲۵,۳۱۳,۸۶۵	۱,۹۸۷,۹۲۷	۵۲,۱۰۲,۷۹۹	۱۳۹۶

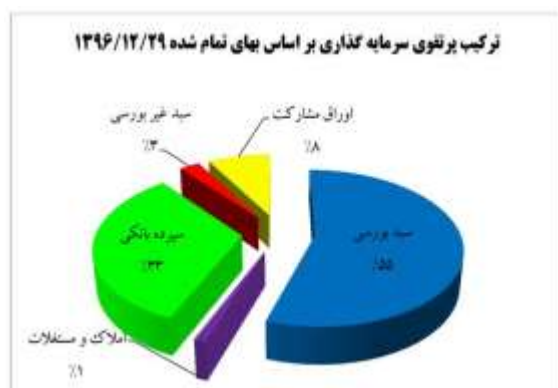
شکل ۲۸: ترکیب پرتفوی سرمایه گذاری صندوق روستاییان و عشایر طی سال های ۸۷ تا ۹۶

جدول شماره ۴۱ نرخ بازدهی سرمایه گذاری های صندوق را در طی سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶ نشان می دهد.

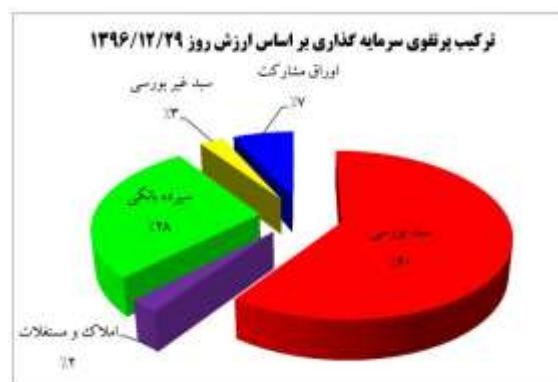
سال	بازده کل صندوق	بازده شرکت های بورسی	بازده شرکتهای غیر بورسی	بازده املاک و مستغلات	بدهی دولت
۱۳۸۷	۱۲-	۴۶-	۳	۰	۰
۱۳۸۸	۵	۱۷-	۷	۷	۰
۱۳۸۹	۴۲	۷۳	۱۱	۲۴	۰
۱۳۹۰	۳۰	۴۴	۲۲	۲۴	۳۶,۰۶۵
۱۳۹۱	۴۰	۵۳	۱۴	۱۱	۰
۱۳۹۲	۳۴	۴۷	۲۱	۴	۰
۱۳۹۳	۳-	۱۵-	۱۷	۲۲	۱,۶۱۰,۷۶۶
۱۳۹۴	۶	۵-	۳۷	۲۶	۳,۳۲۸,۲۷۸
۱۳۹۵	۱۹	۱۷	۲۲	۲۳	۷,۱۷۶,۱۸۰
۱۳۹۶	۱۶	۱۳	۳۰	۳۰	۱۴,۳۰۱,۸۳۶

شکل ۲۹: نرخ بازدهی سرمایه گذاری های صندوق عشایر در سال ۸۷ تا ۹۶

نمودار فوق نیز موید افزایش پایدار مطالبات این صندوق از دولت است. به نظر می رسد وضعیت بازدهی سرمایه گذاری های این صندوق در قیاس با برخی صندوق های دیگر خیلی بهتر است اما در صورت ادامه یافتن رویه فعلی معوقات دولت می تواند این صندوق را نیز به جمع ورشکستگان نظام بیمه ای کشور ملحق کند.

شکل ۳۱: ترکیب پرتفوی سرمایه گذاری صندوق عشایر براساس بهای تمام شده در سال ۹۶

شکل ۳۰: ترکیب پرتفوی سرمایه گذاری صندوق عشایر در سال ۹۶

براساس داده های سال ۹۶، بخش عمده سرمایه گذاری این صندوق که ۶۰ درصد پرتفوی آن را تشکیل می دهد، در بورس بوده است. در ابتدا شاید نتوان در این مورد قضاوت دقیقی داشت اما با بررسی جزء به جزء سبد بورسی این صندوق، مشخص می شود که آیا سرمایه صندوق عشایر در خدمت تولید و رشد اقتصادی قرار گرفته و یا در خدمت سفته بازی و سوداگری. به هر حال باید با نگاهی همه جانبه در این مورد قضاوت کرد. به علاوه، نکته ای

که در مورد صندوق عشایر وجود دارد، حجم کمتر سرمایه این صندوق نسبت به صندوق های بزرگی چون تامین اجتماعی و یا صندوق بازنشستگی کشوری است. خصوصا با در نظر گرفتن موضوع ادغام احتمالی صندوق ها در آینده و تشکیل ۳ صندوق بزرگ و اصلی، باید به این نکته توجه داشت که بازار سرمایه در حالت فعلی گنجایش سرمایه عظیم این صندوق ها را نداشته و یا باید سرمایه آن ها را به سمت بخش های مولد دیگر هدایت نمود و یا با اصلاحاتی ظرفیت بازار سرمایه را افزایش داد.

وضعیت سبد سرمایه گذاری				شرح
ارزش روز (میلیون ریال)		بهای تمام شده (میلیون ریال)		
درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	
۵۹٫۸۹٪	۵۲٫۱۰۲٫۷۹۶	۵۵٫۱۸٪	۴۰٫۶۳۶٫۸۹۵	سبد بورسی
۲٫۵۷٪	۲٫۲۳۴٫۰۰۰	۱٫۱۳٪	۸۲۹٫۰۶۴	املاک و مستغلات
۲۷٫۷۸٪	۲۴٫۱۶۸٫۴۹۲	۳۲٫۸۲٪	۲۴٫۱۶۸٫۴۹۲	سپرده بانکی
۲٫۸۱٪	۲٫۴۴۰٫۴۸۴	۲٫۶۶٪	۱٫۹۵۷٫۴۲۷	سبد غیر بورسی
۶٫۹۵٪	۶٫۰۵۰٫۰۰۰	۸٫۲۲٪	۶٫۰۵۰٫۰۰۰	اوراق مشارکت
۱۰۰٫۰۰٪	۸۶٫۹۹۵٫۷۷۲	۱۰۰٫۰۰٪	۷۳٫۶۴۱٫۸۷۸	جمع

شکل ۳۲: ترکیب سبد سرمایه گذاری صندوق و ارزش ریالی سرمایه گذاری ها

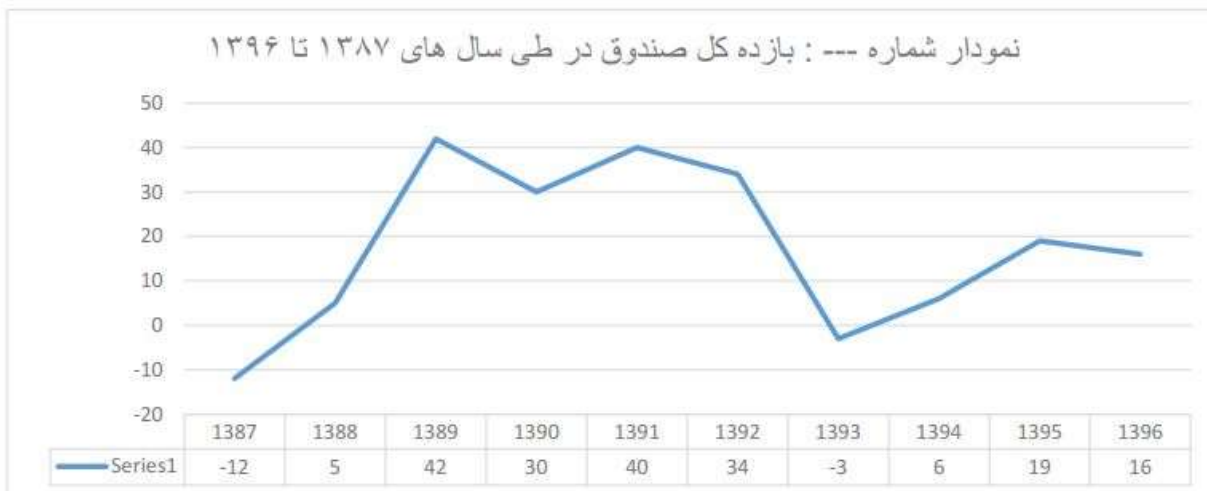
کل سرمایه صندوق روستاییان و عشایر در سال ۹۶، ۳، ۸ هزار میلیارد تومان بوده است. این در حالی است که شرکت سرمایه گذاری تامین اجتماعی (شستا) در سال ۱۳۹۸، سرمایه ای ۷۰ هزار میلیارد تومانی^۱ دارد. سرمایه شستا بالغ بر ۸ برابر سرمایه صندوق روستاییان و عشایر بوده و این مساله یکی از ملاحظات است که در نحوه سیاستگذاری و هدایت سرمایه صندوق های مختلف باید به آن توجه نمود.

^۱ خبرگزاری تسنیم، کد مطلب: ۲۱۸۷۹۵۸

شکل ۳۳ : نحوه رشد مقدار سرمایه گذاری صندوق عشایر در سال های ۸۸ تا ۹۶

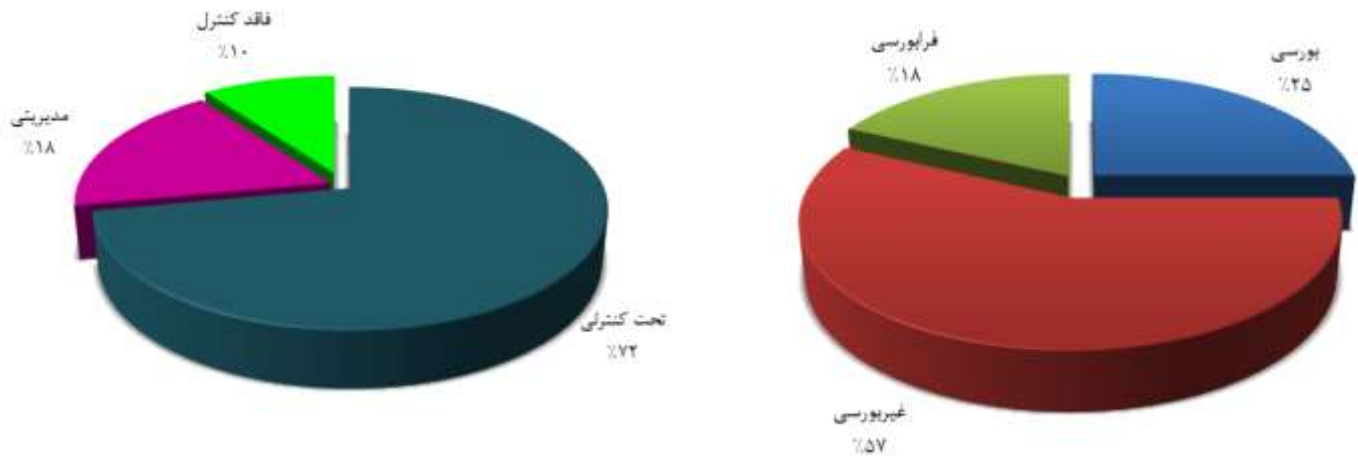
شکل ۳۴ : بازده کل صندوق عشایر طی سال های ۸۷ تا ۹۶

نمودار بالا بازده کل صندوق را در طی ۱۰ سال گذشته نشان می دهد، نمودار به خوبی نشان می دهد، استراتژی مشخصی بر سرمایه گذاری های صندوق حاکم نبوده است زیرا که بازده سرمایه گذاری ها دچار نوسانات زیادی (منفی ۱۲ درصد در سال ۱۳۸۷ تا مثبت ۴۲ درصد در سال ۱۳۸۹) بوده است. این نوسانات پایداری منابع صندوق را دچار نقصان نموده و تابع سیاست های کلی بازار می باشد به نحوی که

اگر شاخص کل سهام رشد یا سقوط داشته باشد به شدت بر کل دارایی های صندوق تأثیر مثبت یا منفی می گذارد.

۵ - ۲ - ۳ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کشوری^۱

ارزش و ترکیب پرتفوی سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کشوری به شرح زیر است:

شکل ۳۶: ترکیب پرتفوی سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کشوری

شکل ۳۵: ترکیب پرتفوی سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کشوری

صندوق بازنشستگی کشوری حدود ۴۳ درصد از سرمایه گذاری خود را به شرکت های بورسی اختصاص داده است که شاید بتوان این نحوه تخصیص را مرتبط با حجم سرمایه این صندوق دانست و همچنین سرمایه گذاری غیربورسی نیز باید بررسی شود که در چه بخش هایی انجام شده است.

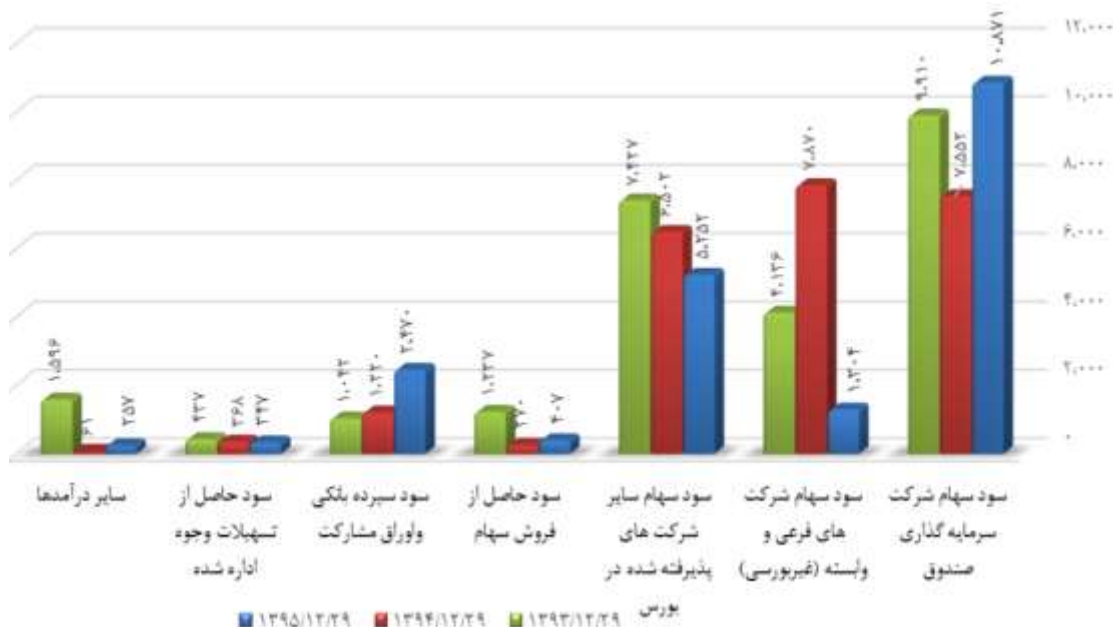
سود کسب شده از فعالیت های اقتصادی توسط این صندوق در فاصله سال ۹۱ تا ۹۵ در جدول زیر آمده است: (میلیارد ریال)

^۱ سالنامه صندوق بازنشستگی کشوری ۹۵

اندیشکده اقتصاد مقاومتی - گزارش پروژه: بررسی وضعیت صندوق های بازنشستگی در کشور

شرح	۱۳۹۵/۱۲/۲۹	۱۳۹۴/۱۲/۲۹	۱۳۹۳/۱۲/۲۹	۱۳۹۲/۱۲/۲۹	۱۳۹۱/۱۲/۳۰
سود سهام شرکت سرمایه گذاری صندوق	۱۰.۸۷۱	۷.۵۵۲	۹.۹۱۰	۷.۵۳۷	۱.۸۹۳
سود سهام شرکت های فرعی و وابسته (غیربورسی)	۱.۳۰۴	۷.۸۷۰	۴.۱۳۶	۱.۸۹۲	۱.۴۹۲
سود سهام سایر شرکت های پذیرفته شده در بورس	۵.۲۵۲	۶.۵۰۲	۷.۴۲۷	۶.۴۹۸	۴.۳۶۷
سود حاصل از فروش سهام	۴۰۷	۲۷۰	۱.۲۳۷	۱۶۰	۲۸۸
سود سپرده بانکی و اوراق مشارکت	۲.۴۷۰	۱.۲۲۰	۱.۰۴۲	۸۰۹	۱.۱۵۲
سود حاصل از تسهیلات وجوه اداره شده	۳۴۷	۳۶۸	۴۳۷	۲.۹۹۳	۸۰۰
سایر درآمدها	۲۵۷	۶۱	۱.۵۹۶	۴۰۰	۵۵۹
جمع	۲۰.۹۰۸	۲۳.۸۴۳	۲۵.۷۸۵	۲۰.۲۸۹	۱۰.۵۵۱

شکل ۳۷: سود حاصل از فعالیت های اقتصادی صندوق بازنشستگی کشوری

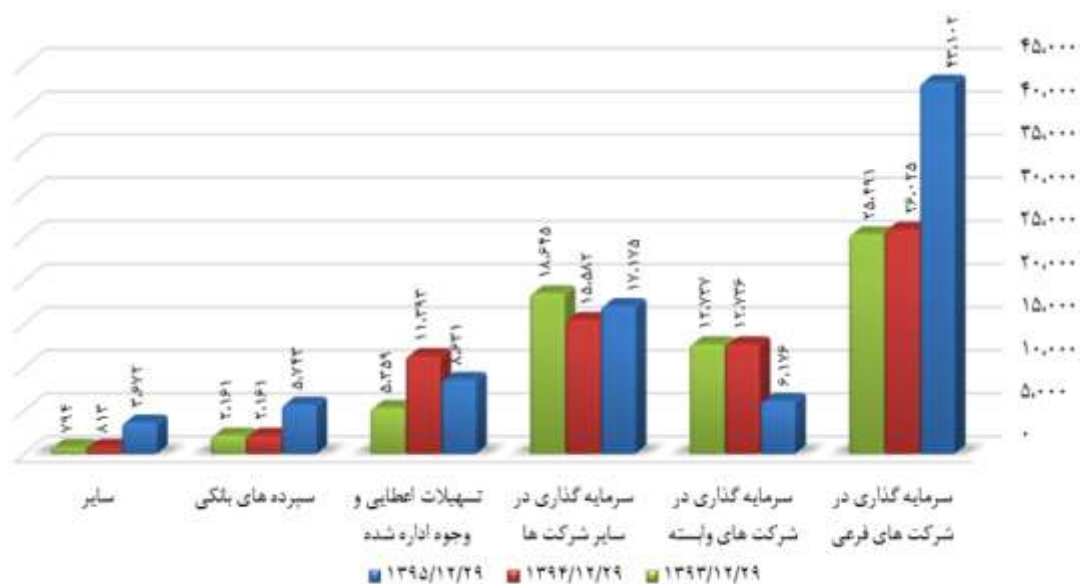

شکل ۳۸: نمودار سود حاصل از فعالیت های اقتصادی صندوق بازنشستگی کشوری

نحوه توزیع سرمایه این صندوق در بخش های مختلف نیز به شرح زیر است: (میلیارد ریال)

انديشكده اقتصاد مقاومتی - گزارش پروژه: بررسی وضعیت صندوق های بازنشستگی در کشور

شرح	۱۳۹۵/۱۲/۲۹	۱۳۹۴/۱۲/۲۹	۱۳۹۳/۱۲/۲۹	۱۳۹۲/۱۲/۲۹	۱۳۹۱/۱۲/۳۰
سرمایه گذاری در شرکت های فرعی	۴۳,۱۰۲	۲۶,۰۲۵	۲۵,۴۹۱	۲۵,۹۵۳	۱۹,۲۸۲
سرمایه گذاری در شرکت های وابسته	۶,۱۷۶	۱۲,۷۳۶	۱۲,۷۳۷	۱۱,۵۸۱	۱۱,۷۰۵
سرمایه گذاری در سایر شرکت ها	۱۷,۱۷۵	۱۵,۵۸۲	۱۸,۶۴۵	۱۷,۶۰۵	۱۸,۶۱۸
تسهیلات اعطایی و وجوه اداره شده	۸,۶۳۱	۱۱,۳۹۳	۵,۳۵۹	۲,۳۴۸	۱,۶۱۸
سپرده های بانکی	۵,۷۴۳	۲,۱۶۱	۲,۱۶۱	۲,۱۶۱	۳,۴۴۲
سایر	۳,۶۷۲	۸۱۳	۷۹۴	۷۳۷	۱,۱۵۱
جمع	۸۴,۴۹۹	۶۸,۷۱۰	۶۵,۱۸۷	۶۰,۳۸۵	۵۵,۸۱۶

شکل ۳۹: پرتفوی سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کشوری

۱۰ هزار میلیارد تومان از دارایی ۱۶ هزار میلیارد تومانی صندوق بازنشستگی کشوری در بورس است

محمود شهبهانی پور، معاون اقتصادی و سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کشوری، با اشاره به سهام صندوق بازنشستگی کشوری اظهار داشت: در صندوق بازنشستگی کشوری باید سهامی در اختیار داشته باشیم که دارای مزیت باشد، متأسفانه بسیاری از سهام ما فاقد مزیت هستند. در صندوق بازنشستگی کشوری ۱۶ هزار میلیارد

تومان سهام و دارایی شرکتی در اختیار داریم که بیش از ۱۰ هزار میلیارد تومان آن در بازار سرمایه و مابقی آن خارج از این بازار است.

وی بیان داشت: باید از بنگاه های کم بازده، کم مزیت و رو به افول خارج شده و با بهبود کنسرسیوم های بزرگ به ساماندهی پرتفوی صندوق پردازیم. به عنوان مثال؛ درکاشی و سرامیک بخش خصوصی فعالیت خوبی داشته و دیگر نیازی به دخالت ما نیست.

معاون اقتصادی و سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کشوری اظهار کرد: "مکنزی" یکی از بهترین مشاوران دنیا است که به بررسی و مقایسه وضعیت صندوق بازنشستگی کشوری در ایران با سایر صندوق ها در دنیا پرداخته و بسته ای از اقدامات اصلاحی را به ما پیشنهاد داده است. "مکنزی" ۲۸ تصمیم گرفته شده برای صندوق بازنشستگی کشوری را ارزیابی دقیق کرده که بسته پیشنهادی این نهاد بین المللی در ۳۰۰ نسخه تهیه شده و به نمایندگان و نهادهای تصمیم گیر ارائه و مورد مطالعه قرار گرفته است. نتیجه و خلاصه این مطالعات و ارزیابی ها «اصلاحات پارامتریک» است که باید انجام شود.

علاوه بر موارد فوق، گزارش وضعیت مالی شرکت سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کشوری نیز که بخش قابل توجهی از سرمایه این صندوق را سرمایه گذاری می نماید، در سایت بورس نیوز موجود است.^۳

۵ - ۲ - ۴ پرتفوی صندوق سرمایه گذاری صنعت نفت^۴

عمده سرمایه گذاری صندوق های نفت در ۲۳ شرکت است که در ۶ شرکت از این فهرست، صندوق دارای سهام ۱۰۰ درصدی است.

برای پرهیز از شرکت داری در صندوق های نفت عمده سرمایه گذاری های انجام شده به غیر از سرمایه گذاری سهام شرکت های مهندسی و ساختمان صنایع نفت، مهندسی و ساخت تأسیسات دریایی، نفت سپاهان، نفت جی و شرکت ساختمانی، غیرمدیریتی است. شرکت های مدیریتی صندوق ها نفت سودده بوده و روند سودآوری چند سال اخیر آنها افزایشی است.

^۱ سایت صندوق بازنشستگی کشوری

^۲ سایت صندوق بازنشستگی کشوری

^۳ خبرگزاری بورس نیوز، کد مطلب: ۵۹۷۱۹

^۴ سایت صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت، کد مطلب: ۴۷۵۳

درباره سهام مدیریتی صندوق های نفت در شرکت مهندسی و ساخت تأسیسات دریایی لازم به توضیح است که باوجود عملکرد شرکت یادشده در سال های اخیر به دلیل مشکلات و تخلفاتی که در سال های پیش از سال ۱۳۹۲ در شرکت تأسیسات دریایی رخ داده است تاکنون نتوانسته است از زیان انباشته خارج شود که صندوق مجاز است در صورت نیاز این موارد را اطلاع رسانی کند.

استقرار حاکمیت شرکتی در شرکت های تابعه صندوق ها از طریق به کارگیری کمیته های حسابرسی و تقویت جایگاه حسابرسان داخلی در کنار سازمان حسابرسی کشور و حسابرسان مستقل منتخب مجمع، پذیرش شرکت های تابعه در بازار سرمایه، انتشار صورت های مالی همه شرکت های تابعه صندوق های نفت در سامانه کدال برای اجرای اصلاحیه سیاست های اجرایی قانون اصل ۴۴، ساماندهی شرکت های پوششی و تراستی و تعیین تکلیف بالغ بر ۷۷ شرکت پوششی، کاهش شرکت داری در زیرمجموعه صندوق های نفت از طریق واگذاری، ادغام و انحلال.

نخستین طرح، طرح پترو پالایش کنگان است با سرمایه گذاری بالغ بر ۶۰۰ میلیون یورو و درصد پیشرفت واقعی ۷۳،۳ است که زمان آغاز آن مرداد ماه سال ۱۳۹۳ بوده و زمان بهره برداری اش بهمن ماه سال ۱۳۹۸ است. نرخ بازده داخلی این طرح ۲۱ درصد ارزی است. برآورد سود پروژه پس از بهره برداری در سال ۱۳۹۹، معادل ۱۲،۵۱۹ میلیارد ریال است.

دومین طرح الفین کنگان است با میزان سرمایه گذاری ۷۴۰ میلیون یورو، زمان آغاز: تیرماه ۱۳۹۷، زمان بهره برداری: خرداد ماه ۱۴۰۱؛ نرخ بازده داخلی طرح ۲۲ درصد ارزی، سود پروژه پس از بهره برداری از سال ۱۴۰۲ تا ۱۴۰۷ سرجمع ۹۹،۵۹۷ میلیارد ریال.

سومین طرح واحدهای پلیمری کنگان با میزان سرمایه گذاری ۱،۱۹۷ میلیون دلار است که هنوز آغاز نشده. زمان بهره برداری آن ۴۸ ماه پس از آغاز خواهد بود، همچنین تولیدات این طرح پلی اتیلن سبک و سنگین ۷۰۰،۰۰۰ تن، مونو اتیلن گلایکول ۵۰۰،۰۰۰ تن، دی اتیلن گلایکول ۵۰،۰۰۰ تن، تری اتیلن گلایکول : ۳/۴ هزار تن در سال است.

چهارمین طرحی که می توان بدان اشاره کرد، NGL ۳۱۰۰ و پتروشیمی دهلران است که سود پروژه بعد از بهره برداری از سال ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۷، در جمع ۲۰۰۶۶۹ میلیارد ریال خواهد بود.

طرح توسعه میدان نفتی آذر ازسوی شرکت مهندسی و توسعه سروک آذر، پنجمین طرح است که میزان سرمایه گذاری آن ۱،۴۱۹ میلیون یورو و درصد پیشرفت واقعی ۸۳،۷۷ درصد است. تولید آن نفت خام و گاز ترش و سود پروژه ۱۵۱،۶۳۷ میلیارد ریال خواهد بود.

طرح بعدی، پالایشگاه نفت ستاره خلیج فارس است. میزان سرمایه گذاری آن ۱,۴۱۹ میلیون یورو و درصد پیشرفت پروژه حدود ۹۶ درصد است و زمان بهره برداری آن سال ۹۸ تخمین زده شده است.

طرح پلی اتیلن پایین دست پتروشیمی دهلران نیز از طرح های صندوق است که پایین دست پتروشیمی دهلران، با ظرفیت دریافت ۶۵۰,۰۰۰ تن اتیلن جهت تولید پلی اتیلن می باشد.

طرح مخازن نفتی قشم نیز از طرح های سرمایه گذاری شده صندوق ها در جنوب است؛ این پروژه مشتمل بر ۱۱ مخزن با سقف شناور به ظرفیت ۵۴۰ هزار بشکه و ۲ مخزن به ظرفیت ۲۷۰ هزار بشکه در مجموع به ظرفیت ۶,۴۸۰,۰۰۰ بشکه به منظور ذخیره سازی نفت خام و میعانات گازی و تجهیزات مربوطه تعریف شده است.

این بخشی از طرح های صندوق است و همان طور که مشخصات این طرح ها نشان می دهد صندوق در پروژه هایی ورود کرده که همگی تقریباً در حوزه نفت و فرآورده های ناشی از آن است. بدان معنا که رویکرد صندوق ها، سرمایه گذاری پایدار است؛ افزون بر این، توسعه صنایع نفت گاز در پایین دستی و تولید فرآورده همسو با اقتصاد مقاومتی است.

با بهره برداری از پروژه های یاد شده رقم سودآوری سرمایه گذاری های صندوق از مبلغ ۳۰,۳۹۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۷ به ۱۵۲,۸۵۳ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۶ افزایش می یابد.

طبق آخرین صورت مالی حسابرسی شده که مربوط به سال مالی منتهی به اردیبهشت سال ۹۶ است، حجم دارایی های صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت در اردیبهشت ۹۶ حدود ۶۷ هزار و ۷۹۷ میلیارد تومان بوده است. بررسی جزئیات حجم دارایی های این صندوق ها نشان می دهد از مجموع کل دارایی این صندوق ها، ۱۴ هزار و ۶۵۳ میلیارد تومان آن مربوط به دارایی های شرکت های اصلی، ۲,۵ هزار میلیارد تومان آن مربوط به سرمایه گذاری در شرکت های فرعی، نزدیک به ۹۱ میلیارد تومان آن مربوط به سرمایه گذاری در املاک، ۳۴۱ میلیارد تومان آن مربوط به اوراق مشارکت، ۱,۷ هزار میلیارد تومان آن مربوط به تسهیلات اعطایی، ۲,۲ هزار میلیارد تومان آن مربوط به سپرده های بانکی و ۴۶ هزار میلیارد تومان آن مربوط به موجودی مواد و کالا، سرقفلی، سایر دارایی های مشهود و غیرمشهود است.^۱

^۱ جامعه خبری تحلیلی الف، کد مطلب: ۳۹۸۰۵۲۷۰۷۳

میزان فروش سالانه هلدینگ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان صنعت نفت طی سال های ۸۶ تا ۹۴	
سال مالی	حجم فروش سالانه (میلیارد تومان)
۱۳۹۴	۱۶۴۰۹
۱۳۹۳	۱۹۴۱۷
۱۳۹۲	۱۲۵۹۳
۱۳۹۱	۸۴۲۹
۱۳۹۰	۴۶۴۶
۱۳۸۹	۲۹۹۰
۱۳۸۸	۲۲۰۷
۱۳۸۷	۶۷۸
۱۳۸۶	۸۱۱

شکل ۴۰: میزان فروش سالانه هلدینگ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان صنعت نفت^۱

حجم دارایی صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت در سال مالی منتهی به اردیبهشت ۹۶	
عنوان	حجم دارایی (میلیارد تومان)
سرمایه گذاری در شرکت های اصلی	۱۴۶۵۳
سرمایه گذاری در شرکت های فرعی	۲۵۴۸
سرمایه گذاری در املاک	۹۱
اوراق مشارکت	۳۴۱
تسهیلات مالی اعطایی	۱۷۶۶
سپرده های بانکی	۲۳۵۳
حق بیمه دریافتی	۲۱۲
سایر دارایی ها (موجودی مواد و کالا، سرقفلی، سایر دارایی های مشهود و غیر مشهود)	۴۶۱۴۶
جمع کل دارایی ها	۶۷۷۹۷

شکل ۴۱: حجم دارایی صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه صنعت نفت در سال مالی منتهی به اردیبهشت ۹۶^۲

^۱ جامعه خبری تحلیلی الف، کد مطلب: ۳۹۸۰۵۲۷۰۷۳

^۲ جامعه خبری تحلیلی الف، کد مطلب: ۳۹۸۰۵۲۷۰۷۳

۵ - ۲ - ۵ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها

ترکیب پرتفوی صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها به صورت زیر است.

سال مالی ۹۵		سال مالی ۹۶		سال مالی ۹۷		شش ماهه ۹۸		شرح
درصد	میلیون ریال	درصد	میلیون ریال	درصد	میلیون ریال	درصد	میلیون ریال	
۶۷	۳۵۹۹۹۰	۵۸		۷۰	۴۹۵۶۹۶	۶۸	۵۷۶۶۰۴۱	سرمایه گذاری در شرکت های بورسی
۵	۲۹۳۴۸۵	۴		۴	۲۵۰۶۵۳	۶	۴۹۹۶۵۲	سرمایه گذاری در شرکت های خارج از بورس
۱۰	۵۲۵۲۵۴	۱۵		۱۶	۱۱۵۲۵۶۱	۱۵	۱۲۲۶۶۷۱	سرمایه گذاری در املاک
۱۸	۹۵۰۰۰۰	۲۳		۱۰	۷۳۱۲۶۳	۹	۷۷۰۳۱۴	اوراق مشارکت و سپرده های بانکی
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱۸۶۷۳۴	اوراق اختیار فروش طبیعی
۱۰۰	۵۳۶۸۷۲۹	۱۰۰	۵۶۳۹۲۸۹	۱۰۰	۷۰۹۱۴۷۳	۱۰۰	۸۴۴۹۴۱۲	جمع

شکل ۴۲: پرتفوی سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها^۱

یکی از نکاتی که در مورد سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی بانک ها مطرح است، سهم قابل توجه املاک و مستغلات در سبد سرمایه این صندوق است. با توجه به افزایش قابل توجه سرمایه گذاری این صندوق در بخش املاک که در سال ۹۸ به ۱۵ درصد رسیده است و عدم وجود مالیات بر عایدی املاک در کشور، می توان این نوع سرمایه گذاری را به نوعی غیر مولد و موجب افزایش بی رویه قیمت مسکن دانست. (البته فکر می کنم بررسی دقیق تری نیاز دارد و نمی توان به سادگی حکم کلی داد)

نحوه سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها

در مورد سرمایه گذاری صندوق کارکنان بانک ها اطلاعات روشنی وجود ندارد اما گزارش های حسابرسی و بازرسی شرکت سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها در سایت این شرکت موجود است. (اینجا)^۲

به علاوه، گزارش سامانه کدال نیز در مورد این شرکت قابل دسترسی است. (اینجا)

ترکیب سهامداران شرکت سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها به صورت زیر است:

^۱ نود اقتصادی، کد مطلب: ۲۱۲۷۲۴۵

^۲ شرکت سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها

اندیشکده اقتصاد مقاومتی – گزارش پروژه: بررسی وضعیت صندوق های بازنشستگی در کشور

سرمایه و سهامداران شرکت سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها

شرکت با سرمایه ۶۷۵۵ میلیارد ریال تاسیس شده و سرمایه فعلی شرکت ۶۰۰۰ میلیارد ریال است. ترکیب سهامداران شرکت به شرح زیر می باشد:

سهامدار	تعداد سهامدار	تعداد سهم	درصد
صندوق بازنشستگی کارکنان بانکها	۱	۳,۵۴۵,۸۴۵,۴۰۹	۵۹.۰۹۷
شرکت توسعه و مدیریت سرمایه صیا	۱	۱,۰۶۵,۴۴۶,۰۲۶	۱۷.۷۵۷
کارکنان بانک ملی	۵۰.۰۹۴	۱۹۹,۹۱۲,۶۴۲	۳.۳۳۱
کارکنان بانک تجارت	۱۸,۳۰۷	۱۱۵,۶۸۶,۰۲۸	۱.۹۳
کارکنان بانک صادرات	۱۶,۷۳۶	۹۳,۳۸۱,۳۹۰	۱.۵۶
سایرین	۱۳,۰۶۶	۸۶۹,۸۳۲,۳۳۳	۱۴.۵۰
کارکنان بانک کشاورزی	۶,۶۲۰	۶۳,۹۳۲,۹۶۲	۱.۰۶۵
کارکنان بانک رفاه	۹,۱۳۹	۳۷,۴۰۸,۳۳۹	۰.۶۶
کارکنان بانک ملت	۵,۳۳۹	۱۵,۸۷۵,۸۸۷	۰.۲۶۵
کارکنان بانک صنعت و معدن	۳۹۶	۱,۵۵۹,۴۴۳	۰.۰۲۶۰
انجمن بازنشستگان بانک رفاه کارکنان	۱۳۲	۴۹۳,۰۴۴	۰.۰۰۸۲۱
هیات موسسین	۱۳	۳۶۸,۱۹۷	۰.۰۰۶۱۴
کارکنان بانک توسعه صادرات	۲۹	۳۶۸,۵۰۰	۰.۰۰۴۴۸

شکل ۴۳: سهامداران شرکت سرمایه گذاری کارکنان بانک ها^۱

درآمدهای این شرکت سرمایه گذاری براساس اطلاعات منتشره در سامانه کدال در سال های ۹۷ و ۹۸ به صورت زیر بوده است (ارقام به میلیون ریال):

^۱ شرکت سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها

اندیشکده اقتصاد مقاومتی - گزارش پروژه: بررسی وضعیت صندوق های بازنشستگی در کشور

شرح	سال مالی منتهی به ۱۳۹۷/۰۹/۳۰	دوره ۱۲ ماهه منتهی به ۱۳۹۸/۰۹/۳۰
درآمد حاصل از سرمایه گذاری در سهام	۶۳۳,۸۶۲	۱,۰۸۱,۴۳۵
سود(زیان) حاصل از فروش سرمایه گذاری	۸۴۷,۱۳۷	۲,۳۹۷,۹۳۰
سود سپرده بانکی	۳۹۰,۴۱۹	۲۰۸,۵۳۶
سود(زیان) تعدیل ذخیره کاهش ارزش سرمایه گذاریهای کوتاه مدت	۸۱,۴۰۶	۰
سود(زیان) تعدیل ذخیره کاهش ارزش سرمایه گذاریهای بلند مدت	۰	۰
سود حاصل از سایر فعالیتها	۳,۸۳۸	۶۰,۹۳۳
جمع	۱,۸۵۶,۶۶۲	۲,۶۵۵,۸۱۳

شکل ۴۴: وضعیت سودآوری شرکت سرمایه‌گذاری صندوق بازنشستگی کارکنان بانک‌ها(وسکاب) در سال ۹۷ و ۹۸^۱

با توجه به وضعیت ترازنامه‌ای به نظر می‌رسد سودآوری شرکت در سال ۹۸ نسبت به ۹۷ رشد قابل توجهی داشته و حدوداً دو برابر شده‌است.

۵ - ۲ - ۶ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران

ترکیب پرتفوی سرمایه گذاری این صندوق در بازه سال های ۱۳۸۲ - ۱۳۸۵ به صورت زیر بوده است:

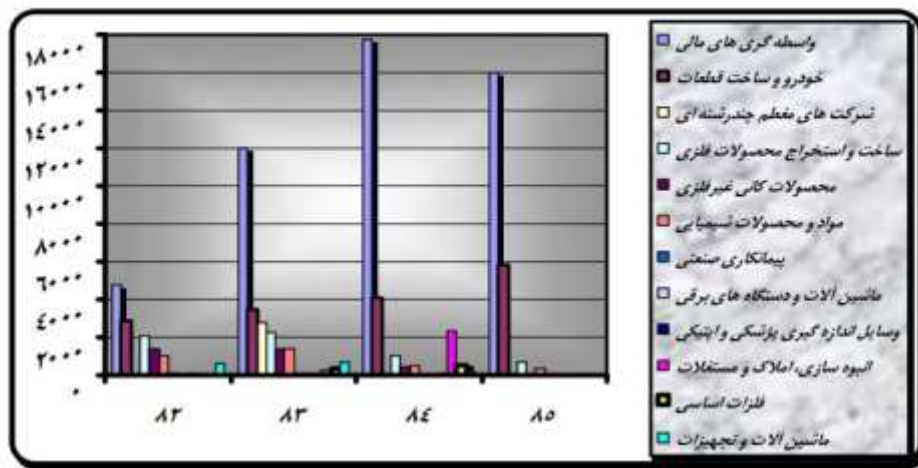
شرح/ سال	۸۲	درصد	۸۳	درصد	۸۴	درصد	۸۵	درصد
سهام شرکت‌های بورسی	۱۲۹۶۴	۵۱,۸۰	۲۴۸۵۶	۶۷,۴۰	۲۶۸۳۳	۶۶,۸۶	۲۲۸۹۴	۶۲,۲۳
سپرده‌های بلندمدت بانکی	۱۱۷۰۰	۴۶,۷۵	۱۱۷۰۰	۳۱,۷۳	۱۱۹۰۰	۲۹,۶۵	۱۱۹۰۰	۳۲,۳۵
اوراق قرضه	۲۹۵	۱,۱۸	۲۹۵	۰,۸	۲۹۵	۰,۷۴	۲۹۵	۰,۸
موجودی بانکی	۶۷	۰,۲۷	۲۷	۰,۰۷	۱۰۴	۰,۲۶	۱۶۹۹	۴,۶۲
سهام شرکت‌های غیر بورسی	۰	۰	۰	۰	۱۰۰۰	۲,۴۹	۰	۰
جمع کل	۲۵۰۲۶	۱۰۰	۳۶۸۷۸	۱۰۰	۴۰۱۳۲	۱۰۰	۳۶۷۸۹	۱۰۰

شکل ۴۵: ترکیب پرتفوی سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران

چنان که مشهود است، بیش از ۶۰ درصد از سرمایه گذاری این صندوق بازنشستگی در بورس اوراق بهادار است. پس از آن سپرده های بلند مدت بانکی بیشترین بخش از سبد سرمایه این صندوق را تشکیل می دهد که معادل بیش از ۳۰ درصد است. حدود ۵ درصد از سرمایه این صندوق نیز در سال ۸۵ به صورت موجودی بانکی بوده است.

علاوه بر آن، ترکیب شرکت های بورسی که مقصد سرمایه گذاری این صندوق بازنشستگی بوده اند، به شرح زیر است:

نمودار ۲. سهم هر یک از صنایع بورسی در جذب سرمایه های صندوق، طی سال های ۸۵-۱۳۸۲ (ارقام به میلیون ریال)

شکل ۴۶: نحوه توزیع سرمایه صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران در صنایع مختلف بورسی

از آن جا که بخش قابل توجهی (حدود ۳۰ درصد) از سرمایه گذاری این صندوق به صورت سپرده گذاری بانکی بلندمدت بوده است، بررسی میزان بازگشت سرمایه این بخش حائز اهمیت است. سود سپرده گذاری این صندوق در بانک، به شرح زیر بوده است:

جدول ۲. میزان نرخ سود بلندمدت بانکی صندوق، طی سال های (۱۳۸۲-۱۳۸۵)

نرخ سود قطعی	نرخ سود علی الحساب	سال				نام بانک
		۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۱۶/۹۹٪	۱۷٪	۱۷٪	۱۷٪	۱۷٪	۱۷٪	بانک ملی شعبه وحدت
۱۶/۹۹٪	۱۷٪	۱۷٪	۱۷٪	۱۷٪	۱۷٪	بانک ملی شعبه آفریقا

شکل ۴۷: نرخ سود بلند مدت بانکی صندوق طی سال های ۸۲ تا ۸۵

چنان که مشهود است، نرخ سود سپرده گذاری این صندوق در بانک در بازه مذکور ۱۷ درصد بوده است. در حالی که نرخ سود سپرده بانکی در برخی بانک های خصوصی در بازه مذکور بیش از این مقدار بوده است. به عنوان مثال سود سپرده بانک پارسیان در این بازه به شرح زیر بوده است:

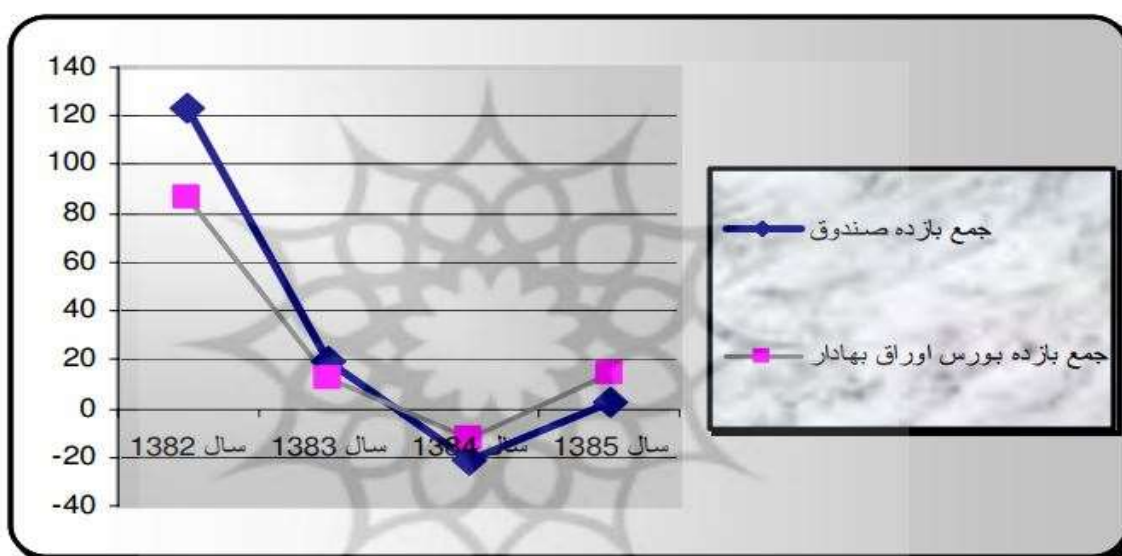
سود / سال	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵
نرخ سود علی الحساب	۱۷٪	۱۸٪	۱۷,۷٪	۱۶,۷٪
نرخ سود قطعی	۲۰٪	۲۰٪	۱۹٪	۱۸٪

شکل ۴۸: نرخ سود سپرده بلندمدت بانکی در یکی از بانک های خصوصی در مدت مذکور

بنابراین می توان گفت این صندوق در بخش سپرده های بانکی که ۳۰ درصد سرمایه صندوق را تشکیل می دهد، در بازه ۸۲ تا ۸۵ عملکرد بهینه ای نداشته است. مدیران صندوق اگر منابع مالی را در بانک دیگری سرمایه گذاری می کردند، سود بیشتری را می توانستند کسب نمایند. بنابراین عملکرد صندوق در مورد حدود یک سوم دارایی ها مناسب نبوده است.

از طرفی، برای بررسی قابل قبول بودن بازده سرمایه گذاری های بورسی این صندوق می توان بازده سرمایه گذاری این صندوق را با بازده کل بازار بورس مقایسه نمود. نتایج مقایسه برای سال ۸۲ تا ۸۵ به صورت جدول زیر است:

نمودار ۳. میزان جمع بازده های صندوق و بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵ (بازده ها به درصد)

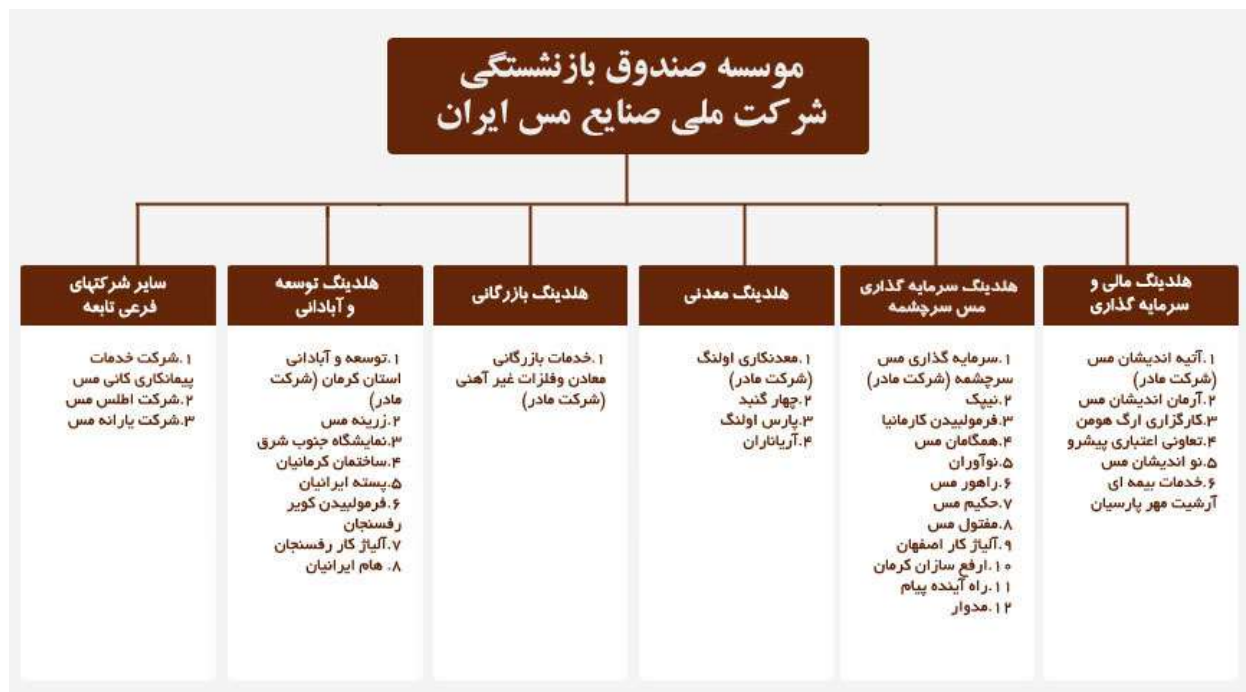

شکل ۴۹: مقایسه بازده سرمایه گذاری صندوق در بورس با بازده کل بورس

بنابر این جدول می توان گفت عملکرد صندوق در سرمایه گذاری در بورس قابل قبول بوده است. (اگر داده های جدیدتر پیدا کردیم، باید اضافه کنیم)

۵ - ۲ - ۷ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی صنایع مس ایران

ساختار سرمایه گذاری این صندوق از چندین هلدینگ و شرکت های زیرمجموعه صندوق تشکیل شده است که به صورت جدول زیر هستند:

شکل ۵۰: هلدینگ های زیرمجموعه صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران^۱

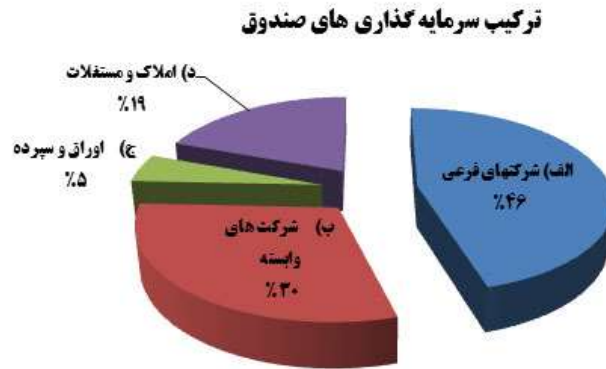
ترکیب سرمایه گذاری های این صندوق به صورت زیر است:

شرکت های فرعی: منظور تمامی شرکت هایی است که میزان سهم مجموعه صندوق بازنشستگی مس در این شرکت ها بنحوی است که اعمال کنترل مالی و مدیریتی از جانب صندوق یا هلدینگ های تابعه آن وجود دارد.

شرکت های وابسته: منظور سهام شرکت هایی است که سهام مجموعه صندوق بازنشستگی مس در این شرکت ها بشکلی است که حداکثر ۱ یا ۲ کرسی هیأت مدیره از جانب صندوق بازنشستگی در این شرکت ها وجود دارد و هیچ گونه قدرت اعمال کنترل مالی و مدیریتی از جانب صندوق در این شرکت ها وجود ندارد.^۲

^۱ صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران

^۲ صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران

شکل ۵۱: ترکیب سرمایه گذاری های صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران

بازده سرمایه گذاری این صندوق بازنشستگی بنابر اعلام خود صندوق در سال های ۱۳۹۰، ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ به شرح زیر بوده است:

شکل ۵۲: بازده سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران در سال های ۹۰، ۹۱ و ۹۲

۵ - ۲ - ۸ سرمایه گذاری صندوق آینده ساز

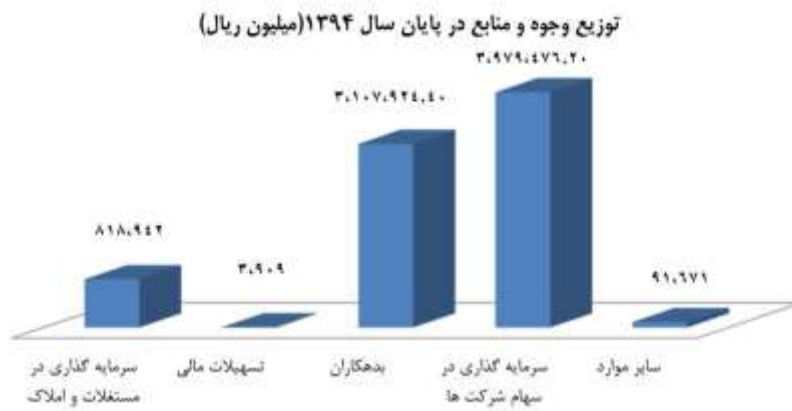
سیاست های سرمایه گذاری صندوق آینده ساز به شرح زیر است:

- ۱ - نگهداری ۲۵٪ دارایی های صندوق به صورت سپرده بانکی در چارچوب مفاد ماده ۲۳ اساسنامه
- ۲ - مشارکت و سرمایه گذاری در سهام شرکت ها تا سقف ۱۰٪ در چارچوب مفاد ماده ۲۴ اساسنامه
- ۳ - تنوع بخشی در سرمایه گذاری ها به منظور کاهش ریسک و افزایش سرعت نقد شوندگی سرمایه گذاری ها
- ۴ - سرمایه گذاری در بخش هایی که حداقل سود آوری آنها بیش از سود سپرده بلند مدت بانکی باشد
- ۵ - مشارکت با سرمایه گذاران بالقوه در پروژه های ساختمانی صندوق در جزیره کیش

۶- در راستای اجرای مفاد ۲۴ اساسنامه، سیاست خروج از شرکت داری از اولویت های صندوق می باشد که در همین راستا سیاست فروش سهام شرکت ها در زمره برنامه عملیاتی سال ۹۴ صندوق قرار دارد.

۷- در راستای مفاد ۲۳ اساسنامه صندوق و به منظور فراهم نمودن منابع مالی لازم جهت سپرده گذاری نزد سیستم بانکی، کاهش حجم سرمایه گذاری در بخش ساختمان و مسکن مد نظر صندوق می باشد.^۱

پرتفوی سرمایه گذاری صندوق آینده ساز به شکل زیر است: (براساس گزارش هیئت امنا به شورای عالی در مورد عملکرد سال ۹۴)

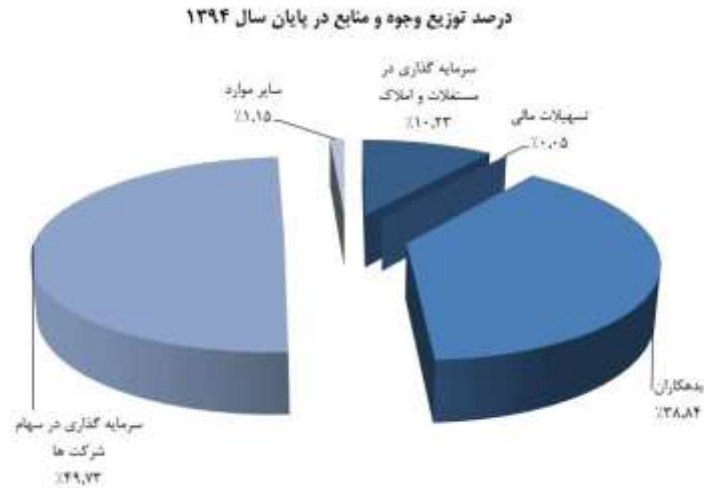

شکل ۵۳: توزیع وجوه و منابع صندوق آینده ساز در سال ۹۴

^۱ صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز

^۲ صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز

شکل ۵۴: درصد توزیع وجوه و منابع صندوق آینده ساز

بنابر گزارش صندوق در سال ۹۴، رشد وجوه و منابع این صندوق در فاصله سال ۸۳ تا ۹۴ به شکل زیر بوده است:

شکل ۵۵: رشد منابع و وجوه صندوق بازنشستگی آینده ساز

نحوه رشد درآمدها و هزینه های این صندوق نیز به شکل زیر بوده است:

شکل ۵۶: نحوه رشد درآمدها و هزینه های صندوق بازنشستگی آینده ساز

۵ - ۲ - ۹ سرمایه گذاری صندوق بازنشستگی هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما)

بهزاد مظاهری رئیس اسبق سازمان هواپیمایی کشوری: هم‌اکنون ایران ایر ماهانه ۴۰ میلیارد تومان حقوق بازنشستگان را پرداخت می‌کند این در حالی است که هدف از تأسیس صندوق بازنشستگی هما این بود که حقوق بازنشستگان در این صندوق ریخته شود و با سرمایه‌گذاری بتوانند به درآمدزایی برسند و در نهایت حقوق بازنشستگان با این درآمدها پرداخت شود اما در این سال‌ها به دلیل عدم مدیریت، این پول حیف و میل شد و امروز پولی در کار نیست؛ و در شرایط فعلی ایران ایر مجبور است از درآمد خودش پول بازنشستگان را تأمین کند. در حال حاضر صندوق بازنشستگی هما، هواپیمای چابهار را دارد که به نظر نمی‌رسد سودده باشد و از سوی دیگر جز حدود ۱۳۰ آپارتمان چیز دیگری ندارد چراکه متأسفانه آن قسمت‌هایی که در گذشته سودده بودند یا فروخته و یا واگذار شد.

۵ - ۳ جمع بندی: نحوه سرمایه گذاری صندوق های بازنشستگی کشور

نحوه سرمایه گذاری	نام صندوق یا سازمان بیمه ای
بخش عمده سرمایه گذاری ها به عنوان سهام بوده است اما از این محل نیز عایدی بسیار اندکی نصیب سازمان تامین اجتماعی شده است. سود ۲ یا ۴ درصدی شستا در مقابل سودهای رایج بازار بورس واقعا عجیب است!	سازمان تامین اجتماعی

^۱ پایگاه خبری تحلیلی صنعت حمل و نقل (تین نیوز)، کد مطلب: ۱۸۸۴۸۴

<p>باید دید آیا عرضه سهام شستا در بورس می تواند وضعیت را بهتر نماید یا خیر. اگرچه از این مساله نیز انتظار معجزه نمی توان داشت.</p>	
	<p>سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح</p>
<p>۶۰ درصد از سرمایه گذاری ها در شرکت های بورسی - ۲۸ درصد سپرده بانکی - بازده کل صندوق در همه بازه به غیر از سال ۸۷ و ۹۳ مثبت بوده اما در بازه ۸۹ تا ۹۲ وضعیت بهتری داشته است - بازده املاک و مستغلات خوب بوده است اما با اجرای مالیات بر عایدی املاک احتمالا سودآوری این بخش کاهش می یابد - درصد سرمایه گذاری در املاک ناچیز بوده که به نظر مطلوب است - بدهی فزاینده دولت منابع سرمایه گذاری این صندوق را تهدید می کند</p>	<p>صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر</p>
<p>۵۷ درصد سرمایه گذاری غیربورسی، ۲۵ درصد بورسی و ۱۸ درصد فرابورسی - از ۱۶ هزار میلیارد تومان دارایی صندوق ۱۰ هزار میلیارد تومان در بورس (به گفته معاون اقتصادی و سرمایه گذاری صندوق)</p>	<p>صندوق بازنشستگی کشوری</p>
<p>-</p>	<p>صندوق بازنشستگی کارکنان فولاد ایران</p>
<p>متاسفانه داده های بروز یافت نشد - در سال ۸۵، ۶۲ درصد در شرکت های بورسی، ۳۲ درصد سپرده بانکی و حدود ۴ درصد نیز موجودی بانکی و مقدار کمی نیز موارد دیگر سرمایه گذاری نموده است. بازده بورسی به نظر خوب بوده است اما بازده سپرده گذاری در بانک مطلوب نیست و با سرمایه گذاری در بانک های خصوصی مناسب تر می توانست عایدی بیشتری نصیب صندوق گردد</p>	<p>صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران</p>
<p>-</p>	<p>صندوق بازنشستگی سازمان بنادر و دریانوردی</p>
<p>پرتفوی شامل ۵۰ درصد سهام شرکت ها، ۱۰ درصد املاک و مستغلات، ۳۸ درصد بدهکاران و ۲ درصد</p>	<p>صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز</p>

سایر موارد- بنابر گزارش خود صندوق در سال ۹۴، حدوداً از سال ۸۸ تا ۹۴ درآمدهای صندوق با سرعتی بیش از هزینه ها رشد کرده و منابع مالی قابل توجهی را برای صندوق ایجاد نموده است.	
-	صندوق بازنشستگی شهرداری تهران
	صندوق حمایت و کلا و کارگشایان دادگستری
دارایی ها در اردیبهشت ۹۶ حدود ۶۷ هزار میلیارد تومان- از این میزان ۱۴ هزار میلیارد در شرکت های اصلی، ۲,۵ هزار میلیارد در شرکت های فرعی و بقیه در بخش املاک، اوراق مشارکت، تسهیلات اعطایی، سپرده های بانکی و موجودی مواد، کالا و ... است.	صندوق بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت
حدود ۶۸ درصد از دارایی ها در شرکت های بورسی، ۶ درصد شرکت های غیر بورسی، ۱۵ درصد در املاک، ۹ درصد اوراق مشارکت و سپرده بانکی و ۲ درصد اوراق اختیار فروش طبعی	صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها
بازده سرمایه گذاری بنابر اعلام خود صندوق در سال ۹۰ تا ۹۲ به ترتیب ۲۸، ۲۷ و ۲۵ درصد بوده است- ۴۶ درصد سرمایه در شرکت های فرعی، ۳۰ درصد در شرکت های وابسته، ۱۹ درصد در املاک و مستغلات و ۵ درصد به صورت اوراق و سپرده بوده است.	صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران
-	صندوق بازنشستگی مستخدمین وزارت اطلاعات ایران
-	صندوق بازنشستگی بانک مرکزی ایران
تنها سرمایه های صندوق هواپیمایی چابهار که ظاهراً سودده نیست و حدود ۱۳۰ آپارتمان-حقوق بازنشستگی ماهانه ۴۰ میلیارد تومان توسط ایران ایر پرداخت می شود	صندوق بازنشستگی هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما)
-	صندوق بازنشستگی کارکنان صدا و سیما
-	صندوق بازنشستگی بیمه ایران

فصل شش) عوامل بحرانی شدن وضعیت صندوق های بازنشستگی کشور

۶ - ۱ مقدمه

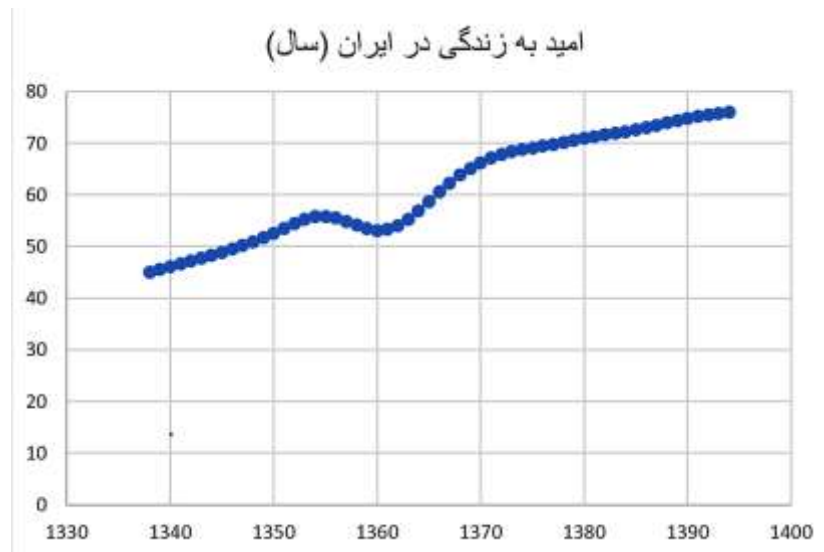
امروزه بر کسی پوشیده نیست که صندوق های بازنشستگی کشور به وضعیت بحرانی رسیده اند. علاوه بر کارشناسان و دلسوزان، مسئولین ذیربط نیز اغلب اذعان دارند که صندوق های بازنشستگی قادر به تامین هزینه های خود نیستند و اغلب با فروش دارایی های سرمایه ای خود، کمک های دولتی یا وابستگی به سازمان مربوطه توانسته اند به حیات خود ادامه دهند. با تداوم روند فعلی و عدم انجام اقدامات قابل توجه در زمینه اصلاحات کوتاه مدت و بلند مدت صندوق ها، در آینده نزدیک شاهد بحرانی به مراتب وسیع تر از امروز در نظام بازنشستگی کشور خواهیم بود. بحرانی که با توجه به حجم گردش مالی بسیار بالای صندوق های بازنشستگی، می تواند به خودی خود مسبب بحران اقتصادی و ضربات مهلکی بر پیکر اقتصاد کشور باشد.

۶ - ۲ بررسی تک تک عوامل بحرانی شدن وضعیت صندوق های بازنشستگی

عوامل مختلفی باعث ایجاد بحران در صندوق های بازنشستگی شده است. این عوامل ناشی از خلا های قانونی، ناکارآمدی های تشکیلاتی، مشکلات جمعیتی و ... هستند. با بررسی تک به تک این موارد و اولویت بندی آن ها براساس موارد ذکر شده در بخش های قبلی می توان مسیر اصلاح نظام بازنشستگی کشور را آغاز نمود.

۶ - ۲ - ۱ افزایش سن امید به زندگی

افزایش سن امید به زندگی اگرچه به طور کلی یک دستاورد مثبت برای هر کشور است و عاملی است که نشان می دهد کشور در ابعاد بهداشتی، درمانی، اقتصادی و ... پیشرفت داشته است. اما از طرفی، افزایش امید به زندگی باعث افزایش میانگین سنی جامعه، کاهش نسبت پشتیبانی صندوق های بازنشستگی و در نتیجه افزایش فشارهای مالی بر نظامات بازنشستگی می شود. توضیحات مربوط به افزایش نسبت پشتیبانی در بخش های قبل آمده است. امید به زندگی ایرانیان بنابر آمارهای موجود از حدود ۵۲ سال در سال ۱۳۵۷ به ۷۵ سال در سال ۱۳۹۵ رسیده است. به بیان واضح تر، اگر سن بازنشستگی را به صورت ثابت معادل ۶۰ سال در نظر بگیریم، در سال ۵۷ یک فرد به صورت میانگین پس از بازنشستگی به اندازه ۰ سال! از حقوق مستمری استفاده می نمود اما در سال ۹۵ یک فرد بازنشسته حدود ۱۵ سال از حقوق مستمری استفاده می نماید.

شکل ۵۷: رشد شاخص امید به زندگی در ایران^۱

افزایش سن امید به زندگی می تواند فشار قابل توجهی را به منابع صندوق بازنشستگی وارد نماید. با این حال افزایش امید به زندگی فرایندی طبیعی است که در کشورهای مختلف در اثر عوامل مختلفی چون رشد تکنولوژی و افزایش سطح بهداشت رخ می دهد. اما یکی از راهکارهای خنثی سازی اثر این پارامتر، افزایش سن اشتغال به طرق مختلف است که امروزه در بسیاری از کشورهای جهان نیز در دستور کار قرار گرفته و یا اجرا شده است. در واقع باید تناسبی منطقی میان سن امید به زندگی و سن اشتغال و بازنشستگی ایجاد نمود. حال ایجاد تاخیر در بازنشستگی افراد می تواند به صورت قانونی و اجباری صورت گیرد و یا با وضع مشوق هایی افراد به اشتغال ترغیب شوند. اگرچه این راهکار نیز مزایا و معایبی داشته و از معایب آن می توان به اشغال شدن فرصت های اشتغال توسط بازنشستگان و عدم امکان ورود جوانان به بازار کار اشاره نمود.

۶-۲-۲ عدم سرمایه گذاری درست منابع صندوق ها

هر صندوق بازنشستگی مانند یک انسان دوران جوانی و پیری دارد. در دوران جوانی و اوایل شکل گیری صندوق، نسبت حمایت بالا است و منابع مالی قابل توجهی به سمت صندوق سرازیر می شود. با افزایش سن صندوق و به اصطلاح بالغ شدن صندوق بازنشستگی، به تدریج نسبت کسورات پرداختی به صندوق به مستمری های دریافتی از آن کاهش می یابد. در این جاست که صندوق می تواند از سرمایه گذاری های خود در دوران جوانی برای پرداخت مستمری جمعیت قابل توجه بازنشستگان استفاده کند. اما در صورت عدم سرمایه گذاری درست در زمان

^۱ سایت ویرگول (دو هفته نامه دانشجویی داد)

جوانی، پرداخت مستمری ها صندوق را به وضعیت کسری بودجه، بحران مالی و در نهایت ورشکستگی خواهد رساند. در نهایت با ورشکستگی صندوق، دولت به ناچار باید از منابع عمومی حقوق بازنشستگان را تامین نماید.

۶-۲-۳ دخالت دولت در مدیریت صندوق ها؟

دوگانه ای که توسط بسیاری از رسانه ها مطرح می شود دخالت یا عدم دخالت دولت در مدیریت صندوق ها است. از طرفی با واگذاری مدیریت صندوق ها به هیئات مدیره استقلال صندوق حفظ می شود و شاید در مواردی باعث بازدهی بیشتر سرمایه گذاری ها و مدیریت منابع شود اما از طرفی وضعیت کنونی صندوق ها کاملا غیرشفاف بوده و بازدهی سرمایه گذاری های آن ها نیز در مجموع وضعیت خوبی ندارد. از طرفی در صورت وجود هرگونه کاستی در وضعیت صندوق ها این دولت است که باید همه مستمری ها را از منابع بیت المال بپردازد. لذا به نظر می رسد نظارت صحیح دولت بر عملکرد این صندوق ها خصوصا نحوه سرمایه گذاری منابع راهکار بهتری باشد.

۶-۲-۴ عدم ثبات سیاستگذاری ها و تغییرات آن ها با تغییر دولت (فرادولتی نبودن)

مانند بسیاری از حوزه های دیگر، با تغییر دولت ها، نحوه سیاستگذاری و رفتار دولت با صندوق های بازنشستگی تغییر می کند. با توجه به این که صندوق های بازنشستگی خصوصا در امر سرمایه گذاری باید بتوانند به صورت کاملا بلند مدت عمل کنند و تا حدودی از آینده خود مطمئن باشند، تغییرات ناگهانی تصمیمات دولت ها می تواند سرمایه گذاری های آن ها را به خطر اندازد و صندوق ها را به سرمایه گذاری های نامناسب وادار کند. با این وجود اصلاح این مساله که تنها در صندوق های بازنشستگی مطرح نیست و مساله ای همه جایی محسوب می شود، قطعاً مسیر آسانی ندارد و به نظر نمی رسد راهکار عاجل و موثری برای آن وجود داشته باشد.

۶-۲-۵ مزایای بیمه ای مختلف و لزوم بررسی تک تک آن ها

سید تقی نوربخش، مدیر عامل سازمان تامین اجتماعی گفت: سازمان تامین اجتماعی ۱۷ مزیت بیمه ای و یک مزیت درمانی دارد و این ۱۸ مزیت را به تقریباً نیمی از کشور ارائه می کند.

۶-۲-۶ بدهی های دولت به نظام بازنشستگی

میزان بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی از حدود ۵۰ هزار میلیارد تومان در شهریورماه سال ۹۲ به ۱۶۰ هزار میلیارد تومان تا بهمن ماه سال ۱۳۹۷ رسیده است.^۲

^۱ انجمن صنفی مدیران رسانه (میرنا)، کد مطلب: ۹۲۴۷

^۲ روزنامه فرهیختگان، کد مطلب: ۳۵۳۲۵

تحمیل بدهی های سنگین به صندوق ها، آن ها را با بحران مالی مواجه می کند و حتی در بسیاری موارد صندوق ها مجبورند برای ایفای تعهدات خود به دریافت تسهیلات بانکی و پرداخت سود آن ها روی آورند. ادامه این روند قدم به قدم صندوق ها را به ورشکستگی می کشاند. به علاوه، بسیاری از تعهدات دولت به صورتی به صندوق ها پرداخت می شود که نه تنها مشکلی از آن ها حل نمی کند، بلکه بر مشکلاتشان می افزاید. که از این میان می توان به واگذاری بنگاه های ورشکسته و شرکت های زیان ده اشاره نمود.

۶ - ۲ - ۷ فشار مالی ناشی از بیمه سلامت

ارائه خدمات بیمه ای در ایران همراه با بیمه بازنشستگی انجام می شود و این خدمات که در بسیاری از موارد هزینه هایی گزاف و بی مورد نیز بر مردم و دولت ها تحمیل می کند، فشارها را بر نظام بازنشستگی افزایش می دهد.

بخش قابل توجهی از هزینه های نظام بازنشستگی مربوط به بخش بهداشت و درمان است. به عنوان مثال نوربخش مدیرعامل سازمان تامین اجتماعی، در شهریور ماه ۹۶ گفته بود که این صندوق سالانه ۱۲ میلیارد دلار برای بازنشستگی و حدود ۵ میلیارد دلار برای هزینه درمان پرداخت می کند.^۱

۶ - ۲ - ۸ محاسبه مستمری براساس حق بیمه ۲ سال آخر

هم اکنون مستمری بازنشستگان تقریباً در همه صندوق های بازنشستگی براساس حق بیمه پرداختی کارمندان در دو سال آخر اشتغالشان محاسبه و پرداخت می شود. از این رو شاغلان بسیاری تا پیش از دو سال آخر خدمت، حق بیمه حداقلی پرداخت می نمایند و تنها در دو سال آخر اقدام به افزایش حق بیمه پرداختی نموده و از مستمری بیشتری برخوردار می شوند. این یکی از خلا های قانونی مهم موجود در قانون محاسبه مستمری است که اقدامات نافرجامی نیز در جهت اصلاح آن انجام شده است.

۶ - ۲ - ۹ تحمیل قوانین مختلف بر صندوق ها^۲

در موارد متعددی، دولت و نمایندگان مجلس با تحمیل قوانینی بر صندوق های بازنشستگی، تعهدات جدیدی برای این صندوق ها ایجاد نموده اند. اگرچه بسیاری از این قوانین فاقد مشکل بنیادین بوده و تصویب آن ها عادلانه بوده است، اما نحوه اجرای آن ها به گونه ای بوده است که زمینه ساز بحران برای صندوق ها شده است. به عنوان

^۱ خبرگزاری تسنیم، کد مطلب: ۱۶۳۷۶۴۲

^۲ روزنامه اطلاعات، کد مطلب: ۹۰۴۳۳

^۳ هفته نامه تجارت فردا، کد مطلب: ۳۲۰۵۲

مثال برخی از این موارد توسط نمایندگان تصویب شده و محل تامین بودجه آن نیز تعیین شده است. اما دولت از پرداخت بودجه لازم از محل تعیین شده سر باز زده است. از میان این قوانین می توان به موارد زیر اشاره نمود:

۶-۲-۹-۱ بازنشستگی پیش از موعد

بسیاری از کارمندان دولت می توانند تحت شرایطی پیش از موعد مقرر بازنشسته شوند. این مساله ضمن کاهش میانگین سن بازنشستگی در کشور، فشارهای زیادی را بر صندوق بازنشستگی تحمیل می کند که در بسیاری از موارد ضرورتی ندارد. مشخصا هرچه فردی زودتر بازنشسته شود، سال هایی که حق بیمه پرداخت می کند کاهش یافته و از طرفی سال های دریافت مستمری توسط وی افزایش می یابد.

۶-۲-۹-۲ مشاغل سخت و زیان آور^۱

اساس قائل شدن این امتیاز برای برخی مشاغل است که عده ای بر اثر مشاغل سخت و زیان آور دچار مشکلات جسمانی و در اغلب موارد کاهش عمر مفید کاری و حتی مرگ زودرس می شوند. برای چنین افرادی که معمولا سال های کمتری می توانند از مستمری بازنشستگی استفاده نمایند و در واقع میانگین امید به زندگی پایین تری نسبت به متوسط جامعه دارند، شایسته است که سن بازنشستگی کاهش یابد تا قوانین به عدالت نزدیک تر شود. اما شمول مشاغل سخت و زیان آور تا حدی به صورت بی رویه گسترش یافته است که امروزه حتی خبرنگاری نیز در دسته مشاغل سخت و زیان آور جای می گیرد!

در مجموع حدود ۹۸ درصد از بازنشستگان مشاغل سخت و زیان آور را مردان تشکیل می دهند. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بررسی وضعیت بازنشستگی مردان در مشاغل سخت و زیان آور از اولویت بیشتری برخوردار است.

در تعریف مشاغل سخت و زیان آور آمده است:

«کارهای سخت و زیان آور کارهایی است که در آنها عوامل فیزیکی، شیمیایی، مکانیکی و بیولوژیکی محیط کار، غیر استاندارد بوده و در اثر اشتغال کارگر، تنشی به مراتب بالاتر از ظرفیت های طبیعی (جسمی و روانی) در وی ایجاد گردد که نتیجه آن بیماری شغلی و عوارض ناشی از آن بوده و بتوان با به کارگیری تمهیدات فنی، مهندسی، بهداشتی و ایمنی و غیره، صفت سخت و زیان آور بودن را از آن مشاغل کاهش داد یا حذف نمود» (بند الف قانون اصلاح تبصره ۲ الحاقی ماده ۷۶ مصوب ۱۳۸۰/۷/۱۴).

مشاغل سخت به دو گروه تقسیم می شوند:

^۱ سازمان تامین اجتماعی، کدمطلب: ۲۷۷۰۵۱

گروه اولی که مشاغل گروه «الف» نامیده می شوند، مشاغلی هستند که ماهیتاً سخت و زیان آور نیستند، اما صفت سخت و زیان آوری با ماهیت آنها وابستگی دارد و می توان با بکارگیری تمهیدات بهداشتی و ایمنی و همچنین تدابیر فنی مناسب توسط کارفرما، سخت و زیان آور بودن این مشاغل را حذف کرد. در این مشاغل کارفرمایان کارگاه های دایر مکلفند ظرف دو سال از تاریخ ابلاغ تصمیم قطعی کمیته یا شورا حسب مورد نسبت به سالم سازی، کاهش آلاینده ها، ایمن سازی عوامل و شرایط محیط کار مطابق حد مجاز و استانداردهای مشخص شده در قانون کار و آیین نامه های مربوط (مصوب شورای عالی حفاظت فنی) و سایر قوانین موضوعه در این زمینه تا حذف صفت سخت و زیان آور اقدام کنند.

گروه دومی که مشاغل گروه «ب» نام دارند، مشاغلی هستند که ذاتاً سخت و زیان آور محسوب می شوند و با به کار بردن تمهیدات بهداشتی، بازهم شغل سخت و زیان آور هستند. در خصوص مشاغل گروه «ب» تماس و یا کار مستمر در گروه های موردنظر ملاک بوده لذا مشاغل مدیریتی، سرپرستی، پشتیبانی، خدماتی، اداری، کارشناسی، نظارتی و نظایر آن ها که استمرار فعالیت فرد در خارج از محل فعالیت و شرح شغل مشمولین گروه «ب» مشاغل سخت و زیان آور است، از شمول گروه مذکور خارج است. به طور مثال، در مورد کار در معادن، صرفاً کارکنانی که مستقیماً در معادن مشغول فعالیت هستند مشمول گروه ب خواهند بود و اشخاصی که به دلیل ماهیت شغل به طور محدود و یا به دلیل سرکشی به طور موقت یا ساعتی به این مکان ها مراجعه می کنند، مشمول این ضوابط نخواهند بود. پیش از این تشخیص مشاغل گروه «ب» به عهده کمیته های پیشبینی شده در آیین نامه اجرایی بود و این موضوع موجب اعمال سلیقه در مشاغل گروه ب می شد و به همین دلیل بیش از ۱۲۰۰ شغل در کمیته ها به عنوان مشاغل گروه «ب» رأی داده شده بود. اما پس از بررسی های لازم در سیزده گروه شغلی احصا و در تاریخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۷ به تصویب شورای عالی حفاظت فنی رسید تا از این به بعد کمیته های بدوی ادارات تعاون، کار و رفاه اجتماعی استانها طبق معیارهای مشخص شده و دستورالعمل واحد در خصوص درخواست بیمه شدگان برای بازنشستگی بر اساس مشاغل سخت و زیان آور تصمیم گیری کنند. بجز کارهای در معرض پرتوهای یونساز و مواد رادیواکتیو به تشخیص سازمان انرژی اتمی که مشمول قانون حفاظت در برابر اشعه مصوب مورخ بیستم فروردین ماه ۱۳۶۸ مجلس شورای اسلامی و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوطه قرار می گیرند، فعالیت های گروه (ب) به شرح ذیل هستند:

- ۱- کار در معادن اعم از تحت الارضی یا سطح الارضی که ایجاب می کند کارگر در تونل ها و راهروهای سرپوشیده به استخراج بپردازد؛
- ب ۱-۱- کار استخراج شامل جدا کردن یا منفجر ساختن مواد از سطح کار، حمل مواد عملیات مربوط به انفجار، اداره تاسیسات آب و برق در داخل معدن و به طور کلی هرگونه مباشرت و نظارتی که ایجاب نماید کارگر در تونل ها، راهروها یا میله های معدن انجام وظیفه نماید، می باشد؛

- ۲- کار در حفر قنوات، چاه ها، فاضلاب ها، تونل های زیرزمینی و مخازن سر بسته؛
- ۳- تخلیه و حمل مواد مذاب از کوره های مشغول به کار و کار مستمر در مجاورت کوره های ذوب به نحوی که کارگر در معرض مستقیم حرارت یا بخارات زیان آور متصاعد از کوره باشد؛
- ۴- کارگری که مستقیماً و مستمراً در امر تولید در کارگاه های دباغی، سالامبورسازی و روده پاک کنی اشتغال دارد و کار مستمر در گندآبروها - جمع آوری، حمل و دفن و بازیافت زباله به صورت غیرمکانیزه؛
- ۵- کارگری که مستمراً به امر جمع آوری و انتقال، انبار کردن کود (نظافت مستمر طولیه، اصطبل، سالن های پرورش طیور) در واحدهای دامداری و طیور اشتغال دارد؛
- ۶- کار مستمر و مداوم در فضای باز و در ارتفاع بیش از ۵ متر از سطح مبنا روی دکل ها، اتاقک های متحرک، داربست ها و اسکلت ها.
- ۷- کار مداوم روی خطوط و پست های انتقال برق با فشار شصت و سه کیلوولت و بالاتر؛
- ۸- مشاغل شنپاشی، پخت آسفالت دستی، قیرپاشی و مالچ پاشی؛
- ۹- کار در محل های با فشار محیط غیرمعمول از قبیل غواصی؛
- ۱۰- کار مستمر در محیط هایی با فشار صوتی بسیار بالا که امکان کنترل یا حذف آن در محیط با حفاظت از دستگاه شنوایی با وسایل حفاظت فردی امکانپذیر نیست؛
- ۱۱- کار در امور سمپاشی باغ ها و اشجار و مزارع و ضدعفونی اماکن و طولیه ها و آشیانه های مرغداری در زمان سمپاشی؛
- ۱۲- کارگری که مستقیماً در امر تولید و ترکیب سموم و حشره کش ها در زمان انجام کار اشتغال دارد؛
- ۱۳- کار با وسایل دارای ارتعاش که با وجود رعایت مقررات حفاظت فنی و ایمنی در حد غیرمعمول باشد و برای سلامتی کارگر زیان آور باشد. همچنین در آئین نامه مشاغل سخت و زیان آور علاوه بر تعیین نحوه فعالیت کمیته های استانی و جایگاه شورای عالی حفاظت فنی، از ۳ گروه شغلی شامل شاغلین در زندانها و ندامتگاه ها که مستقیماً با زندانیان در ارتباط هستند، شاغلین در مراکز روان درمانی که مستقیماً با بیماران روانی در ارتباط هستند و خبرنگاران به عنوان مشاغل سخت و زیان آور نام برده شده است. طبق قانون اصلاح تبصره ۲ الحاقی ماده ۷۶ و قانون تفسیر جزء ۱ بند ب آن، بیمه شدگانی که در مشاغل سخت و زیان آور اشتغال به کار داشته اند، به یکی از حالات زیر می توانند از مزایای بازنشستگی وفق قانون مذکور بهره مند شوند:
- الف- افرادی که حداقل ۲۰ سال متوالی یا ۲۵ سال متناوب به کارهای سخت و زیان آور (مخل سلامت) اشتغال داشته باشند و حق بیمه مدت مزبور را به صندوق پرداخته باشند، می توانند تقاضای بازنشستگی کنند.

- ب - کسانی که فاقد شرط سابقه مقرر در بند الف باشند، در صورتی که حداقل یک سال سابقه پرداخت حق بیمه در کارهای سخت و زیان آور داشته و مجموع سوابق اصلی و ارفاقی آنان به حد نصاب شرایط مقرر در ماده ۷۶ قانون تامین اجتماعی و تبصره های ذیل آن (به استثنای تبصره ۲) برسد، می توانند طبق این مقررات بازنشسته شوند.

جدول ۱-۲: توزیع فراوانی و میزان شاخص های بیمه ای بازنشستگان مشاغل سخت و زیان آور به تفکیک نوع

نوع بازنشستگی	جنسیت	تعداد	درصد	درصد از کل	میانگین سن برقراری	میانگین سن فعلی	میانگین مجموع سابقه	میانگین مستمری	میانگین دستمزد
طبق قانون اصلاح تبصره ۲ الحاقی ماده ۷۶ (با سوابق متوالی یا متناوب)	مرد	۲۲۳،۹۴۳	۹۸/۴٪	۶۰/۷٪	۴۷/۶	۵۷/۳	۳۳/۷	۲۴،۳۵۰،۱۱۰	۸،۳۴۰،۰۶۸
	زن	۳،۷۱۶	۱/۶٪	۱/۰٪	۴۶/۸	۵۵/۸	۳۳/۱	۱۸،۹۳۹،۳۳۹	۶،۷۳۳،۹۵۶
	کل	۲۲۷،۶۵۹	۱۰۰٪	۶۱/۷٪	۴۷/۶	۵۷/۳	۳۳/۷	۲۴،۳۶۱،۶۴۹	۸،۳۱۳،۸۲۵
طبق استفساریه	مرد	۱۳۶،۴۹۲	۹۶/۵٪	۳۷/۰٪	۵۱/۵	۵۵/۶	۳۳/۲	۲۳،۰۵۷،۶۵۴	۱۲،۹۱۱،۱۷۶
	زن	۴،۹۱۳	۳/۵٪	۱/۳٪	۴۹/۸	۵۳/۸	۲۷/۴	۱۸،۱۰۱،۸۶۷	۱۱،۶۷۲،۴۶۴
	کل	۱۴۱،۴۰۵	۱۰۰٪	۳۸/۳٪	۵۱/۴	۵۵/۵	۳۳/۰	۲۳،۸۸۵،۴۶۹	۱۲،۸۶۸،۱۳۸

شکل ۵۸: فراوانی و میزان شاخص های بیمه ای بازنشستگان مشاغل سخت و زیان آور به تفکیک نوع

براساس گزارش ارائه شده در لینک بالا موارد زیر بدست می آید:

تعداد کل بازنشستگان فعال مشاغل سخت و زیان آور در پایان سال ۱۳۹۷ معادل ۳۶۹،۰۶۴ نفر است.

۹۸ درصد این بازنشستگان مرد هستند. متوسط سن آنان در پایان سال ۱۳۹۷، ۵۷ سال می باشد.

متوسط سن آنان در زمان برقراری بازنشستگی آنان ۴۹ سال است.

متوسط مجموع سابقه اصلی و ارفاقی آنان ۳۳/۴ سال می باشد.

متوسط خالص مستمری پرداختی به این بازنشستگان (بدون مزایای جانبی) ۲۳/۷ میلیون ریال می باشد.

در مورد بازنشستگان دارای ۲۰ سال سابقه متوالی پرداخت حق بیمه:

۱۹۶،۴۲۷ نفر (۵۳ درصد) از کل بازنشستگان مشاغل سخت و زیان آور را تشکیل می دهند.

۹۸ درصد از آنان مرد هستند.

متوسط سن آنان در پایان سال ۱۳۹۷، ۵۶ سال است.

متوسط سن آنان در زمان برقراری ۴۷ سال می باشد.

متوسط مجموع سابقه اصلی و ارفاقی آنان ۳۳/۵ سال است.

متوسط خالص مستمری پرداختی به آنان (بدون مزایای جانبی) ۲۴/۴ میلیون ریال می باشد.

در مورد بازنشستگان دارای ۲۵ سال سابقه متناوب پرداخت حق بیمه:

۳۱،۳۲۳ نفر (۹ درصد) از کل بازنشستگان مشاغل سخت و زیان آور را تشکیل می دهند.

۹۸ درصد از آنان مرد هستند.

متوسط سن آنان در پایان سال ۱۳۹۷، ۶۳ سال است.

متوسط سن آنان در زمان برقراری ۵۱ سال می باشد.

متوسط مجموع سابقه اصلی و ارفاقی آنان ۳۵ سال است.

متوسط خالص مستمری پرداختی به آنان (بدون مزایای جانبی) ۲۳/۶ میلیون ریال می باشد.

در مورد بازنشستگان طبق استفساریه:

۱۴۱،۴۰۵ نفر (۳۸ درصد) از کل بازنشستگان مشاغل سخت و زیان آور را تشکیل می دهند.

۹۷ درصد از آنان مرد هستند.

متوسط سن آنان در پایان سال ۱۳۹۷، ۵۶ سال است.

متوسط سن آنان در زمان برقراری ۵۱ سال می باشد.

متوسط مجموع سابقه اصلی و ارفاقی آنان ۳۳ سال است.

متوسط خالص مستمری پرداختیبه آنان (بدون مزایای جانبی) ۲۲/۹ میلیون ریال می باشد.

۴۶ درصد از آنان مطابق مقررات تبصره ۳ ماده ۷۶ قانون تأمین اجتماعی (با ۳۵ سال سابقه و بدن شرط سنی) بازنشسته گردیده اند.

لازم به ذکر است که تعداد کل بازنشستگان کشور در سال ۹۸ بالغ بر ۲ میلیون نفر بوده است.^۱

^۱ خبرگزاری تسنیم، کد مطلب: ۲۰۲۶۹۴۱

از موارد بالا می توان این گونه نتیجه گرفت:

جمعیت بازنشستگان مشاغل سخت و زیان آور حدود ۱۸,۴۵ درصد از کل بازنشستگان است که رقم قابل توجهی است و لزوم بررسی و اصلاح سیاستگذاری های مربوط به این افراد را یادآور می شود.

به نظر می رسد مهم ترین خلا و ایراد قانونی در نحوه تعریف مشاغل سخت و زیان آور است. گروه هایی جزو مشاغل سخت و زیان آور محسوب می شوند که شاید واقعا ارتباطی با ماهیت این تعریف و قانون نداشته باشند.

۶- ۲- ۱۰ بنگاه داری صندوق ها

صندوق های بازنشستگی امروزه بنگاه های اقتصادی زیادی را اداره می کنند که بسیاری از این بنگاه ها علاوه بر تحمیل هزینه های زیاد و بار مدیریتی قابل توجه، بازگشت سرمایه مطلوبی نیز ندارند. بسیاری از این بنگاه های کم بازده در ازای دیون دولت به صندوق ها به آن ها واگذار شده است.

۶- ۲- ۱۱ شرایط نامناسب اقتصادی^۱

نوسانات شدید اقتصادی، اثرات سوئی بر نظام بازنشستگی دارد. افزایش نرخ بیکاری و تورم، دو متغیر اصلی تاثیرگذار بر نظام های بازنشستگی هستند. هر چه نرخ بیکاری کمتر باشد، تعداد افراد بیشتری از جامعه، دارای درآمد بوده و قادر خواهند بود تا در طرح های بازنشستگی مشارکت کنند. ضمن اینکه با افزایش نرخ بیکاری، تقاضا برای بیمه بیکاری افزایش یافته و هزینه های نظام بازنشستگی افزایش می یابد. افزایش تورم از یک طرف هزینه های نظام بازنشستگی را به دلیل الزام صندوق ها به تعدیل مستمری های بازنشستگی با تورم، افزایش داده و از طرف دیگر با افزایش تورم، قدرت خرید خانوارها کاهش یافته و ممکن است قادر به پرداخت حق بیمه نباشند یا اصلاً در طرح های بازنشستگی مشارکت نکنند.

۶- ۲- ۱۲ عملکرد جزیره ای صندوق های بازنشستگی و سازمان های بیمه ای

معاون فنی صندوق بازنشستگی کشوری، جزیره ای عمل کردن دستگاه های اجرایی به ویژه در حوزه صندوق بازنشستگی کشوری را از دیگر عوامل خسارت به منابع این صندوق ها برشمرد و افزود: دستگاه های اجرایی نفوذ بسیار زیادی در این حوزه دارند و تصمیم گیری های جزیره ای دستگاه ها به خصوص در مورد تعیین حقوق دستمزد شاغلین سبب شده تا تبعیض بین شاغل و بازنشسته و حتی بازنشسته یک دستگاه با دستگاه دیگر و بازنشستگان در یک دستگاه که از قوانین یکسانی تبعیت می کنند، بسیار افزایش یافته و این تبعیض ها به نارضایتی دامن زده است.^۲

^۱ هفته نامه تجارت فردا، کد مطلب: ۳۲۰۵۲

^۲ سایت صندوق بازنشستگی کشوری، کد مطلب: ۳۶۸۲

۶ - ۲ - ۱۳ عدم پوشش کامل

بر اساس آخرین اطلاعات منتشرشده مرکز آمار ایران، تعداد شاغلان در کشور در بهار ۱۳۹۸ از مرز ۲۴ میلیون و ۳۰۰ هزار نفر فراتر رفته است (چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، بهار ۱۳۹۸)؛ با وجود این جمعیت بیمه‌پردازان در کشور در خوش‌بینانه‌ترین حالت به ۱۷ میلیون نفر می‌رسد. برآوردها نشان می‌دهد، حدود هفت میلیون نفر از شاغلان کشور، در طرح‌های بازنشستگی مشارکت ندارند. به منظور مشارکت بخشی از این جمعیت، به اصلاح قوانین نیاز است و برخی به تنهایی قادر به پرداخت حق بیمه نبوده و به توانمندسازی و حمایت نیاز دارند.

۶ - ۲ - ۱۴ خलाهای قانونی و سوء استفاده از آن ها

در مواردی در قوانین صندوق های بازنشستگی خلاهایی وجود دارد که افراد می توانند با سوء استفاده از این خلاهای قانونی مزایایی بیش از حقوق خود از این صندوق ها مطالبه کنند که این موارد هزینه هایی مضاف بر تعهدات عادی و فراتر از آنچه بر مبنای محاسبات اکچوئری بدست می آید به صندوق ها تحمیل می کند. ازدواج ها و طلاق های صوری برای دریافت مستمری، دریافت چند حقوق بازنشستگی توسط یک فرد و بازنشستگی پیش از موعد به دلایل غیرواقعی مواردی از این دست هستند.

فصل هفت) بدهی دولت به صندوق های بازنشستگی کشور

۷-۱ مقدمه

عامل اصلی بحرانی شدن وضعیت برخی صندوق های بازنشستگی کشور بدهی های دولت به این صندوق ها است. دولت در مورد جمعیت تحت پوشش برخی صندوق ها چون تامین اجتماعی و صندوق عشایر تعهداتی قانونی را بر عهده دارد که عدم پرداخت آن ها به این صندوق ها آن ها را به وضعیت بحرانی نزدیک می کند. از طرفی بحرانی شدن صندوق نیز در نهایت بار مالی قابل توجهی برای دولت خواهد داشت. تا جایی که امروزه بخش عمده هزینه های صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح از بودجه دولت پرداخت می شود.

۷-۲ بررسی موردی بدهی دولت به صندوق ها

۷-۲-۱ بدهی دولت به تامین اجتماعی

محمد حسن زدا سرپرست سازمان تامین اجتماعی کشور گفت: ۱۵۰ هزار میلیارد تومان مطالبات تامین اجتماعی است. اصل مطالبات سازمان تامین اجتماعی تا پایان سال ۹۴ حدود ۸۰ هزار میلیارد تومان بود که اگر سود این مطالبات در سالهای بعد را هم اضافه کنیم بیش از ۱۵۰ هزار میلیارد تومان طلب سازمان از دولت است.

وی اظهار داشت: اما اینکه توقع داشته باشیم این مطالبات به صورت نقدی پرداخت شود شاید یک درخواست غیر واقعی در شرایط کنونی و وقت تلف کردن باشد لذا طرحی را به مجلس ارائه کردیم بر اساس بند «ن» و بند «واو» تبصره پنج قانون بودجه که مصوب شد و نمایندگان موافقت کردند این بدهی از طرق دیگر تامین شود. (به نظر می رسد چگونگی تامین این مطالبات جای بررسی دارد، واگذاری شرکت های زیان ده و مواردی از این دست می تواند وضع تامین اجتماعی را از حالت فعلی بدتر کند)

سرپرست سازمان تامین اجتماعی کشور تصریح کرد: چند پیشنهاد در این زمینه ارائه شد که تامین خوراک پالایشگاه ها، روش حقوق مالکانه و انتشار اوراق بهادار از آن جمله بود تا بتوانیم بخشی از مطالبات را در سال دریافت کنیم.

زدا بیان کرد: امیدواریم بتوانیم در سال آینده حدود ۵۰ هزار میلیارد تومان از مطالبات خود را از دولت دریافت کنیم و در این صورت تعهد می دهیم سازمان تامین اجتماعی را حفظ کنیم و خدمات را در همین سطح نگه داریم. زدا در خصوص شستا نیز گفت: تصمیم داریم «شستا» را از بنگاه داری خارج کنیم اما توقع این است مردم و رسانه ها جایگاه و سبزه شستا را بدانند زیرا موضوع مهمی است که می تواند در بورس اوراق بهادار تأثیرگذار باشد و چون سرمایه مردم در آن جمع شده لذا باید با نگاه کارشناسی و آرامش این تصمیم را عملی کنیم که به زمان نیاز دارد.

وی بیان کرد: از رسانه‌ها انتظار داریم در این زمینه حساسیت و یا موردی را نگویند که چالش‌زا باشد زیرا این کار در اندازه‌های بزرگی است که باید با نگاه تخصصی و کارشناسی حل شود و خریدار بزرگ بیاید که امکان پرداخت نقدی را داشته باشد اما نیت ما این است از بنگاه داری خارج شویم.^۱

همچنین حسن صادقی، رئیس اتحادیه پیشکسوتان جامعه کارگری، گفت: طلب سازمان تامین اجتماعی از دولت ۲۰۷ هزار میلیارد تومان است.^۲

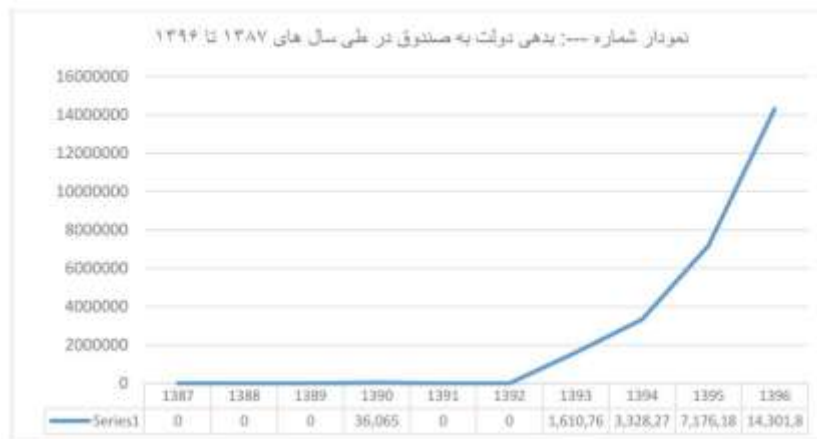
۷-۲-۲ بدهی دولت به صندوق کشاورزان، روستاییان و عشایر

بر اساس ماده ۷ آئین نامه صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستائیان و عشایر ذیل نحوه منابع مالی برنامه بیمه اجتماعی روستائیان و عشایر آمده است که پنج درصد درآمد مقطوع مبنای محاسبه حق بیمه منطقه به عنوان حق بیمه سهم بیمه شده و دو برابر آن به عنوان سهم و کمک دولت می باشد. دولت تا سال ۱۳۹۲ بطور منظم و گاهی مبلغی بیشتر به عنوان کمک به صندوق تخصیص داده است اما از سال ۱۳۹۳ با افزایش تعداد بیمه شدگان صندوق و در نتیجه افزایش سهم دولت، متاسفانه رقم های تخصیصی دولت کمتر از سهم سالیانه بوده است به نحوی که در سال ۱۳۹۳، مبلغ ۵۰۸,۹۱۶ میلیون ریال، در سال ۱۳۹۴، مبلغ ۱,۴۲۲,۴۹۰ میلیون ریال، در سال ۱۳۹۵ مبلغ ۲۰۳,۷۸۷,۳ میلیون ریال و در سال ۱۳۹۶ مبلغ ۵,۸۸۷,۰۷۲ میلیون ریال به مجموع بدهی های دولت به صندوق افزوده شده است و این رقم تا پایان سال ۱۳۹۶ به ۱۴۳۰۱۸۳۶ میلیون ریال معادل بیش از ۱۴۰۰ میلیارد تومان رسیده است. بدهی دولت به این صندوق از سال ۹۲ به بعد همواره افزایش یافته تا امروز که به بیش از ۱۴۰۰ میلیارد تومان رسیده است.

یکی از نکات قابل توجه در این زمینه سهم قابل توجه دولت از حق بیمه ها روستاییان و عشایر است. این مساله چه از نظر تبعات و نتایج اقتصادی و چه از منظر عدالت اجتماعی قابل بررسی است. سهم دولت از حق بیمه در اغلب صندوق های بیمه ای ۳ درصد است. این در حالی است که ۱۰ درصد از حق بیمه روستاییان و عشایر قانونا توسط دولت پرداخت می شود.

^۱ خبرگزاری مشرق نیوز، کد مطلب: ۹۳۵۳۲۱

^۲ خبرگزاری خبرآنلاین، کد مطلب: ۱۲۷۲۱۰۰

شکل ۵۹: رشد بی وقفه بدهی دولت به صندوق عشاير در بازه ۸۷ تا ۹۶

۷ - ۲ - ۳ بدهی دولت به صندوق بازنشستگی کشوری / کمک های دولت به صندوق بازنشستگی کشوری

در مورد طلب صندوق بازنشستگی کشوری از دولت چیزی یافت نشد، اما تاجایی که مشهود است، سهم دولت در قبال صندوق بازنشستگی کشوری تامین کسری بودجه است، یعنی دولت خیلی بیش از صندوق های دیگر به صندوق بازنشستگی کشوری کمک می کند. کمکی که بخش قابل توجهی از بودجه عمومی را به خود اختصاص می دهد.

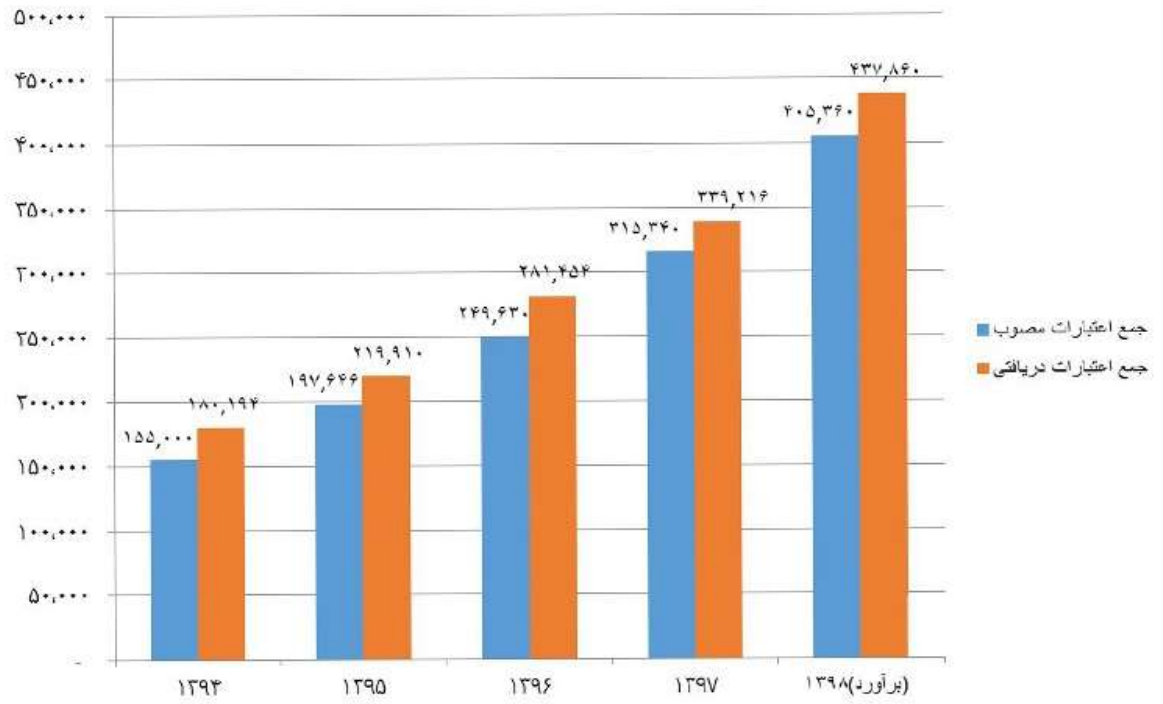
کمک های دولت به صندوق بازنشستگی کشوری همواره سیر صعودی با شیبی تند داشته و در لایحه بودجه ۹۹ این کمک ها به بیش از ۵۰ هزار میلیارد تومان رسیده است.^۲

لذا طلب از دولت برای صندوق بازنشستگی کشوری اساسا مطرح نیست. این صندوق به وضعیت بحرانی و ورشکستگی رسیده و سال هاست با بودجه دولتی اداره می شود.

به علاوه، حتی کمک های دولت به صندوق بازنشستگی کشوری در سال های اخیر از بودجه مصوب دولت برای این صندوق نیز بیشتر بوده است.

^۱ نود اقتصادی، کد مطلب: ۲۱۲۷۸۶۳

^۲ نود اقتصادی، کد مطلب: ۲۱۲۷۸۶۳

شکل ۶۰: اعتبارات مصوب و دریافتی صندوق بازنشستگی کشوری از دولت^۱

۷ - ۲ - ۴ بدهی دولت به صندوق بازنشستگی فولاد^۲

با توجه به محاسبات انجام شده سازمان حسابرسی، دولت حدود ۳۰ هزار میلیارد تومان به صندوق بازنشستگی صنعت فولاد بدهکار است، بر اساس این بدهی دولت باید مابه التفاوت ها را پرداخت کند تا صندوق بتواند خودکفا شود.

سال ۹۵ گذشته مشکلی پیش نیامد چون رقمی که در بودجه در نظر گرفته شد ۲ هزار میلیارد تومان بود، اما در سال ۹۶ بودجه نقدی را ۱۲۰۰ میلیارد تومان و بقیه را از محل فروش اموال در نظر گرفتند و با توجه به این که فروش اموالی صورت نگرفت، از این رو در ماه های تیر و مرداد حقوق ها معوق شد و تجمع بازنشستگان شکل گرفت.

در بودجه سال ۹۷ بند «ج» در حکم بودجه آمده که سازمان خصوصی سازی، سهام برخی از صندوق ها و شرکت هایی که واگذار شده و زیان ده هستند، را به فروش برساند.

^۱ خبرگزاری تجارت نیوز، کد مطلب: ۴۰۶۲۸۰

^۲ پایگاه خبری تحلیلی قدس آنلاین، کد مطلب: ۵۸۵۳۴۹

البته عددی که برای بودجه در نظر گرفته شده ۲۵۰۰ میلیارد است، اما باید عدد به ۳۰۰۰ میلیارد تومان افزایش پیدا کند تا در سال ۹۷ برای پرداخت حقوق بازنشستگان صندوق فولاد با مشکل مواجه نشویم!

۷ - ۲ - ۴ بدهی دولت به سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح / کمک های دولت به سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح

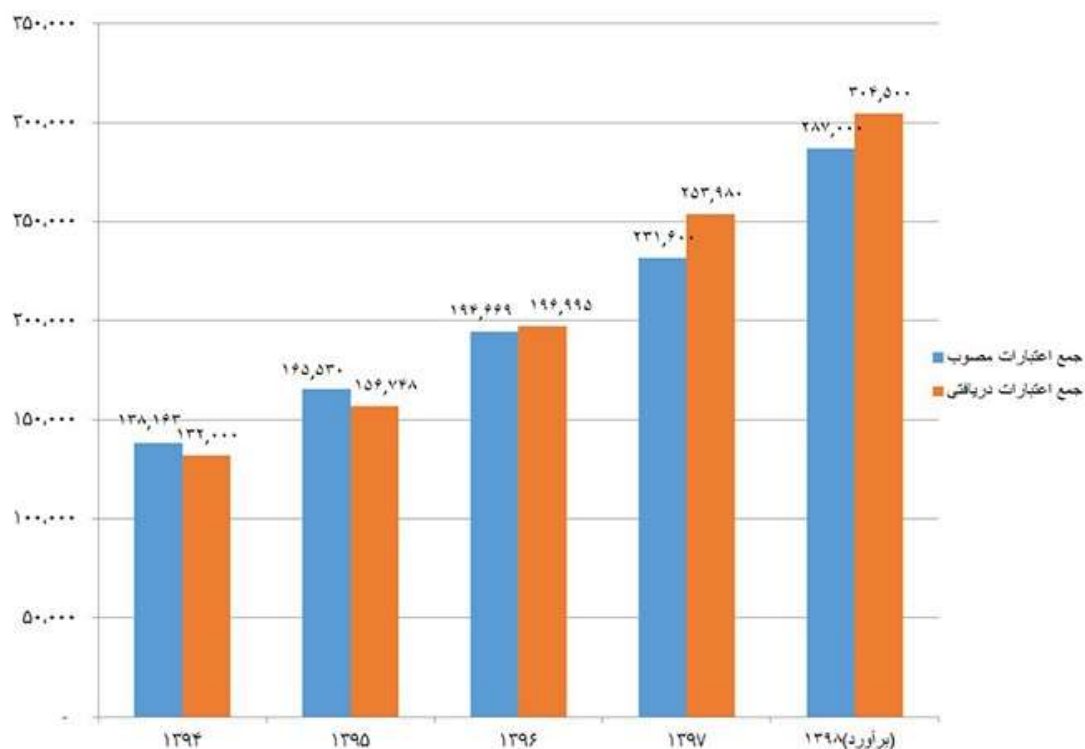
در مورد صندوق تامین اجتماعی نیروهای مسلح مطالبات از دولت مطرح نیست؛ این صندوق که در حال حاضر کاملاً ورشکسته محسوب می شود و بعد از صندوق بازنشستگی کشوری در سال ۹۷ بیشترین کمک را از دولت دریافت کرده است، برای ادامه حیات خود و تامین مستمری ها کاملاً به بودجه عمومی وابسته است. کمک دولت از بودجه عمومی به سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح در سال ۹۷، ۲۰ هزار میلیارد تومان بوده است که البته به نظر می رسد دولت قادر به پرداخت کل این مبلغ تا پایان سال نبوده است. اما قطعاً میزان این کمک ها در سال های آینده بیشتر خواهد بود.^۱ روند افزایشی اعتبارات دریافتی صندوق بازنشستگی نیروهای مسلح و صندوق بازنشستگی کشوری از دولت به صورت زیر بوده است:

اعتبارات دریافتی صندوق های بازنشستگی از دولت طی سال های ۱۳۹۴-۱۳۹۸ (مبلغ به میلیارد ریال)						
صندوق بازنشستگی	شرح	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸ (برآورد)
سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح	مصوب ردیف جدول ۷	۱۳۸۱۶۳	۱۶۵۵۳۰	۱۷۸۰۰۰	۳۳۴۶۰۰	۲۸۷۰۰۰
	پرداختی ردیف جدول ۷	۱۳۲۰۰۰	۱۵۶۷۴۸	۱۸۰۳۲۶	۳۴۶۹۸۰	۲۸۷۰۰۰
	ابلاغ ردیف همسان سازی	۰	۰	۱۶۶۶۹	۷۰۰۰	۰
	پرداختی ردیف همسان سازی	۰	۰	۱۶۶۶۹	۷۰۰۰	۱۷۵۰۰
	جمع اعتبارات مصوب	۱۳۸۱۶۳	۱۶۵۵۳۰	۱۹۴۶۶۹	۲۳۱۶۰۰	۲۸۷۰۰۰
	جمع اعتبارات دریافتی	۱۳۲۰۰۰	۱۵۶۷۴۸	۱۹۶۹۹۵	۲۵۳۹۸۰	۳۰۴۵۰۰
صندوق بازنشستگی کشوری	مصوب ردیف جدول ۷	۱۵۵۰۰۰	۱۹۷۶۴۶	۲۱۹۷۷۴	۳۰۳۳۴۰	۴۰۵۳۶۰
	پرداختی ردیف جدول ۷	۱۸۰۱۹۴	۲۱۹۹۱۰	۲۵۱۵۹۸	۳۲۶۲۱۶	۴۰۵۳۶۰
	ابلاغ ردیف همسان سازی	۰	۰	۲۹۸۵۶	۱۳۰۰۰	۰
	پرداختی ردیف همسان سازی	۰	۰	۲۹۸۵۶	۱۳۰۰۰	۳۳۵۰۰
	جمع اعتبارات مصوب	۱۵۵۰۰۰	۱۹۷۶۴۶	۲۴۹۶۳۰	۳۱۵۳۴۰	۴۰۵۳۶۰
	جمع اعتبارات دریافتی	۱۸۰۱۹۴	۲۱۹۹۱۰	۲۸۱۴۵۴	۳۳۹۲۱۶	۴۳۷۸۶۰

^۱ اقتصاد آنلاین، کد مطلب: ۳۲۹۳۱۸

شکل ۶۱: اعتبارات دریافتی صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح از دولت طی سال های ۹۴ تا ۹۸^۱

حتی اعتبارات دریافتی سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح از اعتبارات مصوب این سازمان نیز بیشتر بوده است:

شکل ۶۲: مقایسه اعتبارات مصوب و اعتبارات دریافتی صندوق تامین اجتماعی نیروهای مسلح از دولت (پیشی گرفتن اعتبارات دریافتی از اعتبارات مصوب)^۲

جامعه هدف سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح (ساتا) حدود ۵ میلیون نفر است.^۳

برای جامعه آماری ۵ میلیون نفری در سال ۹۸ حدود ۲۸,۷ هزار میلیارد تومان هزینه بر دولت تحمیل شده است.

۷ - ۲ - ۵ بدهی دولت به صندوق های بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت

نصرت رحیمی، رئیس هیئت رئیسه صندوق های بازنشستگی صنعت نفت: وقتی بنده مامور شدم در دوره قبل آقای زنگنه، حدود سال ۷۸، صندوق بازنشستگی نفت از شرکت ملی نفت جدا شد که تحت عنوان هیئت امنا و هیئت رئیسه اداره شود. حدود ۲۰۰ میلیارد تومان طلب صندوق از شرکت ملی نفت بود و حسابرس بر آن صحه گذاشته

^۱ خبرگزاری تجارت نیوز، کدمطلب: ۴۰۶۲۸۰

^۲ خبرگزاری تجارت نیوز، کدمطلب: ۴۰۶۲۸۰

^۳ دفاع نیوز

بود. این پول در زمان خودش عدد درشتی بود. هم زمان در مجلس طرحی مطرح شده بود که مطالبات شرکت های غیردولتی مثل صندوق ها و شرکت های خصوصی را که از دولت مطالبه دارند، شرکت های دولتی می توانند بخرند. هنوز تاسیس سازمان خصوصی سازی تصویب نشده بود. هیئت واگذاری درست کردند. آن زمان دیدم صندوق های دیگر در نوبت رفته اند و صندوق نفت را نگفته اند. ما در کمیسیون و جاهای مختلف نام صندوق نفت را هم اضافه کردیم. گفتیم ۲۰۰ میلیارد تومان شرکت ها را به ما بدهید که ارزیابی کنیم و هیئت واگذاری قیمت را صحنه بگذارند و در دفاتر شما و ما بنشینند. شرکت تاسیسات دریایی، شرکت OEC، هواپیمایی نفت که اخیراً فروختیم، شرکت نفت کش، نفت سپاهان و تعدادی شرکت دیگر مانند نفت جی. مرحله دوم که دوباره به صندوق نفت برگشتم، از محل مطالبات صندوق ها، قسمتی از بهای خرید سهام هلدینگ پتروشیمی خلیج فارس تامین شود. در حال حاضر صندوق بازنشستگی نفت از بابت بازنشستگی پیش از موعد از دو شرکت خصوصی شده لوله سازی اهواز و پتروشیمی آبادان بالغ بر ۶۰۰ میلیارد تومان طلب دارد.^۱

۷ - ۲ - ۶ بدهی دولت به صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران

بنابر اعلام خود صندوق در نامه به دکتر جهانگیری، این صندوق تاکنون هیچ کمکی از جانب دولت دریافت ننموده و کل ۳٪ حق بیمه مربوط به ۱۶ هزار نفر بیمه شده که با خانواده خود مجموعاً ۵۰ هزار نفر می شوند را از دولت طلبکار است. لازم به ذکر است این صندوق قدمتی ۳۹ ساله داشته و ظاهراً در طول ۳۹ سال از دولت مبلغ قابل توجهی طلبکار شده است.^۲

به علاوه، این صندوق در نامه به دکتر میدری اظهار داشته که ۷۵۰ میلیارد ریال بابت اجرای مفاد ماده ۱۰ قانون نوسازی صنایع و قانون بازنشستگی جانبازان از دولت طلبکار است و درخواست کرده است که با کمک ایشان مطالبات وصول شود.^۳

۷ - ۳ جمع بندی: بدهی دولت به صندوق های بازنشستگی

نام صندوق یا سازمان بیمه ای	بدهی دولت
سازمان تامین اجتماعی	بدهی دولت به این سازمان حدود ۱۵۰ تا ۲۰۰ هزار میلیارد تومان است که در سال ۹۹ تنها وعده ۵۰ هزار میلیارد تومان آن هم مشروط به همسان سازی حقوق بازنشستگان داده شده است.

^۱ روزنامه شرق، کد مطلب: ۳۹۶۰۵۳۰

^۲ صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز

^۳ صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز

<p>در مورد این صندوق بدهی دولت مطرح نیست بلکه دولت از بودجه عمومی برای پرداخت تعهدات این صندوق به مستمری بگیران هزینه می کند. بودجه دولتی برای کمک به این صندوق در سال ۹۷، ۲۰ هزار میلیارد تومان بوده است. حتی در سال های اخیر اغلب اعتبار دریافتی صندوق، از اعتبار مصوب نیز بیشتر بوده است.</p>	<p>سازمان تامین اجتماعی نیروهای مسلح</p>
<p>دولت از سال ۹۳ به بعد تعهدات خود به این صندوق را پرداخت ننموده و بدهی دولت در سال ۹۶ به بیش از ۱۴۰۰ میلیارد تومان رسیده است.</p>	<p>صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر</p>
<p>در مورد این صندوق بدهی دولت مطرح نیست بلکه دولت از بودجه عمومی برای پرداخت تعهدات این صندوق به مستمری بگیران هزینه می کند. کمک دولت در لایحه بودجه ۹۹ به این صندوق بیش از ۵۰ هزار میلیارد تومان است. حتی در سال های اخیر اغلب اعتبار دریافتی صندوق، از اعتبار مصوب نیز بیشتر بوده است.</p>	<p>صندوق بازنشستگی کشوری</p>
<p>بدهی دولت به این صندوق حدود ۳۰ هزار میلیارد تومان است. عدم پرداخت تعهدات موجب معوق شدن حقوق بازنشستگان و شکل گیری تجمعات اعتراضی شده است.</p>	<p>صندوق بازنشستگی کارکنان فولاد ایران</p>
<p>-</p>	<p>صندوق بازنشستگی بیمه مرکزی ایران</p>
<p>-</p>	<p>صندوق بازنشستگی سازمان بنادر و دریانوردی</p>
<p>-</p>	<p>صندوق حمایت و بازنشستگی آینده ساز</p>
<p>-</p>	<p>صندوق بازنشستگی شهرداری تهران</p>
<p>-</p>	<p>صندوق حمایت وکلا و کارگشایان دادگستری</p>
<p>در حال حاضر صندوق بازنشستگی نفت از بابت بازنشستگی پیش از موعد از دو شرکت خصوصی شده لوله سازی اهواز و پتروشیمی آبادان بالغ بر ۶۰۰ میلیارد تومان طلب دارد(فکر کنم این دو شرکت</p>	<p>صندوق بازنشستگی، پس انداز و رفاه کارکنان صنعت نفت</p>

دولتی باشند، البته عدد بدهی خیلی رقم قابل توجهی نیست)	
	صندوق بازنشستگی کارکنان بانک ها
کل حق بیمه ۳ درصدی ۱۶ هزار نفر بیمه شده اصلی که با خانواده خود جمعیتی ۵۰ هزار نفری را تشکیل می دهند در طول ۳۹ سال قدمت صندوق-طلب ۷۵۰ میلیارد ریالی از دولت بابت اجرای مفاد ماده ۱۰ قانون نوسازی صنایع و قانون بازنشستگی جانبازان	صندوق بازنشستگی شرکت ملی صنایع مس ایران
-	صندوق بازنشستگی مستخدمین وزارت اطلاعات ایران
-	صندوق بازنشستگی بانک مرکزی ایران
-	صندوق بازنشستگی هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما)
	صندوق بازنشستگی کارکنان صدا و سیما
-	صندوق بازنشستگی بیمه ایران

شکل ۶۳: جمع بندی؛ بدهی دولت به صندوق های بازنشستگی

فصل هشت) راهکارهای پیشنهادی

راهکارهای زیادی برای اصلاح وضعیت فعلی صندوق های بازنشستگی پیشنهاد شده است که می توان آن ها را در دو دسته کوتاه مدت و بلندمدت تقسیم بندی نمود.

۸ - ۱ راهکارهای کوتاه مدت و فوری

۸ - ۱ - ۱ افزایش سن بازنشستگی

افزایش سن بازنشستگی جزو راهکارهایی است که در بسیاری از کشورها اجرا شده و از جهاتی افزایش سن بازنشستگی همگام با افزایش امید به زندگی منطقی به نظر می رسد. اما با توجه به برخی پیامدهای نامطلوب مانند افزایش بیکاری جوانان، بهتر است در این مورد بررسی بیشتری صورت گیرد. خصوصا با توجه به این که افزایش سن بازنشستگی یکی از مواردی است که قطعا مقاومت های اجتماعی قابل توجهی را نیز در پی خواهد داشت.

۸ - ۱ - ۲ ایجاد مالیات ها و عوارض جدید اجتماعی برای افزایش نقدینگی صندوق ها^۱

در آمریکای شمالی برای جبران کسری صندوق بازنشستگی دولتی کارکنان شهرداری، یک مالیات جدید بر آب و برق وضع شد. در ایران، برای صندوق های بازنشستگی با وضع نامناسب، مانند صندوق بازنشستگی کشوری می توان انتقال سهم قرارداد پیمانکاری با بخش های عمومی به این صندوق را تجویز کرد.

این راهکار که توسط معاون اول رئیس جمهور مطرح شده، نیازمند بررسی تخصصی و در نظر گرفتن جوانب مختلف است و ممکن است بتواند به رفع عاجل مشکلات فعلی صندوق ها کمک کند.

۸ - ۱ - ۳ فروش دارایی های کم بازده و شرکت های ضررده

بسیاری از دارایی های فعلی صندوق های بازنشستگی نه تنها عایدی قابل توجهی برای آن ها ندارند، بلکه حتی مسئولیت و زحمت اضافه ای نیز برای آن ها ایجاد می کنند و حتی برخی از آن ها در مجموع ضررده هستند. فروش و تعدیل این اموال که بسیاری از آن ها در جهت رد دیون دولت به صندوق ها واگذار شده اند، می تواند منابع مالی قابل توجهی را برای صندوق ها ایجاد نموده و سرمایه گذاری این منابع در مقاصد درست، بتواند بحران صندوق های بازنشستگی را تا حد قابل قبولی تعدیل کند.

^۱اقتصاد نیوز، کد مطلب: ۲۴۶۸۸۰

۸ - ۲ راهکارهای بلندمدت و ساختاری

۸ - ۲ - ۱ شفاف سازی عملکرد صندوق ها

در وضعیت فعلی با توجه به عدم وجود شفافیت در عملکرد صندوق ها، بررسی میزان کارآمدی آن ها از منظر مدیریت دارایی ها، پرداخت مستمری، ثبات مالی و ... بسیار دشوار است. با توجه به این که هم اکنون نیز صورت های مالی صندوق بازنشستگی کشوری، سازمان تامین اجتماعی و صندوق روستاییان و عشایر در دسترس است، می توان گفت با بررسی این صندوق ها و اتخاذ راهکارهای مناسب، می توان سایر صندوق ها را نیز به ایجاد شفافیت ترغیب و یا وادار نمود.

۸ - ۲ - ۲ بازطراحی نظام بیمه ای بر مبنای محاسبات اکچوئری

نظام بیمه ای کشور اعم از وضعیت عملکرد صندوق های بازنشستگی در حوزه نحوه دریافت و پرداخت مستمری ها، سرمایه گذاری منابع، جایگاه بیمه سلامت و مواردی از این دست توسط محاسبات دقیق اکچوئری و با توجه به پارامترهای نظام بازنشستگی هر کشور اعم از جمعیت، میانگین سنی جمعیت، جمعیت شاغلان، بازنشستگان و بیکاران در برهه کنونی، سن امید به زندگی و ... تعیین می شود.

ایجاد نظام تامین اجتماعی کشور با الگوبرداری صرف و در واقع کپی کردن نظام تامین اجتماعی برخی کشور های دیگر در ابتدای تشکیل نظام بیمه ای، یکی از دلایل اصلی بحران فعلی در صندوق های بازنشستگی است.

با این وجود اصلاح و بازطراحی محاسبات اکچوئری نیازمند پشتوانه دانشی و جسارت ویژه ای است و متأسفانه تاکنون علیرغم اتفاق نظر بسیاری از کارشناسان در این موضوع، این اتفاق رخ نداده است.

به عنوان مثال؛

دکتر شریف زادگان، استاد دانشگاه شهید بهشتی، با بیان اینکه سیاست های سازمان های بیمه گر نیازمند توجه به اکچوئری است، تصریح کرد: در برخورد با ریسک های مالی باید از تکنیک های ریاضی و آماری بهره ببریم و همچنین اطلاعات اقتصادی و کشور را در محاسبات بیمه ای مورد توجه قرار دهیم. همکاری با انجمن ها و سازمان های بین المللی اکچوئری و اعمال مدیریت حرفه ای را از راهکارهای مقابله با مسائل صندوق های بازنشستگی عنوان کرد.^۱

همچنین دکتر صابر شیبانی، از دیگر اساتید دانشگاه شهید بهشتی به چالش های صندوق های بازنشستگی در کشور پرداخت و گفت: موضوع اکچوئری باید مورد تامل قرار گیرد.

^۱ سایت صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر، کد مطلب: ۷۰۹

وی با اشاره به ساختارهای مختلف نظام های بازنشستگی در جهان گفت: نظام بازنشستگی در کشور بر پایه مزایای تعریف شده است و در صورتی که در کشورهای توسعه یافته از نظام های ترکیبی استفاده می شود تا ضمن رعایت عدالت و جلب مشارکت، تنوع خدمات برای ذینفعان فراهم شود. دکتر شیبانی آکچوئری را یک دانش مدرن در پاسخ به نیازهای امروز دانست و گفت: دانش محاسبات بیمه ای هنر و مهارتی است که با هوشمندی و خلاقیت تهیه می شود تا منافع تمامی ذینفعان مورد توجه قرار گیرد.^۱

اگرچه با الگوگیری از کشورهای دیگر و با تطبیق کیفی موارد با مختصات نظام بازنشستگی کشور می توان اصلاحاتی را کلید زد اما برای گرفتن نتیجه مطلوب و ایجاد اصلاحات واقعی و پایدارسازی نظام بازنشستگی اصلاح محاسبات اکچوئری ضروری به نظر می رسد. کما این که یکی از علل اساسی مشکلات فعلی نظام بازنشستگی عدم توجه به این محاسبات در آغاز شکل گیری نظام بازنشستگی و کپی کردن مدل های بازنشستگی خارجی بدون توجه به مساله اکچوئری بوده است. لذا به نظر می رسد اگر تخصص لازم را داشته باشیم، باید عمیقا به این حوزه ورود کرده و به اصلاح محاسبات انجام شده و یا طراحی مدل جدیدی از ابتدا پردازیم. در این صورت می توان به عنوان نقشه راه از نتایج این محاسبات استفاده نموده و در چندین مرحله به تدریج آن ها را به قانون و طرح های اجرایی تبدیل کرد.

۸ - ۲ - ۳ افزایش بیمه پردازان

از طریق راهکارهایی چون تحت پوشش قرار دادن کارگران فعلی که فاقد بیمه اند، گسترش پوشش بیمه ای اتباع خارجی، افزایش اشتغال و مواردی از این دست می توان میان نسبت بیمه پردازان به مستمری بگیران تعادل ایجاد نمود. اگرچه مواردی چون امتناع کارفرمایان از ارائه پوشش بیمه برای کارگران و یا پرداخت بیمه حداقلی برای آن ها و .... در این مسیر مانع ایجاد می کند.

نائب رئیس اتحادیه پیشکسوتان جامعه کارگری با اشاره به وجود ۱۳ میلیون بیمه پرداز به صندوق بازنشستگی سازمان تامین اجتماعی می افزاید: «آمارها صحبت از وجود ۲۲ تا ۲۳ میلیون کارگر شاغل می کنند این یعنی حدود ۱۰ میلیون نفر از کارگران در چرخه اقتصاد رسمی فعالیت نمی کنند؛ بنابراین باید از خود بپرسیم که چگونه می توانیم اینها را تحت پوشش بیمه تامین اجتماعی قرار دهیم؟ تا این فرد وقتی بیکار شد، تحت پوشش بیمه بیکاری باشد و وقتی به سن بازنشستگی رسید، خیالش دیگر از بابت دریافت مستمری و پوشش هزینه های درمان راحت باشد. اگر به هر دلیل این کارگران تحت پوشش تامین اجتماعی نباشند بعدها ناچار هستند که زیرپوشش

^۱ سایت صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر، کد مطلب: ۷۰۹

حمایتي كمیته امداد و بهزیستی بروند و این یعنی اینکه دولت باید هزینه اجتماعی آن را در جای دیگری پرداخت کند.^۱

۸ - ۲ - ۴ ایجاد نظام چندلایه تامین اجتماعی

ابراهیم زاده، معاون فنی صندوق بازنشستگی کشوری، در این زمینه گفت: در قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی مصوب ۲۱ اردیبهشت ماه ۱۳۸۳ صندوق ها بحث مهم نظام چندلایه تامین اجتماعی مطرح شد که در سیاست های ابلاغی مقام معظم رهبری و قوانین برنامه پنجم و ششم نیز مورد توجه و تاکید قرار گرفته، اما تاکنون به دلایل مختلف عملیاتی نشده است.^۲

*** در بخش هایی از این گزارش به وضعیت ترانزنامه ای سازمان های بیمه ای اشاره شده بدون این که تحلیل و نتیجه گیری خاصی از آن انجام شده باشد. برخی از این موارد به دلیل عدم تخصص بنده برای فهم معانی ترانزنامه ها است که انشاءالله در ادامه کار با کمک دوستان باید این موارد را فرا گرفته و نتایج لازم را اخذ نمایم.

چند نکته به نظر می رسد که از منظر سیاستگذاری و مدیریتی مهم است و باید به آن ها توجه نمود(شاید حول آن ها بتوان عملیات نیز تعریف کرد یا روی تعریف عملیات در حوزه های مختلف موثر باشد):

- در سایت سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان تهران سالنامه های آماری بسیاری از دستگاه ها اعم از تامین اجتماعی آمده است در حالی که اطلاعات مربوط به هیچ یک از صندوق های بازنشستگی دیگر نیست.(تفاوت جایگاهی این ها چیست که باعث این مساله شده، هر کدام دقیقاً ذیل چه نهادی هستند و مهم تر از همه، چه نهادی است که می تواند یقه ی این ها را بگیرد و از آن ها مطالبه کند؟)
- سالنامه آماری سازمان تامین اجتماعی، صندوق بازنشستگی کشوری و صندوق روستاییان و عشایر در اینترنت موجود است اما برای بقیه صندوق ها موجود نیست. خیلی مساله عجیبی است که احتمالاً به ساختار نظارتی و نسبت این ها با دولت برگردد. سوال اصلی اینجاست که چرا با وجود فرار اکثر دستگاه ها از پاسخگویی و شفافیت، این چند صندوق سالنامه ها را منتشر می کنند؟ چه مشوق یا اقدام الزام آوری وجود دارد؟ اگر بتوان بقیه صندوق ها را به نحوی به ایجاد شفافیت ملزم کرد، حرکت بزرگی رخ خواهد داد انشاءالله. به نظر می رسد راهکاری برای ملزم کردن صندوق ها به ارائه صورت های مالی به صورت شفاف وجود داشته باشد. اولاً که دولت هم با ۳ درصد حق بیمه پرداختی و هم با تامین کسری

^۱ خبرگزاری ایلنا، کد مطلب: ۶۰۷۶۰۹

^۲ سایت صندوق بازنشستگی کشوری، کد مطلب: ۳۶۸۲

بودجه برخی صندوق ها به آن ها کمک های قابل توجهی می کند (فارق از مساله بدهکاری دولت به صندوق ها) و هم این که مردم به عنوان پرداخت کنندگان حق بیمه می توانند نوک پیکان مطالبه از صندوق ها باشند. یعنی مطالبه گری از آن ها توسط مردم انجام شود.

- مساله ادغام صندوق ها و ایجاد سه صندوق برای انجام تمام مسئولیت های صندوق های فعلی موضوع مهم و قابل بررسی است. اگر به نفع کشور باشد، می توان مطالبات جدی در این زمینه انجام داد و طرح های عملیاتی نیز به دولت و مجلس ارائه نمود
- سرمایه گذاری یا بنگاه داری صندوق های بازنشستگی دوگانه مهمی است که جای پرداختن دارد(فکر می کنم هنوز در این مورد جمع بندی و جهت گیری مشخصی نداریم)
- ابراهیم رادوافزون، معاون اسبق وزیر نفت، گفت: وضعیت موجود بخش صندوق بازنشستگی نفت که می بایست اقتصاد بازنشستگان نفتی را نظارت و پشتیبانی کند بحرانی شده است اگر در صندوق تامین اجتماعی مشکلی ایجاد شود، دولت در زمان هایی که این سازمان مشکل عدم مدیریت و نظارت بر سرمایه گذاری دارد، به آن ها کمک می کند ولی در صندوق بازنشستگی نفت با توجه به پشتیبانی وزارت نفت این مجموعه فاقد پشتیبانی از طرف دولت است. (این مساله جای بررسی دارد؛ آیا در سایر صندوق های صنفی هم همین وضعیت است؟ اساسا آیا ایشان درست می گویند؟ مثلا صندوق صداوسیما اگر به مشکل بخورد صداوسیما مسئول تامین کسری بودجه است یا باید از بودجه عمومی دولت به این صندوق کمک شود؟)

فصل نه) چشم انداز پیش رو

۹ - ۱ مقدمه

چنان که هدف این پروژه اقتضا می کند، با بررسی موارد مذکور باید به این نتیجه رسید که معضلات اساسی نظام بازنشستگی چیست و چه مواردی را باید برای اصلاح نظام بازنشستگی در اولویت قرار داد. اگرچه قضاوت در پایان این پروژه نمی تواند پاسخی قطعی به دست دهد و نیاز است پیش از اقدامات جدی نتایج این پروژه با چند نفر از کارشناسان و صاحب نظران این حوزه بررسی و چکش کاری شود.

۹ - ۲ سوالات و ابهامات حوزه نظام بازنشستگی کشور

- آیا افزایش سن بازنشستگی راهکار معقول و عادلانه ای است؟ اگر آری، به چه میزان و با چه روندی؟
- آیا سن بازنشستگی مردان و زنان باید متفاوت باشد؟ چرا و به چه مقدار؟
- در صندوق های صنفی، کسری بودجه توسط دولت باید تامین شود یا سازمان مربوطه؟
- آیا ادغام صندوق ها و کاهش تعداد آن ها به ۳ صندوق کار درستی است؟ (به نظر جا دارد پروژه ای مجزا در این مورد و جهت بررسی جوانب این مساله انجام شود)
- وضعیت بیمه های اختیاری کشور چگونه است؟ آیا نیاز به ایجاد بیمه های اختیاری یا تغییر قوانین و قواعد آن ها وجود دارد؟
- آیا موظف است به بیمه شدگان همه صندوق ها ۳ درصد از حق بیمه را بپردازد؟ در برخی بخش های گزارش چنین چیزی ذکر شده است اما در بخش حق بیمه های پرداختی در صندوق ها تنها برای تامین اجتماعی چنین چیزی وجود دارد.
- کدام صندوق های بازنشستگی ورشکسته اند؟ باید برای هر کدام آن ها چه کرد؟
- مطالبات تامین اجتماعی از دولت به چه شکل دریافت خواهد شد؟ واگذاری شرکت های زیان ده می تواند بر بحران تامین اجتماعی بیفزاید.
- وضعیت بیمه درمانی و سهم آن از هزینه های نظام بیمه ای کشور چقدر است؟ (به نظر پروژه ای مجزا می طلبد)
- همسان سازی حقوق بازنشستگان صندوق ها به چه شکلی باید انجام شود که عادلانه باشد و صندوق ها نیز توان انجام آن را داشته باشند؟
- بسیاری از قوانین چون نحوه و میزان دریافت حق بیمه و پرداخت مستمری در صندوق های مختلف متفاوت است. آیا این وضعیت درستی است؟ اگر نه، وضعیت مطلوب چطور است؟

- بازده سرمایه گذاری های صندوق ها به چه صورت بوده و کدام بخش از سرمایه گذاری ها نیاز به اصلاح و کارآمدسازی دارد؟ نقش دولت به عنوان نهاد قاعده گذار در این مورد چیست؟
- دولت تا چه حد و به چه نحوی باید در مدیریت صندوق ها دخالت کند؟ اساسا دخالت دولت در مدیریت صندوق ها در چه مواردی مثبت و در چه مواردی منفی تلقی می شود؟
- محاسبات اکچوئری (actuarial) به چه صورت است؟ چگونه بر مبنای این محاسبات می توان نظام بازنشستگی کشور را بازطراحی نمود؟

(اکچوئری یک سری علم محاسباتی است که در بانک ها و موسسات بیمه ای و اعتباری کاربرد دارد، بنابراین علم اکچوئری مرجع اساسی جهت فعالیت های مالی محسوب می شود. همچنین علم اکچوئری به معنای اصل مدیریت ریسک نیز به کار می رود. علم اکچوئری با محاسبه ریسک اجرای پروژه، موفقیت انجام پروژه را تضمین می نماید، معنای لغوی اکچوئری در بیمه به معنای محاسبات فنی بیمه ها است.)

۹ - ۳ اولویت های اقدام در حوزه بازنشستگی

- اصلاحات پارامتریک جهت به تعویق انداختن بحران مالی بازنشستگی
  - اصلاحات ساختاری برای پایدارسازی نظام بازنشستگی کشور
- دو مورد بالا به ترتیب باید پیگیری شود و به علاوه چند مورد وجود دارد که می توان با قطعیت خوبی در مورد آن ها اظهار نظر نموده و اقدام کرد:

- اجرای حاکمیت شرکتی جهت کارآمدسازی صندوق ها
- اصلاح قانون محاسبه مستمری بر اساس حق بیمه ۲ سال آخر
- رفع خلاهای قانونی که موجب مواردی چون ازدواج و طلاق صوری می شوند
- فروش دارایی های کم بازده و کارآمدسازی دارایی های صندوق ها
- تلاش برای دستیابی به اطلاعات بسیاری از صندوق ها که اطلاعات شفافی از آن ها موجود نیست. این اطلاعات یا کلا شفاف نیست یا این که تنها برای دولت و دستگاه نظارتی شفاف است که باید بررسی شود.